

Evropská hospodářská komise OSN

**DOPORUČENÍ KONFERENCE EVROPSKÝCH
STATISTIKŮ KE SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ
V ROCE 2010**

Připraveno ve spolupráci s Statistickým úřadem Evropských společenství (EUROSTAT)

New York a Ženeva, 2006

Pracovní překlad anglického originálu „**Conference of European statisticians recommendations for the 2010 censuses of population and housing**“ byl pořízen pro vnitřní potřeby ČSÚ.

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
Cíle Konference evropských statistiků (KES)	9
Příprava Doporučení KES	9
Poděkování	9
ÚVOD	10
Obsah publikace	10
Vztah k Světovému programu OSN pro sčítání 2010	10
ČÁST 1: METODOLOGIE A TECHNOLOGIE SČÍTÁNÍ	11
Kapitola I METODOLOGIE	11
Úvod	11
Účel a cíle sčítání	11
Úloha sčítání v národních statistických službách	11
Nestatistické funkce censu (dopady a rizika)	11
Definice, základní rysy a fáze sčítání	12
Definice	12
Základní rysy sčítání lidu, domů a bytů	12
Strategické cíle a kritéria pro volbu témat pro sčítání	13
Fáze sčítání	14
Vztah mezi censy a výběrovými šetřeními	14
Použití dlouhých a krátkých formulářů	14
Sčítání jako báze a rámec	14
Intercensální šetření	15
Vztah mezi sčítáním lidu, domů a bytů a zemědělským censem	15
Metodické přístupy v regionu EHK	16
Důvěrnost a bezpečnost	17
Zásady důvěrnosti	17
Přístup k neveřejným údajům ze sčítání	18
Metadata	18
Integrita	19
Zajištění kvality	19
Plány zajištění a zvyšování kvality	19
Potřebnost zajištění a zvyšování kvality	19

Definování kvality informací.....	20
Zajištění kvality v prostředí outsourcingu	20
Vyhodnocení správnosti a úplnosti sčítání	21
Účel vyhodnocení	21
Konzultace	22
Diseminace.....	23
Propagační a informační kampaň.....	24
Kapitola II NOVĚ NASTUPUJÍCÍ TECHNOLOGIE SČÍTÁNÍ.....	25
Úvod.....	25
Důvody pro technologické inovace	25
Výběr vhodných systémů	26
Využívání dodavatelů	26
Sběr údajů při sčítání	27
Sběr sčítacích formulářů po internetu	27
Přenosné mikropočítače.....	28
Řízení terénních prací	29
Zpracování	30
Metody pořizování dat	30
Výstupy.....	31
ČÁST 2: OBYVATELSTVO	33
Kapitola III SČÍTÁNÍ LIDU	33
Úvod.....	33
Místo obvyklého pobytu (základní téma).....	33
Dočasně nepřítomné osoby.....	34
Dočasně přítomné osoby.....	35
Celkový počet obyvatel (odvozené základní téma).....	35
Kapitola IV GEOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY	37
Úvod.....	37
Lokalita (odvozené základní téma).....	37
Městské a venkovské oblasti (odvozené vedlejší téma)	38
Dojíždka.....	39
Místo pracoviště (základní téma)	39
Místo školy (vedlejší téma).....	39
Způsob dopravy do zaměstnání (vedlejší téma)	40

Způsob dopravy do školy (vedlejší téma).....	40
Vzdálenost cesty do zaměstnání a doba strávená na cestě (vedlejší téma)	40
Vzdálenost cesty do školy a doba strávená na cestě (vedlejší téma).....	40
Kapitola V DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY	41
Úvod.....	41
Pohlaví (základní téma).....	41
Věk (základní téma).....	41
Rodinný stav de jure (základní téma).....	41
De facto rodinný stav (vedlejší téma)	42
Celkový počet živě narozených dětí (vedlejší téma)	43
Datum (data) sňatku (sňatků) vdaných žen: (i) první manželství a (ii) současné manželství (vedlejší téma).....	43
Datum (data) počátku/ů nesezdaného soužití v životě žen: (i) první soužití a (ii) současné soužití (vedlejší téma).....	43
Kapitola VI EKONOMICKÉ CHARAKTERISTIKY	44
Úvod.....	44
Ekonomická aktivita.....	44
Typ současné ekonomické aktivity (základní téma).....	45
V současné době ekonomicky aktivní obyvatelstvo (tj. pracovní síla)	46
Zaměstnané osoby	46
Nezaměstnané osoby.....	49
V současné době ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (tj. osoby netvořící pracovní sílu).....	50
Obvyklá ekonomická aktivita (vedlejší téma)	50
Obvykle aktivní obyvatelstvo	50
Obyvatelstvo obvykle ekonomicky neaktivní	51
Rozdíl mezi hlavní a obvyklou ekonomickou aktivitou	52
Doporučená klasifikace typu ekonomické aktivity (současné nebo obvyklé).....	52
Poskytovatelé neplacených služeb, dobrovolní pracovníci (vedlejší téma)	52
Určení zaměstnání pomocí popisných proměnných	53
Zaměstnání (základní téma).....	53
Odvětví (obor ekonomické činnosti) (základní téma).....	54
Postavení v zaměstnání (základní téma)	55
Typ sektoru (vedlejší téma)	56
Neformální zaměstnání (vedlejší téma).....	57
Místo pracoviště (základní téma)	58
Typ pracoviště (vedlejší téma)	58
Obvyklá odpracovaná doba (vedlejší téma).....	59

Podzaměstnanost (vedlejší téma).....	59
Doba trvání nezaměstnanosti (vedlejší téma).....	60
Počet osob na pracovišti (doplňkové téma)	60
Hlavní zdroj obživy (vedlejší téma).....	61
Příjem (vedlejší téma).....	62
Socioekonomické skupiny (odvozené vedlejší téma).....	62
Kapitola VII CHARAKTERISTIKY VZDĚLÁNÍ	63
Úvod.....	63
Nejvyšší dosažené vzdělání (základní téma).....	63
Kvalifikace (vedlejší téma).....	64
Obor studia (vedlejší téma)	64
Školní docházka (vedlejší téma)	65
Gramotnost (vedlejší téma).....	65
Počítačová gramotnost (vedlejší téma).....	66
Kapitola VIII ZAHRANIČNÍ A VNITŘNÍ MIGRACE.....	67
Úvod.....	67
Skupiny obyvatelstva významné pro zahraniční migraci.....	67
Vnitřní migranti	69
Země/místo narození (základní téma).....	69
Státní občanství (základní téma).....	70
Osoby, které v minulosti žily v zahraničí, a rok jejich přistěhování do země sčítání (základní téma).....	70
Stát předchozího obvyklého pobytu (vedlejší téma)	70
Celková doba pobytu ve státu sčítání (vedlejší téma).....	71
Předchozí místo obvyklého pobytu a datum přistěhování na nynější místo (základní téma)	71
Rok a měsíc přistěhování na místo nynějšího pobytu.....	71
Místo obvyklého pobytu jeden rok před sčítáním.....	71
Místo obvyklého pobytu pět let před sčítáním (vedlejší téma)	71
Důvod migrace (vedlejší téma).....	72
Země narození rodičů (vedlejší téma).....	72
Získání státního občanství (vedlejší téma).....	72
Osoby zahraničního a domácího původu (odvozené vedlejší téma)	72
Skupiny obyvatel významné z hlediska zahraniční migrace (odvozené vedlejší téma).....	73
<i>Tabulka 1: Klasifikace obyvatelstva podle země narození rodičů a země narození a státního občanství sčítané osoby.....</i>	<i>74</i>
Obyvatelstvo s minulostí uprchlíků (odvozené vedlejší téma)	75
Vnitrostátně přesídlené osoby (odvozené vedlejší téma)	75

Kapitola IX	NÁRODNOSTNĚ KULTURNÍ CHARAKTERISTIKY	76
Úvod		76
Národnost, etnická skupina (vedlejší téma)		76
Jazyk (vedlejší téma).....		77
Náboženství (vedlejší téma).....		78
Kapitola X	ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ	80
(téma nebude zařazeno do programu sčítání 2011 v ČR)		
Kapitola XI	CHARAKTERISTIKY DOMÁCNOSTÍ A RODIN	81
Úvod		81
Definice.....		81
Pojetí domácnosti		81
Bezdomovci bez místa obvyklého pobytu		82
Pojetí rodiny.....		83
Partnerství osob stejného pohlaví (odvozené vedlejší téma).....		84
Charakteristiky osob v domácnosti a v rodině.....		84
Vztahy mezi členy domácnosti (základní téma)		84
Postavení v domácnosti (odvozené základní téma).....		86
Postavení v rodině		87
Postavení v rozšířené rodině (odvozené vedlejší téma)		88
Charakteristiky rodinných jader		88
Typ rodinného jádra (odvozené základní téma).....		88
Typ rekonstituované rodiny (odvozené vedlejší téma).....		89
Jak rozpoznat rekonstituované rodiny		89
Typ rozšířené rodiny (odvozené vedlejší téma)		90
Velikost (počet členů) rodinného jádra (odvozené základní téma)		90
Charakteristiky soukromých domácností.....		91
Typ soukromé domácnosti (odvozené základní téma).....		91
Další klasifikace domácností		92
Generační skladba soukromých domácností (odvozené vedlejší téma).....		92
Velikost (počet členů) soukromé domácnosti (odvozené základní téma)		92
Právní důvod užívání bytu (obydlí) soukromou domácností (základní téma)		92
Samostatné nebo sdílené bydlení (vedlejší téma)		93
Nájemné (vedlejší téma).....		93
Zboží dlouhodobé spotřeby užívané domácností (vedlejší téma).....		94
Počet automobilů užívaných domácností (vedlejší téma).....		94

Možnost parkování (vedlejší téma)	94
Telefon a internetové připojení (vedlejší téma)	94

Kapitola XII ZEMĚDĚLSTVÍ	95
(téma nebude zařazeno do programu sčítání 2011 v ČR)	

ČÁST 3: TÉMATA BYDLENÍ	96
-------------------------------------	----

Kapitola XIII DOMY, BYTY A ZPŮSOB BYDLENÍ	96
Úvod	96
<i>Obrázek 4 Typy bydlení</i>	96
<i>Obrázek 5 Přehled témat týkajících se bydlení</i>	97
Definice	98
Obydlené prostory	98
Obydlí	98
Byty	98
Ostatní obydlí	99
Společná ubytovací zařízení	99
Bezdomovectví	100
Témata bydlení	100
Způsob bydlení (základní téma)	101
Typy obydlených prostor (základní téma)	101
Lokalita obydlených prostor (základní téma)	102
Obydlenost bytů (základní téma)	102
Užívání druhých, sezónních a neobydlených bytů a jejich charakteristiky (vedlejší téma)	102
Typ vlastnictví (základní téma)	103
Počet soukromých domácností (vedlejší téma)	103
Počet bydlících osob (základní téma)	104
Užitná podlahová plocha a/nebo počet obytných místností (základní téma)	104
Charakteristiky zalidnění (odvozené základní téma)	105
Typ obytné místnosti (vedlejší téma)	105
Vodovod (základní téma)	106
Záchod (základní téma)	106
Koupelna (základní téma)	107
Teplá voda (vedlejší téma)	107
Způsob odvádění odpadní vody (vedlejší téma)	107
Kuchyň (vedlejší téma)	108
Vybavení kuchyně (vedlejší téma)	108
Způsob vytápění (základní téma)	108

Hlavní zdroj energie používané k vytápění (vedlejší téma).....	109
Elektřina (vedlejší téma).....	109
Plyn ze sítě (vedlejší téma)	110
Klimatizace (vedlejší téma).....	110
Poloha bytu v domě (vedlejší téma).....	110
Přístupnost bytu (vedlejší téma).....	111
Výtah (vedlejší téma).....	111
Charakteristiky domů s byty	111
Byty podle typu domu (základní téma).....	111
Byty podle období výstavby domu (základní téma).....	112
Byty podle počtu podlaží domu (vedlejší téma).....	113
Byty podle materiálu konstrukce domu (vedlejší téma).....	113
Byty podle potřeby oprav domu (vedlejší téma).....	113
<i>Příloha 1: Seznam základních a vedlejších témat pro sčítání kolem roku 2010 v zemích regionu EHK</i>	115

PŘEDMLUVA

Cíle Konference evropských statistiků (KES)

1. Hlavními cíli Doporučení KES pro sčítání lidu, domů a bytů kolem roku 2010 jsou: (i) poskytnout členským zemím KES vedení a podporu při plánování a realizaci jejich vlastních sčítání lidu, domů a bytů, (ii) umožnit a zlepšit srovnatelnost dat na regionální úrovni výběrem základních témat¹ pro sčítání a harmonizací definic a klasifikací.

2. Soubor doporučení shromážděných v tomto dokumentu je založen na pracích provedených v letech 2004–2006 podle plánu práce KES (viz odstavec 3) a byl schválen KES na jejím 54. plenárním zasedání v červnu 2006. Doporučení KES budou rovněž sloužit jako obecný rámec programu Evropské Unie při sčítání lidu, domů a bytů v jejích členských zemích kolem roku 2010².

Příprava Doporučení KES

3. Doporučení KES byla zpracována Statistickou divizí Evropské hospodářské komise OSN v úzké spolupráci s Eurostatem. Zpracování Doporučení bylo založeno na kolektivním přístupu, kdy každá členská země dostala při tvorbě materiálů značný prostor pro uplatnění svých příspěvků. EHK a Eurostat tento proces společně řídily. Koordinátorem celého procesu přípravy byl ustaven v květnu 2003 řídicí výbor složený ze zástupců členských zemí, EHK a Eurostatu. Dále bylo ustaveno 11 pracovních skupin, jejichž úkolem bylo připravit jednotlivé kapitoly publikace. Každá z těchto skupin, pracující pod vedením jednoho ze svých členů, byla složena z řady expertů z členských zemí a mezinárodních organizací. Aby byla zajištěna pro každou zemi možnost podílet se na tvorbě obsahu, byla uspořádána řada pracovních setkání³, na která byli přizváni všichni členové EHK. Většina zemí se zúčastnila a řada z nich dodala také písemné návrhy. Organizátoři výslovně oceňují finanční zajištění pracovních setkání Eurostatem a Fondem OSN pro populační aktivity (UNFPA).

Poděkování

4. KES děkuje za příspěvky stovce expertů na sčítání z národních statistických úřadů, Statistické divizi OSN a dalším mezinárodním institucím, které spolupracovaly na přípravě Doporučení. Zvláště KES děkuje Rosemary Benderové (Kanada), předsedkyni Řídicího výboru pro sčítání lidu, domů a bytů, a vedoucím pracovních skupin, jimiž byli:

- Jay Keller (USA), skupina pro metodologii sčítání
- Paul Williams (Austrálie), skupina pro technologii sčítání
- Aidan Punch (Irsko), skupina pro geografické charakteristiky
- Gábor Rózsa (Maďarsko), skupina pro demografické charakteristiky
- Werner Haug (Švýcarsko) a Katerina Kostadinova-Daskalovska (Makedonie), skupina pro migraci a národnostně kulturní charakteristiky
- Robert Pember (Mezinárodní organizace práce), skupina pro ekonomické charakteristiky
- Richard Morrison (Velká Británie), skupina pro charakteristiky vzdělání
- Jennifer Madansová (Washingtonská skupina pro statistiku zdravotního postižení), skupina pro charakteristiky zdravotního postižení
- Nico Keilman (Norsko), skupina pro charakteristiky rodin a domácností
- David Marshall (FAO), skupina pro zemědělství
- Ian Máté (Velká Británie), skupina pro domy a byty

¹ Termín "téma" odpovídá předmětu informací šetřených o každé jednotce zjišťování při sčítání (osoba, domácnost, dům nebo byt).

² Jakmile budou k dispozici oficiální dokumenty, budou zpřístupněny na internetové stránce Eurostatu: <http://www.europa.eu.int/comm/eurostat/>

³ viz: <http://www.unece.org/stats/archive/04.03a.e.htm>

5. KES rovněž děkuje spolupracovníkům Angele Me a Paolo Valentemu ze Statistické divize EHK, Michailu Skaliotisovi, Davidu Thorogoodovi a Gregoru Kyimu z Eurostatu a Pierre Turcottovi (Kanada), Ianu Whiteovi (Velká Británie) a Peteru Gardnerovi, kteří text editovali.

ÚVOD

Obsah publikace

6. První část publikace (Část I) obsahuje dvě kapitoly věnované metodologii a technologii sčítání. Cílem není doporučit určitou metodologii nebo technologii, spíše se jedná o prezentaci různých přístupů včetně jejich výhod i nevýhod a o podporu při volbě způsobu, který nejlépe vyhovuje podmínkám určité členské země. Tyto kapitoly jsou doplněny dalšími materiály v přílohách.

7. Ve druhé a třetí části publikace jsou představena témata pro sčítání lidu (Část II) a témata pro sčítání domů a bytů (Část III). Cílem Doporučení je popis různých témat pro sčítání, která jsou pro region EHK významná. Jsou uvedeny nejen definice a popis standardů, ale i analýza jejich relevantnosti a relativních výhod ve vztahu k ostatním tématům sčítání i jiným způsobům šetření. Témata jsou prezentována podle předmětu (demografie, migrace, kulturně-etnické charakteristiky, atd.), aby byl umožněn širší pohled na popis obsahu sčítání.

8. Témata jsou rozdělena na hlavní a doplňková. Doporučuje se, aby sběr dat proběhl podle hlavních témat. Vedlejší témata jsou volitelná a jsou uvedena doporučení pro ty země, které se rozhodnou tato vedlejší témata zahrnout do svého sčítání.

9. Tento dokument neobsahuje tabulační program a program výstupů. Tabulační program pro zpracování dat ze sčítání je vyvíjen Evropskou Unií a na globální úrovni Statistickou divizí Organizace spojených národů (UNSD).

Vztah k Světovému programu OSN pro sčítání 2010

10. Proces přípravy *Doporučení KES* probíhal zároveň s přípravou revize dokumentu OSN *Principy a doporučení pro sčítání lidu, domů a bytů*, který má všeobecnou platnost a je přijat vždy na počátku dekády Statistickou komisí OSN jako směrodatný mezinárodní standard (revidované *Principy* byly schváleny v roce 2007)⁴. Tato doporučení jsou obvykle zmiňována jako "Světová doporučení pro sčítání". Souběžnost přípravy umožnila přímou interakci a výměnu zkušeností a názorů při přípravě. Členské země tak mají možnost komplementárně využít doporučení z obou dokumentů. *Doporučení KES* odrážejí specifické podmínky zemí KES a jsou aplikací doporučení OSN pro region, který vykazuje menší rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Obě sady doporučení jsou v zásadních bodech stejné. Světová doporučení jsou však širěji zaměřená, zatímco *Doporučení KES* jsou konkrétnější v použití některých definic a klasifikací⁵.

11. Současně s přípravou této publikace Statistická divize OSN (UNSD) připravovala tabulační program pro zpracování dat censů na celosvětové úrovni. V tomto programu budou zahrnuta základní témata. Ačkoliv by měl být seznam hlavních témat prezentovaný v této publikaci co nejbližší seznamu publikovanému ve *Světových doporučeních*, lze očekávat, že v některých podrobnostech se budou vzhledem ke specifickým potřebám regionu KES oba seznamy hlavních témat lišit.

⁴ http://unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/docs/P&R_%20Rev2.pdf

⁵ viz <http://unstats.un.org/unsd/globalcensusforum>

ČÁST 1: METODOLOGIE A TECHNOLOGIE SČÍTÁNÍ

Kapitola I METODOLOGIE

Úvod

12. Kapitola I poskytuje obecný přehled doporučených metodologií navrhovaných pro provádění censů kolem roku 2010 v regionu EHK. Hodnotí účel a cíle censu a rovněž otázky metodologie ve vztahu k různým fázím sčítání. Detailnější informace jsou k dispozici v publikaci OSN *Principy a doporučení pro sčítání lidu, domů a bytů (revize 2)*⁶. Za touto kapitolou je přidána nová kapitola o nově uplatňovaných technologiích realizace censů. Zde jsou uvedeny některé technologie, které nebyly při tradičních sčítáních lidu používány, v současnosti je však jejich užití některými členskými zeměmi zvažováno. Kapitoly Části I jsou popisem toho, jak provádět censy. Účelem těchto kapitol není formulovat závazná doporučení, ale poskytnout podporu a návod.

Účel a cíle sčítání

Úloha sčítání v národních statistických službách

13. Cíle sčítání jsou pro jednotlivé země specifické a odlišují se podle lokálních podmínek. Úloha censu závisí na potřebě konkrétních statistických dat v dané zemi a na existující struktuře statistické služby.

14. Sčítání lidu, domů a bytů je jedním z pilířů zjišťování údajů o mnoha charakteristikách obyvatelstva. Census je součástí národního systému integrovaných statistických služeb, který může zahrnovat také jiná sčítání (např. agrocensus), výběrová šetření, registry a administrativní zdroje dat. Census poskytuje v pravidelných intervalech základ pro stanovení počtu obyvatel na celostátní i lokální úrovni. Census může představovat jediný zdroj informací o různých sociálních, demografických a ekonomických charakteristikách malých územních jednotek nebo subpopulací. Pro mnoho zemí census také představuje jediný pevný podklad pro určení opory výběrových šetření.

15. V červenci 2005 přijala Ekonomická a Sociální rada OSN (ECOSOC) rezoluci⁷ vyzývající členské státy „provést sčítání lidu, domů a bytů a publikovat výsledky censů jako základní zdroj informací pro plánování a rozvoj v lokálním, regionálním, celostátním i mezinárodním měřítku“. Výsledky censů jsou poskytovány jak zájmovým skupinám v jednotlivých zemích, tak mezinárodním organizacím a OSN pro podporu studií o obyvatelstvu, životním prostředí a pro tvorbu programů sociálně ekonomického rozvoje.

16. Některé země spoléhají při poskytování statistických údajů o obyvatelstvu, domech a bytech na své registry. Registry umožňují integrovaný pohled na sociální, demografické a ekonomické charakteristiky určitého státu v jejich vzájemném propojení.

Nestatistické funkce censu (dopady a rizika)

17. Jeden ze Základních principů úřední statistiky stanovuje, že „individuální data získaná statistickými orgány... budou použita výhradně pro statistické účely“⁸. Ačkoliv použití dat z censu jiným způsobem by znamenalo porušení tohoto základního principu, některé země využívají organizační strukturu vytvořenou pro sběr dat při sčítání také pro získávání informací o osobách a domácnostech pro aktualizaci registrů obyvatelstva. Země, které tohoto způsobu využívají, musí:

- a) sčítaným osobám jasně vysvětlit dvojí účel šetření a ujistit je, že informace získané sčítáním zůstanou důvěrné a budou použity pouze pro statistické účely,
- b) použít pro sběr dat pro každý účel zvláštní formuláře,
- c) zaručit, že pro každé šetření provedené spolu s censem existuje vlastní legislativní rámec,

⁶ viz <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/default.aspx>

⁷ ECOSOC Resolution 2005/13. Viz <http://www.un.org/docs/ecosoc>

⁸ viz Příloha III

- d) pověřit jiný úřad (nikoliv statistický) aktualizací informací vyžadovaných pro administrativní účely.

Definice, základní rysy a fáze sčítání

18. Definice censu byla tradičně založena na základních rysech sčítání, tj. individuálním sčítání, časové souběžnosti na celém území, univerzálnosti a definované periodicitě. V posledních několika letech se však začaly objevovat v regionu EHK další metody, které koncepci censu pojmají šířeji. V některých zemích bylo tradiční sčítání osob v terénu nahrazeno zpracováním dat obsažených v administrativních registrech. V poslední době došlo k přesunu priorit od sčítání osob a zjišťování relevantní údajů o celkové populaci v nejmenších územních jednotkách a v kratších časových intervalech. V současnosti je obecně přijatá definice sčítání lidu, domů a bytů v regionu EHK založena spíše na obsahu jeho výstupů, než na použité metodologii.

Definice

19. Sčítání lidu je činnost, která v pravidelných intervalech zjišťuje úřední počet obyvatel na území celého státu a v jeho nejmenších územních jednotkách společně s údaji o vybraných demografických a sociálních charakteristikách celé populace. Tato činnost zahrnuje proces sběru dat (buď sčítáním nebo použitím dat z registrů), agregaci individuálních údajů a vyhodnocení, zveřejnění a analýzu demografických, ekonomických a sociálních údajů. Aby bylo možné plánovat a realizovat ekonomickou a sociální politiku, administrativní činnosti a vědecký výzkum, je nezbytné mít k dispozici spolehlivá a podrobná data týkající se počtu, rozmístění a skladby obyvatelstva. Sčítání lidu je primárním zdrojem těchto statistických údajů. Kromě bydlících osob jsou sčítáni také bezdomovci a kočovníci. Výsledky sčítání lidu mohou být prezentovány a analyzovány v různých geografických měřítkách počínaje celostátní úrovní a konče malými oblastmi nebo domovními bloky ve městech.

20. Sčítání domů a bytů je činnost, která v pravidelných intervalech zjišťuje úřední počet všech obydlí a v nich bydlících osob na území celého státu a v jeho nejmenších územních jednotkách společně s informacemi o vybraných charakteristikách bydlení. Tato činnost zahrnuje proces sběru dat (buď sčítáním nebo použitím dat z registrů), agregaci dat o bydlení a vyhodnocení, zveřejnění a analýzu dat vztahujících se k obydlím, bytům a jejich obyvatelům. Census musí poskytnout informace o počtu obydlí, jejich strukturálních charakteristikách a vybavení, které mají vliv na podmínky rodinného života, zdraví a osobní soukromí.

21. Sčítání lidu, domů a bytů je činnost, která ke stejnému okamžiku zjišťuje informace o obyvatelstvu a o domovním a bytovém fondu, jak je popsáno výše. Výhodou je, že jsou během jediné akce zároveň získány informace jak o obyvatelstvu, tak o bydlení. Na rozdíl od sčítání lidu může sčítání lidu, domů a bytů poskytnout informace také o životních podmínkách obyvatelstva. Výsledky sčítání vztahující se k veškerému obyvatelstvu a domovnímu fondu jsou nezbytné pro zjištění srovnatelných údajů o obyvatelstvu, rodinách, domácnostech a bydlení v malých územních jednotkách a za malé skupiny obyvatelstva. Údaje o obyvatelstvu zahrnují charakteristiky geografické, demografické, sociální, ekonomické a údaje o domácnostech a rodinách. Pro mnohé země jsou výsledky sčítání nezbytné, neboť census je jediným zdrojem takových informací.

Základní rysy sčítání lidu, domů a bytů

22. Základními rysy, které odlišují sčítání lidu, domů a bytů od jiných šetření v regionu EHK jsou:

a) individuální sčítání

Údaje o každé sčítané osobě jsou získány tak, že její charakteristiky jsou zaznamenány samostatně. Totéž platí i o sčítání domů a bytů. To umožňuje kombinaci různých charakteristik a odvození dat z více charakteristik současně.

b) časová souběžnost

Je nezbytné, aby se získané údaje o osobách, domech a bytech vztahovaly k jedinému přesně definovanému časovému období. Ideálně by všechna data měla být získána k jednomu okamžiku. Pokud tomu tak není, měly by být provedeny korekce tak, aby se všechna data vztahovala ke stejnému referenčnímu období.

c) všeobecnost

Sčítání lidu, domů a bytů by mělo poskytnout požadované údaje o všech osobách, domácnostech a obydlích v přesně vymezených územích státu. Sčítání lidu by mělo zahrnout každou osobu bydlící kdekoli na území státu. Úplnost sčítání by měla být ověřena nezávislou kontrolou.

d) údaje za malé územní jednotky

Sčítání by mělo poskytnout data za různé charakteristiky obyvatelstva a bydlení, vztahující se k nejmenším geografickým oblastem země a skupinám obyvatelstva. Přitom je nutno zachovat důvěrnost osobních dat.

e) periodicita

Sčítání by měla být prováděna v pravidelných intervalech tak, aby tvořila časovou řadu srovnatelných údajů. Doporučuje se provádět sčítání nejméně jednou za deset let.

Strategické cíle a kritéria pro volbu témat pro sčítání

23. Vzhledem k nákladům spojeným se sčítáním a k masovému zapojení obyvatelstva je třeba obsah a metody sčítání důkladně zvážit. Je nutné zajistit, aby realizace sběru dat a zveřejnění výsledků splňovaly všechny požadavky na nejvyšší standardy relevance, kvality, důvěrnosti a etiky. O obsahu censu by mělo být rozhodnuto po zvážení (i) poptávky po údajích na celostátní i lokální úrovni, (ii) dostupnosti údajů z jiných statistických zdrojů a (iii) omezení daných tím, že je při sčítání možné položit pouze omezený počet otázek a že citlivá nebo složitá témata vyžadující zvláštní školení tazatelů mohou být použita jen v omezené míře.

24. Každé téma sčítání by mělo splňovat několik klíčových požadavků:

- a) téma odráží silnou a přesně definovanou potřebu uživatele
- b) získat údaje o daném tématu není možné jinak než sčítáním,
- c) sběr údajů o daném tématu je požadován za malé skupiny obyvatel a/nebo geografické oblasti,
- d) téma je celostátně důležité a je relevantní rovněž na lokální úrovni,
- e) údaje o daném tématu budou použity pro vícerozměrnou analýzu spolu s jinými tématy sčítání,
- f) obsahem se téma nijak podstatně neodlišuje od předcházejících censů a pokud je to možné, údaje za nové nebo modifikované téma mohou být porovnány s předcházejícími censy.

25. Požadavky uživatelů na obsah sčítání by měly být posuzovány spolu s řadou dalších faktorů. Téma by nemělo být zahrnuto do sčítání v případě, že:

- a) je příliš citlivé, mohlo by být pocíťováno jako nevhodné nebo vyžaduje dlouhé nebo složité vysvětlení, aby bylo možné získat přesnou odpověď,
- b) pro respondenta je příliš obtížné odpovědět, je žádána informace, kterou není snadné získat nebo je těžké si ji přesně pamatovat,
- c) zjišťuje názory nebo postoje,
- d) pravděpodobně způsobí závažné problémy při kódování, zpracování vyžaduje nadměrnou kapacitu nebo výrazně zvýší náklady na realizaci censu.

26. Sčítání musí být uskutečněno pouze za účelem získání dat pro statistické účely. Nesmí být tedy využito ke sběru dat, která záměrně podporují politické, náboženské nebo jiné skupiny nebo slouží jiným účelům.

27. Protože rozsah sčítacího formuláře je omezený, je důležitým faktorem při rozhodování o výběru otázky také její rozsah.

28. Přidání nových témat by mělo být vždy nejprve otestováno, aby byla zajištěna úspěšnost zjišťování a spolehlivost výsledků. Sčítání lidu, domů a bytů je ze širšího pohledu součástí integrovaného programu sběru a zpracování dat, jehož cílem je poskytnout podrobné statistické informace pro plánování rozvoje ekonomiky a společnosti, pro administrativní účely, pro hodnocení podmínek bydlení, pro výzkum, obchod a další oblasti. Hodnota sčítání lidu, domů a bytů se zvyšuje, pokud je možné jeho výsledky propojit s výsledky ostatních šetření.

29. Seznam navržených témat je uveden v Příloze I. Seznam je rozdělen na základní a vedlejší témata a je v souladu s doporučeními obsaženými v kapitolách III–XIII. Za základní témata jsou označena ta, u nichž je předpokládán největší zájem a hodnota pro členské země KES. Doporučuje se proto, aby tato témata byla zahrnuta do sčítání kolem r. 2010. Vedlejší témata jsou ta, která mohou být zvolena členskými státy podle jejich priorit. Kritéria pro volbu témat jsou uvedena v odst. 24. Některá témata jsou uvedena jako odvozená, tzn. že jejich obsah je tvořen informacemi obsaženými v jiných tématech, a není proto nutné je zjišťovat samostatnou otázkou. Odvozená témata jsou obvykle uvedena po těch, z nichž jsou odvozena, a jsou vyznačena kurzívou.

Fáze sčítání

30. Způsoby provedení sčítání v terénu nejsou mezi zeměmi KES jednotné, ale určité hlavní rysy mají společné. Realizace censu může být obecně rozdělena na sedm hlavních fází, které se však mohou částečně časově překrývat: zainteresování klíčových aktérů, přípravné práce (včetně testování a outsourcingu), vlastní sčítání, zpracování dat, diseminace výsledků, vyhodnocení úplnosti šetření a analýza výsledků. Důležité je, aby ve všech těchto fázích byly aplikovány vhodné strategie kontroly kvality dat (viz odst. 69–77) tak, aby bylo zajištěno, že všechny aspekty kvality dat (relevance, přesnost, včasnost, přístupnost, interpretovatelnost, koherence) budou vzaty v úvahu a že při všech rozhodnutích učiněných v jakékoliv fázi sčítání bude zvolen nejvhodnější postup.

Vztah mezi censy a výběrovými šetřeními

31. První sčítání lidu se datují již do doby před nejméně 6000 lety, jak dokazují hliněné tabulky nalezené ve starověkém Babylonu. Historie moderních censů začíná v polovině 17. století. Výběrová šetření jsou naproti tomu mnohem mladším způsobem zjišťování a používají se pouhé tři čtvrtě století.

32. Censy byly původně pouhými sčítáními lidu. Postupně se ale jejich obsah a rozsah rozšiřoval závislostí na tom, jak bylo kromě základních demografických charakteristik obyvatelstva vyžadováno stále více informací o sociálním a ekonomickém životě. S tím souvisejí i nové požadavky na zařazení dalších otázek do censu. Zařazení příliš velkého počtu otázek do sčítacího formuláře však může způsobit jeho nepřehlednost a to může mít za následek snížení kvality vyplněných dat. Výhoda získaná současným zkoumáním několika témat je tak částečně negována vyšší zátěží respondentů a tazatelů⁹.

Použití dlouhých a krátkých formulářů

33. Snížení zátěže respondentů je možné dosáhnout tím, že je vytvořena krátká verze (s vybranou sadou otázek) a dlouhá verze (s více otázkami) formuláře. Dlouhý formulář je potom vyplněn pouze za vybraný vzorek bytů, domácností nebo obyvatel.

34. Použití dlouhých a krátkých formulářů umožňuje získat více informací při zachování relativní jednoduchosti plánování censu, školení personálu, sběru dat a nákladů. Nicméně požadavky na zařazení dalších otázek rostou a tak je možné, že tato strategie povede k dalším kompromisům, neboť počet otázek v dlouhých formulářích se nemůže z již uvedených důvodů dále zvyšovat. Jestliže se "souběžnost" šetření stane hlavním principem, bude možná nutné přidat ke krátkému formuláři dva nebo více dlouhých formulářů (obsahujících více otázek na jedno nebo více samostatných témat) s tím, že každý dlouhý formulář bude vyplněn jiným výběrovým vzorkem domácností nebo osob. Použití více než jednoho dlouhého formuláře však komplikuje evidenci formulářů a přepočtení výsledků na celou populaci. Způsobuje též omezení možností aplikace vícerozměrné analýzy.

Sčítání jako báze a rámec

35. Hodnota sčítání lidu, domů a bytů se zvýší, lze-li jeho výsledky provázat s výsledky jiných šetření. Výsledky censu mohou být použity např. jako referenční báze pro ukazatele ve stejné oblasti nebo jako výchozí data potřebná pro provedení jiného statistického šetření. Např. je takto možné připravit opory výběrů pro jiná výběrová šetření nebo pro agrocensus. Sčítání lidu je rovněž důležité

⁹ Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses, United Nations, New York, 2006.

pro stanovení odhadů počtu obyvatel nezbytných k výpočtu demografických ukazatelů z matričních údajů. Censy jsou také důležitým zdrojem dat pro výpočet sociálních ukazatelů, zejména těch, které se obvykle mění pomalu.

36. Účel kontinuálního koordinovaného programu sběru a zpracování dat je nejlépe splněn, je-li plánování sčítání sladěno s ostatními statistickými šetřeními tak, aby bylo možné výstupy těchto šetření vzájemně propojit.

37. Základním předpokladem úspěchu při návrhu a přípravě výběrového šetření je existence kompletní, přesné a aktuální opory výběru. Opora výběru je v zásadě definována jako souhrn údajů, z nichž je vzorek vybrán. Může to být seznam domů, adres, domácností nebo osob. Sčítání může sloužit jako taková opora. Ve většině zemí jsou censy používány právě pro tyto účely. Sčítání je téměř vždy oporou pro výběrová šetření u domácností.

38. Je důležité si uvědomit, že každý census – i když je jen rok nebo dva starý – nebude zcela aktuální a nemusí být vhodnou oporou výběru. V takových případech je důležité aktualizovat výsledky censu pomocí nového šetření nebo z administrativních dat před tím, než jsou použity jako opora výběru pro výběrové šetření u domácností.

39. Počty obyvatel a domácností zjištěné censy za jednotlivé sčítací obvody jsou velmi užitečnou informací pro získání odhadu velikosti vzorku při stanovení počtu jednotek prvního a druhého stupně výběru nebo pro vývoj různých stratifikačních schémat. Jakoukoliv sociálně ekonomickou informaci získanou sčítáním je možno využít k doplnění takových stratifikačních schémat.

Intercensální šetření

40. Přestože informace získané v censech jsou získány k jednomu datu, rychlost změn počtu obyvatel a dalších charakteristik vytváří poptávku po doplňujících údajích ze sociální a ekonomické oblasti a údajích o bydlení, jež nejsou vhodné pro celoplošný census. To vyvolává potřebu kontinuálního programu výběrových šetření domácností v obdobích mezi sčítáními.

41. Sčítání lidu, domů a bytů poskytuje oporu pro výběry prováděné na vědecké bázi pro různá šetření. Současně census poskytuje také srovnávací bázi pro vyhodnocení správnosti výsledků jiných šetření, k nimž mohou být změny ukazatelů mezi censem a šetřeními vztahovány. Aby takové srovnání bylo možné, je třeba, aby - při zachování cílů každého šetření - byly použité definice a klasifikace pokud možno co nejbližší.

Vztah mezi sčítáním lidu, domů a bytů a zemědělským censem

42. Zatímco sčítání lidu, domů a bytů jsou úzce provázána, jejich vztah s agrocensem je volnější. V důsledku zvyšující se integrace programů statistických zjišťování je však vztah mezi sčítáním lidu, domů a bytů a agrocensem mnohem užší, než tomu bylo v minulosti, a jsou hledány další možnosti, jak tento vztah posílit.

43. Jeden z rozdílů mezi oběma censy je ten, že každý používá jiné jednotky sčítání. Jednotkou zjišťování v zemědělském cense je držitel půdy, což je technicko-ekonomická jednotka v zemědělské produkci. Ve sčítání lidu jsou jednotkami zjišťování domácnost a osoba žijící v domácnosti. V mnoha rozvojových zemích však většina zemědělských aktivit probíhá na úrovni domácností a zemědělské jednotky a domácnosti jsou tedy velmi úzce spojeny, často jsou totožné. Propojení mezi agrocensy a sčítáním obyvatel a domácností je v těchto případech obzvláště významné.

44. Agrocensus zjišťuje data o domácnostech a osobách od členů domácnosti držitele půdy. Světový program agrocensu 2010¹⁰ doporučuje zjišťovat údaje o velikosti domácnosti, v omezeném měřítku demografické údaje a údaje o ekonomické aktivitě členů domácnosti a jejich zaměstnanců. Některá data o zemědělských aktivitách mohou být detailnější než srovnatelná data ze sčítání lidu. Census totiž obvykle zkoumá jen hlavní ekonomickou aktivitu každé sčítané osoby v krátkém referenčním období. Proto nemusí být podchyceny osoby vyvíjející zemědělské aktivity sezónně nebo

¹⁰ FAO Statistical Development Series No. 11 (Rome, 2005)

občasně. Na druhé straně populační census poskytuje údaje o zaměstnání v zemědělství, které zemědělský census nezachytí, protože šetří pouze domácnosti držitelů půdy. Pro úplný obrázek jsou třeba údaje obou šetření.

45. Při přípravě sčítání lidu, domů a bytů by měla být využita každá možnost propojení s agrocensem. Toho je možné dosáhnout několika způsoby. Definice používané v obou censech by měly být kompatibilní, aby bylo možné data smysluplně srovnávat. Sčítání lidu, domů a bytů může být rovněž použito pro přípravu agrocensu při vymezení sčítacích obvodů, přípravě opory výběru nebo i při konstrukci výběru.

46. Při přípravě národního programu censů by měla být zvažována možnost získat již během sčítání lidu, domů a bytů údaje o zemědělských aktivitách domácností, které by byly využity pro následující agrocensus. To je možno provést formou kartografické přípravy, zpracováním seznamů osob a domácností nebo přidáním otázek ke sčítacímu formuláři. V takovém případě je možné začlenit do sčítacího formuláře otázku, zda je člen domácnosti aktivní v zemědělské produkci pro vlastní potřeby nebo zisk. Případně lze též identifikovat dotazem ty osoby, které se věnovaly zemědělské produkci po dobu alespoň jednoho roku. Tyto nové položky jsou zařazeny v těchto *Doporučeních* do doplňkových témat (viz kap. XII). Pokud je tento přístup přijat, oba censy by měly být synchronizovány a agrocensus by měl být proveden v co nejkratším termínu po sčítání lidu, domů a bytů, dokud je opora výběru ještě aktuální.

47. Dále by měla být zvažována možnost spojení sčítání lidu a agrocensu, které může značně zvýšit analytickou hodnotu obou censů a ušetřit přitom náklady na sběr dat. Značná část demografických údajů a ukazatelů ekonomické aktivity obyvatelstva získaných při sčítání lidu je zjišťována rovněž při agrocensu. Pokud je možné údaje obou censů propojit, není třeba tyto údaje znovu šetřit během agrocensu.

48. V některých zemích probíhá sběr dat pro sčítání lidu, domů a bytů a agrocensus společně. Přitom si však obvykle každý census ponechává svou vlastní identitu a používá vlastní dotazník. Sběr dat v terénu je však organizován tak, aby probíhal současně během jediné akce. Někdy jsou oba censy spojeny v jeden. To může mít řadu výhod, avšak je třeba pečlivě zvážit dopad takového rozhodnutí na práci v terénu a kvalitu dat.

Metodické přístupy v regionu EHK

49. Existují čtyři základní přístupy k metodice sběru dat:

- a) tradiční metoda univerzálního sčítání založená na sběru dat v terénu v daném čase. Zjišťují se buď podrobně všechny ukazatele nebo pouze základní ukazatele a vybrané ukazatele pak výběrově (dlouhé a krátké formuláře),
- b) tradiční sčítání s každoroční aktualizací ukazatelů na základě výběrového šetření,
- c) metoda využití registrů a dalších administrativních zdrojů, a
- d) kombinace registrů, dalších administrativních zdrojů a dalších zjišťování (úplných nebo výběrových šetření).

50. V Příloze II jsou popsány tyto a další přístupy, jako např. kombinace registrů a tradičních metod nebo metody "rotačního" censu. Zde jsou popsány nezbytné podmínky, výhody a nevýhody a dopady na realizaci jednotlivých fází sčítání a jeho obsah.

51. Registry a další administrativní zdroje dat jsou alternativou pro tradiční sčítání, protože obsahují relevantní témata, používají podobné definice a klasifikace a pokrývají celou populaci. Výběrová šetření sama o sobě nemohou poskytnout údaje rovnocenné sčítání, mohou být ale použita v kombinaci se sčítáním nebo poskytnout doplňující informace o určitých tématech.

52. Existují ještě další alternativní přístupy k tradičnímu sčítání lidu, domů a bytů a sčítání založeném na registrech, které nespĺňují všechny základní požadavky na census, mohou ale poskytnout srovnatelné komplexní informace.

53. Každá z metod zjišťování musí zohlednit řadu otázek, jako např.:

- a) potřeby uživatelů,
- b) kvalitu získaných údajů,
- c) úplnost sečtení,
- d) ochranu a zabezpečení dat,
- e) srovnatelnost výsledků mezi jednotlivými zeměmi a v čase,
- f) zatížení respondentů,
- g) včasnost výsledků,
- h) finanční a politické aspekty a
- i) přijetí a pochopení veřejností.

54. Výsledky zpracování dotazníků týkajících se přípravy sčítání lidu, domů a bytů, zaslaných členskými zeměmi EHK na jaře 2004 ukazují na posun od tradičního přístupu k censu, který byl aplikován ve velké většině zemí při sčítáních kolem roku 2000 (a je plně vysvětlen v Doporučeních OSN). Zvyšuje se podíl používání administrativních registrů, buď jako jediného zdroje údajů, nebo doplněných informacemi z dotazníků nebo výběrových šetření. Tradiční census kolem roku 2010 plánuje o deset zemí méně než v předchozím období.

55. Většina zemí, které opouštějí tradiční přístup, předpokládá využití existujících administrativních registrů doplněných o informace z výběrových šetření.

56. Některé ze zemí, které opět použijí v zásadě tradiční přístup, rovněž oznámily, že zavedou významné metodické změny spojené s využitím administrativních zdrojů dat při přípravě podkladů pro podporu tradičního sčítání.

57. Většina zemí uskuteční zjišťování osobních dat a údajů o bydlení současně.

58. Pro sčítání kolem roku 2010 je očekáván přibližně stejný rozsah zapojení tazatelů a samostatného vyplňování dotazníků sčítanými osobami jako v roce 2000. Stále však bude sběr dat tazateli významnější než zasílání vyplněných formulářů poštou. Některé země uvažují také o zjišťování dat pomocí internetu jako o jednom z možných způsobů v příštím kole censů (viz odst. 119 – 125 v Kap. II). Pro některé země může být finančně výhodným řešením využití internetu nebo jiných nových technologií sběru dat, jako např. kapesních mikropočítačů (viz odst. 130 – 134 v Kap. II).

Důvěrnost a bezpečnost

Zásady důvěrnosti

59. Sčítání sice zjišťuje informace o každé osobě a domácnosti, jeho cílem však není získat individuální údaje o respondentech. Účelem sčítání je poskytnout statistické informace o společnosti, včetně skupin, které ji tvoří, jako o celku. Veřejnost proto oprávněně očekává - a měla by o tom být ujištěna - že důvěrnost osobních údajů bude zachována. Jména, adresy a osobní kódy by měly být v censu odděleny od ostatních dat co nejdříve a měly by být utajeny tak, aby výstupy censu neobsahovaly žádné osobní identifikátory. Požadavek důvěrnosti prolíná veškeré činnosti při šetření, počínaje zabezpečením vyplněných dotazníků v terénu a během zpracování a konče ochranou informací obsažených ve veřejně přístupných výsledcích.

60. Veřejnost musí být ujištěna, že orgán zodpovědný za sčítání a všichni zaměstnanci nebo dodavatelé služeb, kteří se prací na sčítání účastní, budou striktně dodržovat pravidla nakládání se získanými údaji. V mnoha zemích existuje legislativa, která zaručuje ochranu údajů ze sčítání. Tato legislativa je buď specificky určená pro sčítání, nebo je součástí širší legislativy upravující ochranu osobních dat a svobodu informací.

61. Dalšími zásadami pro nakládání s informacemi získanými při sčítání jsou:

- a) přístup k osobním informacím by měly mít pouze osoby přímo podřízené orgánu provádějícímu sčítání nebo jím zmocněné osoby,
- b) vyplněné dotazníky by měly být sebrány nebo vráceny takovým způsobem, aby k osobním údajům neměly přístup neoprávněné osoby. Navíc, pokud si to jednotliví členové

- domácnosti přejí, měli by mít možnost poskytnout osobní údaje na zvláštním formuláři tak, aby zůstaly utajené ostatním členům domácnosti nebo tazateli,
- c) všichni zaměstnanci účastníci se prací na sčítání a osoby poskytující související služby musí obdržet přesné instrukce a podepsat prohlášení o odpovědnosti před zákonem za porušení ochrany dat,
 - d) fyzické zabezpečení sčítacích formulářů obsahujících osobní údaje musí být striktně dodržováno a v případě potřeby nezávisle kontrolováno,
 - e) počítačové systémy zpracovávající údaje sčítání musí být dokonale zabezpečené, aby se zabránilo neoprávněnému přístupu k údajům,
 - f) při publikaci údajů ze sčítání by měla být podniknuta všechna dostupná opatření k vyloučení neúmyslného odhalení informací vztahujících se ke konkrétním osobám a domácnostem. Zvláštní pozornost je třeba věnovat zejména výstupům za malé územní jednotky. Tato opatření mohou zahrnovat:
 - (i) omezení četnosti kategorií pro klasifikaci proměnných ve výstupu, například třídění podle věkových skupin namísto jednotek věku,
 - (ii) potlačení statistických výstupů tam, kde počet obyvatel nebo domácností v oblasti nepřesáhne stanovené minimum (s možnou výjimkou počtu obyvatel), nebo spojení s dostatečně velkou sousedící oblastí,
 - (iii) v případě mikrodát nebo uvolnění vzorků dat pro veřejnost odstranit z databáze veškeré informace, které se vztahují k jménu, adrese nebo obsahují takový údaj, který by mohl vést k identifikaci respondenta. Pro zaručení důvěrnosti dat by také měly být použity statistické metody ochrany důvěrnosti údajů.

Přístup k neveřejným údajům ze sčítání

62. Mnoho národních statistických úřadů občas dostává od genealogů, společenských historiků a jednotlivců žádosti o získání přístupu k individuálním údajům sčítání nebo o zkrácení doby jejich utajení z důvodů studia historií rodin.

63. Doba utajení osobních údajů získaných při sčítání lidu je často stanovena zákonem, může se však v jednotlivých zemích lišit. V některých zemích může utajení těchto dat podléhat obecným zákonům o ochraně osobních údajů, které minimalizují riziko odtajnění informací o žijících osobách. V jiných zemích jsou sčítací formuláře po skončení zpracování výsledků zničeny.

64. Přestože sociologická i komerční hodnota historických dat ze sčítání je zjevná, je též třeba mít na mysli, že schopnost národních statistických úřadů získat informace od obyvatelstva může být vážně ohrožena, pokud budou ujištění o důvěrnosti údajů porušována. Důvěra veřejnosti v zabezpečení a zachování důvěrnosti údajů z cenzu má proto prvořadou důležitost.

Metadata

65. Systém metadat poskytuje doplňující informace k zjišťovaným a publikovaným údajům. Každý národní statistický úřad používá svůj vlastní systém metadat založený na mezinárodních standardech, který však současně odpovídá národním specifikům. Protože sčítání lidu a jeho výsledky souvisí s ostatními statistickými aktivitami, doporučuje se, aby byly pro sčítání používány stejné prvky, jaké tvoří celý systém metadat národního úřadu. Současně je však třeba, aby systém metadat pro sčítání lidu používal některé prvky, které jsou vlastní pouze jemu. Systém metadat sčítání by měl také zaručovat co nejširší mezinárodní srovnatelnost dat.

66. Sčítání lidu kolem roku 2010 by měla zajistit srovnatelnost s výsledky předchozích sčítání a současně zavést nové prvky odrážející vývoj, který nastal od posledního sčítání. Systém metadat by tedy měl vycházet ze systému pro předcházející sčítání (viz *Recommendations for the 2000 Censuses of Population and Housing in the ECE Region*) a zahrnout aktualizaci odpovídající potřebám vývoje od posledního sčítání lidu. Systémy metadat jednotlivých národních úřadů by rovněž měly poskytovat informaci, do jaké míry využívají administrativní zdroje dat a jejich metadata.

67. Systém metadat by měl obsahovat definice termínů, klasifikace a číselníky. Pokud existuje standardní mezinárodní klasifikace, měla by být použita. U ukazatelů, kde standardní mezinárodní klasifikace neexistuje, musí být vytvořeny nové číselníky.

Integrita

68. V kontextu sčítání lidu, domů a bytů se integritou rozumí přísné dodržování všech *Základních principů úřední statistiky* ve všech fázích censu a všemi zúčastněnými institucemi a osobami. Úkolem národního statistického úřadu je nastavit standardy integrity a zajistit, že tyto standardy jsou dodržovány jeho stálými zaměstnanci, dočasnými zaměstnanci pro provedení sčítání i pracovníky všech ostatních (státních a soukromých) organizací, které se sčítání účastní. *Základní principy úřední statistiky* jsou diskutovány v Příloze III.

Zajištění kvality

Plány zajištění a zvyšování kvality

69. Výstupem každého sčítání jsou informace, a právě důvěra v kvalitu těchto informací má zásadní důležitost. Řízení kvality proto musí hrát zásadní roli v celkovém řízení sčítání. Program zajištění kvality musí být zařazen v celkovém programu realizace censu a měl by se týkat všech aktivit během plánování, vývoje, sběru dat a zpracování až po vyhodnocení a zveřejnění výsledků. K hlavním cílům každého programu zajištění kvality patří budování kvality od samého počátku s využitím znalostí a zkušeností zaměstnanců na všech úrovních. Program má také obsahovat prvky umožňující zjišťovat chyby a zajistit nápravu během realizace censu. Program zajištění kvality by měl být současně i programem jejího zvyšování. Bez takového programu mohou finální výstupy sčítání obsahovat chyby, které by mohly podstatně snížit využitelnost výsledků. Rozhodnutí učiněná na základě nekvalitních dat mohou vést k nákladným omylům a v konečném důsledku může být důvěryhodnost celého censu zpochybněna.

70. Program zajištění a zvyšování kvality by měl být vyvinut jako součást celkového programu sčítání a integrován s jeho ostatními plány a procesy. Tento systém by měl být zaveden ve všech fázích realizace censu, včetně plánování, zkušebního sčítání, vlastního sčítání, toku formulářů, kódování a pořizování dat, editace, tabulace a publikace údajů. Zavedení programu zajištění a zvyšování kvality už od fáze plánování má zásadní důležitost pro úspěch celého censu.

Potřeba zajištění a zvyšování kvality

71. Sčítání je rozsáhlá a složitá akce, a proto je pravděpodobné, že během jeho realizace vzniknou různé chyby. Ať už se jedná o plánování a vývoj nebo o samotné provádění censu, mohou tyto chyby vést k celkovým závažným chybám v obsahu nebo úplnosti, k překročení nákladů nebo ke zpoždění ve zpracování výsledků. Pokud chyby nejsou předvídané a nejsou pod kontrolou během přípravy a realizace sčítání, mohou způsobit tak závažné obtíže, že mohou vést až k nepoužitelnosti výsledků. Pro kontrolu a minimalizaci chyb pomocí programu zajištění a zvyšování kvality lze doporučit vytvoření samostatné rozpočtové položky.

72. Každá organizace provádějící národní census by měla zajistit systém kontroly a zvyšování kvality jako integrální součást programu sčítání. Hlavním cílem takového programu by mělo být adekvátní zajištění kvality ve všech fázích realizace censu. Aspekty kvality, shrnuté v odst. 76 níže, jsou vzájemně propojené a překrývají se. Každý z nich musí být adekvátně řízen. Každá fáze realizace censu může klást důraz na jiný aspekt kvality.

73. Dodržení přijatelné úrovně kvality je výsledkem vyvážení různých aspektů kvality při zohlednění cílů programu, způsobu užití výsledků, nákladů a dalších faktorů, které mohou kvalitu informací ovlivnit. Opatření přijatá k posílení jednoho aspektu kvality mohou ovlivnit jiný aspekt. Rozhodnutí a opatření zaměřená na dosažení přiměřené rovnováhy mezi jednotlivými aspekty kvality je třeba přijmout na základě znalostí, zkušeností, kontrol, zpětných vazeb, konzultací a jiných úvah.

74. Zjišťování a vyhodnocení kvality předcházejících censů může při přípravě plánů a realizačních projektů censu poskytnout cenné informace ohledně priorit a zaměření. Takové informace mohou být zhodnoceny při stanovení cílů kvality v příštím sčítání.

75. Systém řízení a zvyšování kvality je důležitou součástí celkového programu sčítání. Proto musí být dobře propojen s ostatními plány a procesy sčítání. Neexistuje však jediný standardní systém kontroly a zvyšování kvality, který by mohl být aplikován na všechny censy. Projektanti a manažeři musí mít na mysli, že úplné přesnosti a pokrytí není možné při sčítání dosáhnout žádným způsobem. Jde však o to, aby detekce chyb a způsob jejich odstraňování umožnily v rámci finančního a časového omezení projektu dosažení přiměřené kvality výsledků.

Definování kvality informací

76. Je obecně uznáváno, že kvalita má šest aspektů:

- a) *Relevance* statistických informací odráží míru uspokojení potřeb uživatelů. Pro program sčítání to znamená najít mezi často rozpornými požadavky uživatelů rovnováhu, aby byly v mezích přidělených zdrojů uspokojeny nejdůležitější požadavky. Tento aspekt je obzvláště důležitý při návrhu obsahu sčítání a při diseminaci výsledků.
- b) *Přesnost* statistických informací je mírou správnosti popisu jevů, které jsou šetřením zjišťovány. Obvykle je charakterizována jako chyba statistických odhadů a je tradičně rozlišována na odchylku a varianci. V kontextu censu lze varianci použít pouze v případech dlouhých a podrobných dotazníků u výběrů osob nebo domácností nebo při zpracování vzorků vět. Přesnost může být také vyjádřena pomocí hlavních zdrojů chyb (např. pokrytí, výběru, návratnosti a nenávratnosti odpovědí, pořizování vstupů, kódování).
- c) *Včasnost* charakterizuje prodlení mezi časovým referenčním bodem (obvykle den sčítání), k němuž se informace vztahuje, a datem, kdy je informace publikována. V rámci censu je obvykle naplánováno několik termínů pro publikaci dat. *Přesnost* je v zásadě nepřímo závislá na včasnosti, na které může také záviset *relevance*.
- d) *Dostupnost* statistických informací vypovídá o tom, zda lze data získat snadno. To zahrnuje nejen dostupnost samotného obsahu informací, ale také vhodnost médií určených k přenosu informací. Censy jsou organizovány primárně pro potřeby centrální vlády, získaná data však mají velkou hodnotu i pro řadu sekundárních uživatelů, včetně lokálních správních jednotek, soukromých organizací a veřejnosti. Aby výsledky sčítání přinesly co největší užitek, měly by být získané informace k dispozici všem těmto i dalším potenciálním uživatelům. Censy proto často poskytují výběr z řady produktů, z nichž některé jsou zdarma, některé mají stanovenou jednotkovou cenu a u jiných je účtována cena za služby podle rozsahu zpracování pro konkrétního uživatele. Také tato produktová a cenová politika má vliv na *dostupnost*.
- e) *Interpretovatelnost* statistických informací předpokládá dostupnost doplňujících informací a metadat. Tyto informace většinou zahrnují základní koncepty, definice, proměnné a používané klasifikace, metodiky sběru a zpracování dat a ukazatele přesnosti informací.
- f) *Koherence* odráží stupeň kompatibility informací z censu nejen se širokou škálou ostatních statistických informací, ale také v průběhu delšího časového období. Pro dosažení koherence je klíčové používání standardních konceptů, definic a klasifikací - pokud možno na mezinárodní úrovni jejich standardizace. Stupeň kvality *koherence* je možné zhodnotit ověřením informací ze sčítání při srovnávání s daty z jiných šetření a z administrativních zdrojů.

77. Rámec pro zajištění kontroly kvality a pro její realizaci je podrobně popsán v Příloze IV.

Zajištění kvality v prostředí outsourcingu

78. V některých zemích jsou určité části sčítání realizovány dodavatelsky. Důvody a faktory, které je třeba zvážit při volbě tohoto postupu, jsou detailněji diskutovány v Kapitole II. I přes dodavatelské zajištění některých operací při sčítání zůstává plná odpovědnost za zajištění kvality na statistickém úřadu. Tento aspekt censu by neměl být nikdy delegován na dodavatele. Automatické pořizování dat a systém oprav a kódování ve srovnání s tradičními metodami zpracování údajů výrazně zvyšují kvalitu dat, na druhé straně však přinášejí zcela nová rizika. Není-li jejich kvalita náležitě sledována a řízena, mohou být problémy odhaleny až velmi pozdě v procesu zpracování, kdy už časová a finanční omezení ponechávají jen malý prostor pro nápravná opatření. To má dopad na volbu způsobu uskutečnění outsourcingu (viz Kapitola II).

79. Při sjednávání podmínek dodavatelských prací musí úřad dbát na to, aby měl pod kontrolou faktory, které ovlivňují konečnou kvalitu dat. To vyžaduje, aby zaměstnanci úřadu rozuměli tomu, jakým způsobem pracují skenovací a rozpoznávací systémy a kódovací algoritmy, a byli schopni během zpracování dat parametry těchto systémů efektivně, rychle a s nízkými náklady modifikovat. Modifikace těchto parametrů umožní úřadu dosáhnout adekvátní rovnováhy mezi kvalitou dat, náklady a časovými termíny během zpracování dat sčítání.

80. Některé metody měření kvality pořizovaných dat, jako počet přesmyček a překlepů, jsou samy o sobě neadekvátní. Měří totiž pouze množství chyb, ne však jejich významnost. Spoléhání se na takové metody by mohlo vést ke značnému zvýšení nákladů vynaložených na opravy triviálních chyb bez viditelného efektu zvýšení kvality dat. Proto by měla být kvalita dat měřena na úrovni zodpovězené otázky a ne na úrovni jednotlivých znaků. To by mělo být zajištěno dvěma způsoby, nezávislým manuálním zpracováním vzorku záznamů a jejich porovnáním s výsledky automatizovaného zpracování a v souhrnu pak porovnáním výsledků za určité území s očekávanými výsledky založenými na informacích z předešlých sčítání nebo z jiných zdrojů.

81. Kontrola kvality by měla být prováděna během zpracování dat průběžně a měla by se soustředit na včasnou detekci problémů a na pochopení všech procesů nebo systémů, kde problémy vznikají. Statistický úřad stanoví přijatelné množství chyb a míru zásahů a změn v systémech nebo procesech v závislosti na vyhodnocení jejich dopadu na výsledky, náklady a termíny. Vyhodnocení se bude měnit případ od případu. Například je možno očekávat, že větší důraz bude kladen na kvalitu klíčových demografických proměnných než na ostatní údaje zjišťované ve sčítacím formuláři.

82. Některé přístupy k outsourcingu kladou důraz na způsob realizace dodávky "na klíč". V nich smluvní partner dodá výstupy podle předem dohodnutého zadání s tím, že klient převezme výstupy aniž by se zabýval způsoby, jakými bylo výsledků dosaženo. To předpokládá, že úřad beze zbytku ovládá problematiku a dokáže dobře předvídat všechny zásadní problémy s kvalitou dat, které se mohou vyskytnout během sčítání, a zahrnul je do specifikace zakázky. Jakékoliv změny v systému obvykle vyžadují pracné prošetření a závažné zvýšení ceny kontraktu. Tento způsob outsourcingu v důsledku přenechává kontrolu kvality údajů sčítání dodavateli, ale rizika spojená s odpovědností za kvalitu zůstávají úřadu. Možnosti úřadu reagovat na problémy s kvalitou dat, které se objeví během zpracování, jsou značně omezené. Proto tento způsob dodávky "na klíč" není doporučován.

Vyhodnocení správnosti a úplnosti sčítání

Účel vyhodnocení

83. Obecně je uznáváno, že sčítání lidu nemůže být bezchybné. Chyby se mohou vyskytnout a také se vyskytují ve všech fázích sčítání. Většina chyb patří do jedné ze dvou kategorií – chyby úplnosti a chyby obsahu. Chyby úplnosti spočívají ve vynechání nebo duplicitním sečtení osob, domů nebo bytů při sčítání. Chyby obsahu spočívají v nesprávných odpovědích nebo v nesprávném zaznamenání údajů při sčítání. Třetím typem chyb jsou operační chyby. Ty mohou nastat během zjišťování dat v terénu nebo při jejich zpracování.

84. Potřeba vyhodnocení celkové kvality výsledků sčítání je zřejmá a na testování úplnosti sčítání a různých typů obsahových chyb se používají různé metody. Komplexní program vyhodnocení censu by měl obsahovat hodnocení všech fází realizace a měl by tedy zahrnovat jak hodnocení provedení sčítání (dále jen operační hodnocení), tak hodnocení výsledků (dále jen evaluace). Společně tyto dva způsoby hodnocení vyjadřují, jak bylo sčítání úspěšné. Třetí součástí komplexního programu jsou experimenty, které vypovídají o tom, co je možné zlepšit.

- a) Operační hodnocení dokumentuje konečné objemy, míry a náklady jednotlivých operací nebo procesů. Jako podklady jsou používány záznamy o zpracování dat, záznamy kontrol kvality a informace z různých pracovních jednání. Operační hodnocení může zahrnovat i určitou diskusi údajů, ne však vysvětlení chyb. Konečné hodnoty mohou být členěny demograficky, geograficky i na úrovni domů a bytů nebo na úrovni osob. Operační hodnocení může obsahovat také dokumentaci operačních chyb, ale nemusí nutně obsahovat vysvětlení, jakým způsobem byly těmito chybami ovlivněny výsledky.

- b) Evaluace zahrnuje analýzu, interpretaci a syntézu efektivnosti jednotlivých složek sčítání a hodnotí jejich dopad na kvalitu údajů a úplnost sčítání. Pracuje se zjištěnými daty, procesy, systémy a pomocnými údaji.
- c) Experimenty jsou kvantitativní a kvalitativní studie uskutečněné během sčítání a jejich účelem je sběr podkladů pro plánování budoucích sčítání. Sčítání poskytuje nejlepší podmínky k vyhodnocení nových nebo odlišných metodologií a technologií, zejména pro účely celostátních výběrových zjišťování s mnoha panely respondentů.

85. Kromě provádění operačního hodnocení, evaluace a experimentů v průběhu sčítání je pro plánování a přípravu celoplošného sčítání účinným nástrojem sčítání zkušební. Zkušební sčítání může být provedeno na celostátním vzorku (testování obsahu, návratnosti poštovních nebo internetových dotazníků a dalších otázek týkajících se formulářů) nebo jako test na místě (užitečný pro testování operačních procedur). Další pilotní testování může zahrnovat ověření srozumitelnosti dotazníků, testy automatizovaného procesu vytváření seznamů adres pro distribuci dotazníků, sběr, pořizování a zpracování dat, testování využitelnosti administrativních záznamů, zpřesnění modelování nákladů a kontrolu úplnosti sčítání.

86. Před zahájením vlastního sčítání je možné provést „generální zkoušku“, která umožní otestovat provedení sčítání v plné šíři, podobně jako je tomu u divadla, a umožní poslední nápravu problémů před zahájením censu.

87. Evaluace zaměřená na výsledky sčítání by se obecně měla zaměřit alespoň na jeden z uvedených hlavních cílů:

- a) poskytnout uživatelům ukazatele kvality zjištěných údajů jako vodítko pro interpretaci výsledků,
- b) identifikovat, pokud je to možné, typy a zdroje chyb jako podklad pro plánování budoucích sčítání,
- c) poskytnout základ pro co nejpřesnější odhad agregovaných údajů (např. celkového počtu obyvatel) nebo poskytnout výsledky censu, které jsou korigovány na základě znalosti identifikovaných chyb.

88. Evaluace úplnosti a přesnosti údajů by měla být prezentována v první zprávě o sčítání v co největším možném rozsahu. Poté by měly následovat další výsledky. Pro zpracování evaluace sčítání je k dispozici mnoho metod. V praxi jsou, s cílem dosažení co nejlepšího výsledku, často používány jejich kombinace. Samotné metody jsou popsány v Příloze V.

Konzultace

89. Realizátoři tak rozsáhlého a složitého projektu, jakým je sčítání lidu, domů a bytů, by si zapojením obyvatelstva a konzultacemi měli ověřit, že dokáží své strategické cíle splnit. Konzultace mohou zajistit, že:

- a) obsah dotazníků odpovídá požadavkům uživatelů na informace,
- b) znění dotazníků a metody sběru dat jsou takové, že zjištěné údaje budou dostatečně přesné pro potřeby uživatelů,
- c) výsledné produkty a služby splňují požadavky uživatelů v mezích dohodnutých standardů kvality a termínů a
- d) všechny okolnosti zjišťování a sběru údajů a jejich diseminace jsou pro veřejnost přijatelné.

90. Komplexní komunikační program censu by měl pokrýt tři rozdílné cílové skupiny:

- a) uživatele výsledků sčítání (jak zkušené a odborné, tak příležitostné uživatele),
- b) osoby a instituce podílející se na provedení sčítání a
- c) veřejnost.

91. Ačkoliv účast na sčítání je většinou povinností danou zákonem, je sčítání celostátní akce, jejíž úspěch je téměř zcela závislý na spolupráci a účasti široké veřejnosti a mnoha vládních i místních

organizací. Proto má zásadní důležitost příprava komunikační strategie koordinované s ostatními přípravnými pracemi. Dobrá komunikace je důležitá nejen pro to, aby poskytla manažerům cenzu včasné a průběžné informace o požadavcích uživatelů, ale také aby pomohla zhodnotit reakce veřejnosti na plány a požadavky sčítání v různých částech státu. Detaily týkající se rozsahu a návrhu konzultačních programů jsou uvedeny v Příloze VI.

Diseminace

92. Census není ukončen, dokud shromážděné informace nejsou poskytnuty uživatelům ve formě a čase, který vyhovuje jejich potřebám. Při diseminaci výsledků cenzu je tedy třeba věnovat velkou pozornost potřebám uživatelů a vysokým standardům kvality statistických informací. Výsledky sčítání by měly být poskytnuty všem uživatelům současně. Přitom musí být přísně dbáno na to, aby v důsledku nedbalosti neunikly žádné osobní informace. Pro ochranu důvěrnosti dat by měly být podniknuty potřebné kroky (viz odst. 59 – 61 výše).

93. Existuje několik způsobů, jak zpřístupnit výsledky cenzu uživatelům:

- a) formou tištěných zpráv, které obsahují předem odsouhlasené tabulkové výstupy, zpracované obvykle na celostátní, regionální nebo lokální či okresní úrovni, které je možné obdržet od státních institucí nebo přímo od prodejců publikací,
- b) formou nepublikovaných zpráv (často nazývaných abstrakty). Nepublikované zprávy obsahují standardní tabulky zpracované buď pro menší geografické celky nebo pro skupiny obyvatel, které obvykle nejsou zahrnuty ve standardních publikacích. Tyto zprávy, které mohou být uživateli často požadovány, lze zpoplatnit ve výši nákladů na jejich zpracování,
- c) formou výstupů z databáze obsahujících speciální tabulace proměnných, které jinak nejsou k dispozici ve standardních publikacích nebo abstraktech a které jsou zpracovány na objednávku podle požadavku zadavatele,
- d) ve formě mikrodat obvykle dostupných v omezeném formátu a dodaných za striktně kontrolovaných podmínek.

94. Tištěné publikace se mohou z důvodu stále se zvyšujících nákladů na jejich výrobu stát méně preferovaným způsobem diseminace hlavních výsledků sčítání, a to i přesto, že papír je stále médiem, které je trvanlivé a nevyžaduje od uživatele žádné speciální technické vybavení nebo znalosti. K souběžnému vydání výstupů v elektronické podobě musí být využita vysokokapacitní média. Jsou-li však data poskytována touto formou, je nutno věnovat zvláštní pozornost zabezpečení snadného načtení dat. Výstupy by měly rovněž obsahovat příslušná metadata, a to jak ve standardních formátech, tak v běžném formátu databáze a tabulkového kalkulátoru, který umožňuje snadné čtení a manipulaci.

95. V důsledku rostoucího významu používání internetu by měly být on-line systémy objednávání, zadávání a doručení tabelovaných dat sčítání a vzorků pro veřejné použití zabezpečeny všude tam, kde je to možné. Je však třeba zabezpečit ochranu důvěrnosti statistických údajů a bezpečnost jejich přenosu.

96. K dispozici by měla být škála produktů, která bude splňovat měnící se požadavky uživatelů. Pravděpodobně bude poptávka po:

- a) celostátních souhrnů a souhrnů za regionální a lokální územní jednotky,
- b) klíčových poznatků o určitých tématech, doplněných detailními výsledky a analýzami, buď ve standardním formátu pro menší území, nebo ve formě detailních výstupů zaměřených na vybraná témata,
- c) lokálních profilech a profilech menšin a malých skupin obyvatelstva,
- d) prostorové a grafické analýze a
- e) doplňujících metadatach s informacemi o definicích, klasifikacích a úplnosti sčítání a o kvalitě.

97. Hlavní celostátní a regionální výsledky by měly být uveřejněny ve shodě s ohlášeným harmonogramem co nejdříve poté, kdy je zpracování ukončeno a je znám celkový počet obyvatel státu.

98. Poplatky, pokud jsou nutné, by měly být stanoveny tak, aby výsledky censu byly přístupné všem typům uživatelů. Je možné, že bude třeba zřídit službu zajišťující tisk papírových kopií elektronických dokumentů pro ty uživatele, kteří to preferují.

99. Měly by být vyvinuty produkty, které umožní společné dodání statistických a geografických informací v systému GIS, s cílem uspokojení širokého zájmu a zároveň zachování záruk ochrany důvěrnosti údajů a nejvyšší možné flexibility. Začleněním možnosti využití grafických a mapových služeb se značně rozšíří možnosti využití databází. V ideálním případě by měli být uživatelé sami schopni snadno vytvářet grafy a mapy a tisknout je pro jiné uživatele. Několik statistických úřadů již takový typ produktu vyvinulo, v některých případech v kooperaci s externím dodavatelem.

Propagační a informační kampaň

100. Zjišťování údajů od obyvatelstva je stále obtížnější. Proto nabyla během posledních let zásadního významu otázka účinné informovanosti obyvatel o nadcházejícím sčítání a vysvětlení jeho účelu.

101. Hlavním úkolem je vysvětlení významu, který sčítání lidu, domů a bytů má pro získání obrazu o společnosti, o možnostech rozvoje země a pro aktualizaci sociálních, regionálních a celonárodních demografických informací. Sčítání má velký kulturní a historický význam nejenom pro danou zemi, ale i v globálním měřítku. Kampaň by měla zdůraznit skutečnost, že sčítání je součástí oficiálního národního statistického programu.

102. Hlavním cílem je vytvoření pozitivního přístupu společnosti ke sčítání, motivace obyvatel, aby se sčítání zúčastnili a poskytli o sobě hodnověrné informace.

103. Je třeba srozumitelně sdělit podstatné informace o tom, kdy a jak bude sčítání probíhat, co je očekáváno od veřejnosti a jak se může veřejnost dozvědět o sčítání více informací. Pochopení těchto aspektů sčítání veřejností přispěje k hladkému průběhu sběru dat. Implementace informační kampaně je detailně popsána v Příloze VII.

Kapitola II NOVĚ NASTUPUJÍCÍ TECHNOLOGIE SČÍTÁNÍ

Úvod

104. Tato kapitola je zaměřena na nové technologie, které mohou být při sčítání využity pro sběr dat, jejich zpracování a zveřejnění. Tyto nově nastupující technologie dříve nebyly při sčítáních příliš využívány, a zde tedy představujeme jejich přehled jako možné alternativy. Není sporu o tom, že nové, nebo ještě neexistující technologie budou při budoucích sčítáních hrát důležitou roli.

105. Osvědčené technologie jako ruční pořizování dat zde nejsou popisovány. Důvodem je to, že tyto systémy jsou dobře známy a jsou plně zdokumentovány. Zájemce o tyto tradiční technologie odkazujeme na publikace.¹¹ Tyto zavedené přístupy a technologie mohou pro mnoho zemí zůstat nejlepšími způsoby provedení censu. Přijetí nových technologií a přístupů by mělo přicházet v úvahu jen tam, kde jsou dobře známé a jejich rozvoj je zvládnutý. Rovněž by měly být dobře známy jak jejich rizika, tak jejich výhody.

106. Uskutečnitelnost nasazení jakékoliv nové technologie ve sčítání by měla být předem pečlivě vyhodnocena. Přitom by měly být vzaty v úvahu specifické národní podmínky a zejména pak faktory jako velikost země, relativní náklady na nové technologie ve srovnání s tradičním řešením, pracnost vyvinutí a otestování technologií a potenciální vliv nasazení technologií na celkovou organizaci censu. Také je třeba zvážit jejich potenciální vliv na kvalitu výsledků censu a dopad na veřejnost.

107. Tato kapitola se rovněž nezabývá pomocnými systémy nutnými pro provedení sčítání. Realizace sčítání zahrnuje řadu administrativních procesů stejně jako je tomu u jiných rozsáhlých projektů. Například k naplánování tak složité operace jako sčítání může být využito speciálního softwaru pro plánování projektů. Mnohdy je nutné vyřešit systémy a procesy pro nábor a výplaty velkého množství dočasně zaměstnaných tazatelů. Národní statistické úřady by se rovněž měly zabývat tím, jak technologie může pomoci při zlepšení efektivnosti realizace censu. To může přispět jak ke kontrole nákladů na sčítání, tak ke zvýšení jeho celkové kvality tím, že zdroje budou soustředěny na hlavní priority sčítání, tj. provedení prací v terénu, zpracování dat a zveřejnění výsledků místo toho, aby byly soustředěny na administrativní procesy, jako je např. finanční vypořádání dočasných zaměstnanců.

Důvody pro technologické inovace

108. Potenciálně může technologie podstatně snížit náklady a zvýšit kvalitu sčítání. Zpočátku však zavedení nové technologie může náklady ve skutečnosti zvýšit. Je třeba, aby realizátoři sčítání zvážili, jak možnosti technologické inovace přispějí k zlepšení relevance, kvality a včasnosti výstupů censu. Například snížení nákladů na zpracování může umožnit rozšíření obsahu censu nebo zvýšit velikost vzorku u výběrových otázek a zlepšit tak kvalitu dat získaných od malých skupin obyvatelstva a z malých geografických oblastí. Při každém rozšíření obsahu sčítání však musí být zvážen jeho dopad na respondenty.

109. Požadavky na řízení a vytváření různých politik a plánování na základě administrativních údajů vytváří poptávku po údajích sčítání od širšího okruhu uživatelů, než jsou tradiční uživatelé ze státních organizací. Přípravu výstupů je proto třeba přizpůsobit různorodým uživatelům od těch, kteří mají omezené vědomosti o údajích sčítání, až po ty, jimž už nemusí stačit obvyklé tabelární výstupy.

110. V některých zemích je legislativně stanoveno, že vláda umožní svým občanům provádět úřední úkony elektronicky. I pokud tomu tak není, rozšiřující se používání internetu vytváří ve společnosti názor, že právě toto je správný způsob. Je však pravděpodobné, že použití internetu, alespoň v počátečním stadiu, zvýší celkové náklady na sčítání.

¹¹ Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses, United Nations, New York, 1998
Handbook on Census Management for Population and Housing Censuses, United Nations, New York, 2001.

Výběr vhodných systémů

111. Statistické úřady by měly vyhodnotit a rozhodnout, jaké systémy a procesy jsou vhodné v jejich situaci. Otázky k řešení zahrnují:

- a) relativní náklady na personál a administrativní činnosti ve srovnání s náklady na počítačové systémy a příslušnou infrastrukturu,
- b) technologické možnosti a infrastruktura jak v instituci provádějící sčítání, tak v zemi obecně a
- c) schopnost instituce provádějící sčítání řídit složité a pokročilé procesy při vývoji systémů.

Využívání dodavatelů

112. Složitost většiny nového softwaru a infrastruktury nutné pro využití mnohých nově zaváděných technologií je za hranicí současných technických možností většiny institucí provádějících sčítání. Je pravděpodobné, že podstatné části řešení bude nutné zadat dodavatelům. Stejně jako v případě jakékoliv nové technologie by se o využití outsourcingu mělo uvažovat pouze v případě, že realizátor censu má dostatečné předpoklady k řízení takového procesu.

113. Rozhodnutí o tom, zda použít outsourcing, záleží na požadavcích instituce provádějící sčítání (včetně požadavků na důvěrnost a zabezpečení informací), na tom zda zaměstnanci instituce mají požadované dovednosti a na schopnosti instituce řídit složité projekty rozvoje systémů. Je možné zvolit odstupňování využití od úplného outsourcingu systému pro zpracování sčítání nebo jeho komponent po kombinaci outsourcingu jednotlivých komponent systému, zpracování určitých podprojektů na zakázku externími dodavateli služeb a využití vlastních zdrojů.

114. Řídit kompletní dodávku může být jednodušší než je tomu u kombinovaného přístupu. Před zahájením projektu je však nutné přesně identifikovat požadavky zadání a jednoznačně je specifikovat se smluvním partnerem. To zahrnuje zformulování cílů projektu a definování dosažených výstupů a standardů pro jejich akceptaci (kvalita, včasnost, náklady). Specifikace musí také umožnit změnu zadání v průběhu projektu. Je také třeba rozhodnout, jakým způsobem budou tyto změny projednávány a schvalovány jak institucí zodpovídající za sčítání, tak dodavatelem.

115. S dodavatelem je nutné odsouhlasit harmonogram projektu a milníky klíčových výstupů, které jsou provázané s platebními termíny. Je třeba zavést pravidelné monitorování na pracovní úrovni. Dále je třeba zavést postupy, které umožní vedoucím zaměstnancům monitorování projektu a řešení závažných problémů, které nemohou být vyřešeny na pracovní úrovni.

116. Při kombinovaném přístupu k vývoji systémů se celkový systém skládá ze systémů zajišťovaných dodavatelsky, systémů vyvinutých externími řešiteli pracujícími společně s personálem instituce odpovědné za sčítání a systémů vyvinutých vlastními silami. Tento přístup může mít mnoho výhod, zejména větší flexibilitu ve vztahu k průběžně dosahovaným výsledkům vývoje a testování systému a zpracování dat ze skutečného sčítání. Postupná optimalizace systému může vést ke zvýšení kvality dat a úspoře nákladů na zpracování. Řízení takového systému je však složitější. Instituce zodpovídající za sčítání musí mít znalosti v oblasti řízení složitých projektů, musí znát probíhající procesy a musí pečlivě řídit integraci technologických a administrativních procesů. Základním předpokladem úspěchu této metody je týmová práce, při které externí dodavatelé velmi úzce spolupracují s vlastním personálem statistického úřadu.

117. Detailní diskuse o outsourcingu, hodnocení a nákupu softwaru a hardwaru je podána v příručce¹².

¹² Handbook on Census Management for Population and Housing Censuses, *United Nations, New York 2001.*

Sběr údajů při sčítání

118. V následujícím textu jsou diskutovány tři technologie sběru dat: odeslání dotazníků sčítání po internetu, telefonické dotazování a použití přenosných mikropočítačů. Nové technologie umožňují, aby sběr a zpracování dat byly v některých krocích prováděny současně. Také jsou diskutovány možnosti zlepšení řízení sběru dat, které nabízejí nové technologie.

Sběr sčítacích formulářů po internetu

119. Využití internetu pro sběr vyplněných formulářů znamená, že jde výhradně o samostatné vyplnění. Možnost použití internetu může být spojena s libovolnou tradiční metodou doručení a sběru sčítacích formulářů (např. přímé doručení a sběr, doručení a odeslání poštou). Klíčovým faktorem je vyřešení kontroly sběru dat – tj. zajištění, aby každá domácnost a každý jednotlivec byli sečtení jednou a jenom jednou. To vyžaduje, aby každá domácnost a každý jednotlivec dostali svůj individuální kód, propojený s geografickou informací (adresou). V zemích, kde kromě využití internetu dotazníky sbírají také tazatelé, je ještě komplikací včasná a dostatečná zpětná vazba na tazatele. Je totiž nutné, aby tazatelé měli informace aktualizovány a nenavštěvovali domácnosti, které již dotazník odeslaly.

120. Potenciální míra využití internetu by měla být odhadnuta na základě podílu obyvatel majících přístup k internetu z domovů, množství uživatelů širokopásmových služeb a využití internetu pro jiné účely (jako např. on-line bankovníctví, podání daňových přiznání, nákupy). Použití internetu pravděpodobně zvýší alespoň zpočátku náklady censu. Protože není možno dopředu určit, kdo internetu nejspíše využije, bude třeba doručit tištěné dotazníky do každé domácnosti včetně těch, které poté využijí internetu. Bude také třeba vyvinout systémy a procesy, které umožní vyplnit a odeslat internetové dotazníky a všechny tyto požadavky zvýší náklady. Na druhé straně sice existuje potenciální úspora nákladů při získání dat, nicméně i skenování a technologie strojového rozpoznávání znaků (ICR) samy o sobě šetří náklady a díky tomu budou úspory při získání dat pravděpodobně podstatně nižší, než náklady na vývoj a realizaci internetového systému.

121. Důležitým aspektem je také bezpečnost. Standardní způsob šifrování (SSL128) používá oboustranné šifrování (tj. šifrována jsou data přenášena z i do uživatelského počítače) a byl téměř všemi zeměmi přijat jako adekvátní způsob ochrany údajů sčítání. Bezpečnost by měla být důležitým faktorem při návrhu infrastruktury. Pro sběr informací ze sčítání by měla být připravena fyzicky oddělená infrastruktura. Údaje z vyplněných sčítacích formulářů by měly být přemístěny za firewall a poté do systému, který je zcela oddělený od systému pro sběr dat.

122. Vyplnění formuláře staženého z internetu vyžaduje mnohem jednodušší infrastrukturu než přímé vyplnění dotazníku on-line. Stažení dotazníku však vyžaduje vyšší úroveň počítačové gramotnosti uživatele než vyplnění dotazníku on-line. Navíc nemusí fungovat pro všechny možné konfigurace a od statistického úřadu bude veřejností požadováno řešení takových problémů. Z pohledu respondenta bude s největší pravděpodobností preferováno vyplnění dotazníku on-line.

123. Elektronický formulář nabízí možnosti interaktivní podpory vyplňování zvyšující kvalitu odpovědí, což není možné u tištěných formulářů. Osoby vyplňující elektronické formuláře očekávají, že jim při vyplňování bude nabídnuta asistence – přinejmenším, že budou vedeni posloupností kroků a nebudou vyžadovány odpovědi na otázky, které nejsou v jejich situaci relevantní. V jaké míře budou nabídnuty další formy asistence je třeba pečlivě uvážit. V několika neúplných studiích bylo naznačeno, že dotazníky vyplněné po internetu mají lepší kvalitu než papírové. Je třeba ověřit, zda je tento jev podmíněn specifickými vlastnostmi skupiny lidí používajících internet nebo samotnou technologií.

124. Možnost volby využít internet může zvýšit kvalitu sčítání tím, že umožní odpovědět skupinám obyvatel, které by jinak bylo obtížné sečíst. Většina zemí uvádí problémy při dotazování mladých lidí a osob žijících v zabezpečených objektech s omezeným přístupem. Také pro některé lidi se zdravotním postižením je jednodušší použít internetový než papírový dotazník. Tyto skupiny budou s větší pravděpodobností využívat internet. Pokud je to možné, mělo by být použití internetu propagováno cíleně k těmto skupinám.

125. Zajištění odpovídající infrastruktury je jednou ze základních překážek, které je nutno překonat, aby mohla být nabídnuta možnost použití internetu. Sčítání probíhá během krátkého časového období a týká se všech obyvatel země. Je nepravděpodobné, že instituce organizující sčítání bude mít adekvátní infrastrukturu, aby v průběhu censu zvládla období špičky internetových přístupů. Je proto pravděpodobné, že přinejmenším internetové formuláře budou řešeny dodavatelsky. Patrně bude nutné omezit množství přístupů. Omezení použití elektronického dotazníku může být dosaženo například požadavkem, aby lidé ze zvolených cílových skupin obyvatelstva před připojením na internet kontaktovali instituci zodpovídající za sčítání. Je třeba, aby tato instituce zvažila, jakým způsobem bude využití internetu propagováno. Propagace by měla záviset na dostupné kapacitě, aby bylo zvládnuto očekávané špičkové zatížení, a měla by být koordinována s ostatními procedurami sběru dat. Strategie působení na veřejnost by měla zdůrazňovat bezpečnost dat poskytnutých po internetu. Platí-li možnost použít internet pro celou populaci, je také třeba připravit lidi na možné potíže s přístupem k dotazníku během období špičky internetových přístupů. Na internetových stránkách sčítání, na informační telefonní lince, v rozhlase a v tisku by měly být publikovány srozumitelné instrukce doporučující respondentům používat internet právě mimo špičku.

126. Automatizované telefonické dotazování (interview) může být v některých situacích finančně efektivním řešením – zejména v zemích užívajících “krátké” dotazníky pro sčítání, které požadují pouze základní demografické informace a informace o domácnostech a rodinách.

127. Stejně jako u internetového řešení musí každá domácnost obdržet jedinečný kód, který umožní patřičnou kontrolu sběru dat.

128. Jako mechanismus komunikace může být použit buď software pro strojové zpracování hlasu nebo klávesnice telefonu. Je nutné zajistit ověření, že důležité údaje sčítání, jako datum narození nebo věk, byly zachyceny správně.

129. Přijatelnost používání takových systémů prudce klesá s nárůstem počtu a složitosti otázek a se zvyšováním počtu členů domácnosti.

Přenosné mikropočítače

130. Zvyšující se parametry a snižování cen přenosných mikropočítačů umožňují, že v některých situacích při sběru dat sčítání mohou tyto přístroje být finančně efektivním řešením. Tyto přístroje je možné použít místo pomůcek k provedení sčítání v terénu, jako jsou papírové mapy sčítacích okrsků, adresní registry a seznamy. Mohou být využity v celé škále činností od doručení sčítacích formulářů až po jejich sběr.

131. Přenosné mikropočítače mají tu výhodu, že jsou schopny v reálném čase poskytnout obousměrnou výměnu řídicích informací a manažeři sčítání tak mohou být informováni o průběhu doručování a sběru vyplněných dotazníků. Podobně mohou řídicí pracovníci tazatele pomocí přenosných přístrojů informovat o obdržení dat a o tom, které domácnosti je třeba navštívit. Řídicí pracovníci mohou v reálném čase identifikovat oblasti, kde sběr dat zaostává nebo nedosahuje požadovanou kvalitu a podniknout odpovídající opatření.

132. Pro použití těchto přístrojů je třeba vzít v úvahu některé technické otázky. Kapacita paměti přístrojů je úměrná jejich ceně, není však již limitující pro jejich použití. Mnohé přenosné mikropočítače pojmu až 20 gigabytů dat. Významným problémem ale je kapacita baterie. Při předpokládaném intenzivním využití přístroje během sčítání může baterie vydržet méně než jeden den a je nutné s sebou mít náhradní baterii. Odesílání dat by nemělo představovat problém, zejména je-li prováděno během noci.

133. U přenosných mikropočítačů také vzniká řada otázek ohledně zabezpečení. Hrozí u nich daleko větší nebezpečí, že budou ztraceny nebo ukradeny, než u papírových formulářů. Nutnost opakovat dotazování v případě, že je přístroj ztracen, by měla být minimalizována pravidelným odesláním zjištěných dat. Je také třeba přijmout opatření k ochraně důvěrnosti dat v případě ztráty přístroje a při datovém přenosu. Data na mikropočítači musí být zašifrována a přístupná pouze s pomocí hesla. Také při přenosu dat je třeba použít bezpečných přenosových kanálů a šifrování. Existuje několik softwarových balíčků, které lze pro tyto účely využít. Tato bezpečnostní opatření zvýší náklady na

technickou podporu přístrojů. Software pro zabezpečení musí být instalován na mikropočítačích a musí být kompatibilní s jejich ostatním softwarovým vybavením. Bezpečnostní software a přístup s použitím hesla znamenají komplikovanější procedury pro používání přístrojů, např. v případě kdy tazatel zapomene své heslo. Je odhadováno, že tato podpora může stát až čtyřikrát více než podpora podobných přístrojů v kancelářském prostředí.

134. Důležitým aspektem je školení a technická podpora tazatelů. Nelze předpokládat, že lidé najatí do funkce tazatelů jsou dostatečně technicky zdatní. Obtížnost podpory a řízení se zvyšuje s množstvím tazatelů a s rostoucími fyzickými vzdálenostmi. Ve větších zemích budou tazatelé spoléhat na školení a podporu poskytovanou na dálku, přes internet nebo telefonicky.

Řízení terénních prací

135. Více způsobů sběru dat v zásadě vyžaduje, aby tazatelé měli natolik včasné informace, aby nenavštěvovali domácnosti, které již sčítací formuláře odeslaly. To je důležité jak z hlediska výkonu, tak pro zachování dobrého "image" censu. Nové technologie rovněž poskytují možnosti zlepšení řízení terénních prací a tím i kvality samotného sčítání.

136. Základním požadavkem je tok informací směrem k tazatelům, avšak tentýž systém může být nastaven tak, aby zajišťoval oboustranný tok informací mezi řídicími pracovníky a tazateli v téměř reálném čase. Průběžné monitorování práce tazatelů umožní včasnou intervenci tam, kde při sběru dat dojde k problému.

137. Je nepravděpodobné, že instituce zodpovídající za sčítání bude mít dostatek vlastních znalostí a kapacity pro vývoj a provozování takového systému. Bude proto třeba, aby pro realizaci klíčových částí řešení využila externí organizaci. Ve většině rozvinutých zemích může existující infrastruktura posloužit jako základ, na kterém lze stavět integrovaný terénní komunikační systém. Následující stručný popis možného řešení využívá kombinace systémů a procesů vyvinutých institucí zodpovídající za sčítání, telefonních call center a technologií mobilní telefonní komunikace. Předpokládá se, že agentura má centrální registr všech tazatelů, jim přidělených sčítacích obvodů a jejich mobilní telefonní čísla.

- a) Je nutné, aby instituce zodpovídající za sčítání vybudovala elektronický centrální registr dotazníků obdržených poštou nebo po internetu. Registr bude obsahovat jedinečné identifikační číslo (censové referenční číslo). Toto číslo umožní identifikaci tazatele odpovědného za sběr dat z dané oblasti a fyzické adresy (při osobním sběru dat tazatelem je skutečná adresa známa až v tomto okamžiku).
- b) Instituce zodpovídající za sčítání většinou zřizují informační telefonní linku pro odpovídání dotazů veřejnosti během období sběru dat při sčítání. Call centra používají technologie, které mohou být snadno přizpůsobeny požadavkům sčítání. Systém v call centru přiřadí volajícímu "referenční číslo" a zaznamená ho, nebo toto číslo vygeneruje na základě nahlášené adresy. V centru je rovněž zaznamenáno, jaká akce je volajícím od tazatele požadována (např. vyzvednutí dotazníku, pomoc s vyplněním sčítacího formuláře, pomoc v případě, kdy se formulář ztratil apod.).
- c) Informace z elektronického registru a z call centra jsou tazateli posílány pomocí SMS zprávy. Tato zpráva musí nezbytně obsahovat pouze referenční číslo a kód akce požadované od tazatele.
- d) Toto řešení je finančně nenáročné a je založeno na snadno dostupné infrastruktuře mobilních sítí a na tom, že většina tazatelů má vlastní mobilní telefony. Náklady na SMS zprávy jsou nízké. Je třeba připravit elektronický registr a řídit integraci různých systémů.
- e) Pro zbývající malý počet tazatelů, kteří nevlastní mobilní telefony, je třeba zajistit zvláštní opatření. Jednou z možností je hlasový záznam na pevné telefonní lince. Zpracovat a zaznamenat numerickou informaci z hlasového záznamu je však obtížnější než z SMS zprávy.

Zpracování

138. Během posledního desetiletí došlo k významnému pokroku v oblasti inteligentního rozpoznávání znaků (ICR), oprav vstupů, zpracování digitálních obrazů a automatizovaného kódování. Tento pokrok snížil náklady na zpracování sčítání a vedl ke zlepšení kvality dat. Tyto trendy budou pravděpodobně dále pokračovat.

Metody pořizování dat

139. Tradičními metodami vstupu dat jsou zejména pořizování dat z klávesnice a optické rozpoznávání značek (OMR).

140. Pořizování dat z klávesnice vyžaduje jednoduchý software a málo výkonný hardware. Tato metoda však vyžaduje mnohem více personálu než jiné automatizované metody pořizování dat a je časově náročnější. Finanční výhodnost této metody závisí na výši nákladů na personál v porovnání s náklady na hardware a vývoj systémů pro jiné metody.

141. OMR může být finančně výhodná metoda v případě, že dotazníky obsahují pouze jednoduché odpovědi (ano-ne). Je-li nutné zpracovat psané odpovědi, je třeba zajistit další vybavení pro čtení a kódování dat. OMR však je již z větší části nahrazeno technologiemi inteligentního rozpoznávání znaků (ICR).

142. Pro většinu zemí je pravděpodobně finančně nejvýhodnější kombinace pořízení digitálních obrazů formulářů, inteligentního rozpoznávání znaků (ICR) a automatizovaných oprav a kódování dat. Tento proces je stručně popsán níže.

- a) Nejprve jsou skenováním pořízeny digitální obrazy sčítacích formulářů. Software pro rozpoznávání znaků je poté použit pro identifikaci jednoduchých grafických odpovědí typu „ano-ne“ a převedení psaných odpovědí do textových řetězců. Vyhodnotí se hladiny významnosti pro oddělení odpovědí přijatelné kvality od těch, které vyžadují další opravy nebo ověření.
- b) Účelem automatizovaných oprav je omezit nutnost zásahů operátora. Obvykle jsou při nich využívány slovníkové databáze a kontextová editace. Tyto slovníky jsou aplikovány podle typu otázky v dotazníku. Tak např. pro dotaz na název země narození bude slovník obsahovat pouze názvy zemí.
- c) Nerozpoznatelné znaky může opravit operátor. Toto je však finančně výhodné pouze v těch případech, kdy je opravený údaj s velkou pravděpodobností možné automatizovaně zakódovat.
- d) Automatizované kódování používá počítačové algoritmy, které najdou k slovním odpovědím kód v seznamu (slovníku). Odpovědi, ke kterým není nalezen žádný kód, jsou postoupeny do procesu počítačově podporovaného ručního kódování. Pro další zlepšení kvality a snížení nákladů mohou být nenalezené odpovědi dále analyzovány z hlediska četnosti. Podle výsledku mohou být buď zavedeny do slovníku a následně zakódovány nebo podrobeny jiné formě hromadného kódování.

143. Výše popsaná kombinace ICR, automatického kódování a skenování je pravděpodobně ve většině zemí finančně nejvýhodnější. Využití systémů automatického kódování pomůže snížit počet pracovníků. Použití digitálních obrazů dotazníků podstatně omezí nutnost manipulace s papírovými formuláři. Je prokázáno, že pro dokódování dotazníků, které nebylo možné zakódovat automaticky, je používání digitalizovaných dotazníků mnohem výhodnější než používání papírových.

144. Důležitým faktorem je, že použití této metodologie umožňuje zlepšení kvality dat. Lze totiž zaručit stejnou reakci systému na stejné odpovědi. Je však třeba pečlivě monitorovat kvalitu automatizovaného čtení a kódování během zpracování, aby bylo zaručeno, že systém pracuje podle zadaných specifikací. Zejména by mělo být kontrolováno nahrazování znaků a zvláštní pozornost by přitom měla být věnována kritickým otázkám nebo jejich částem (jako rok narození v porovnání se dnem narození). Tyto části mohou vyžadovat použití přísnějších pravidel pro kontrolu a validaci než ostatní pole nebo hodnoty formuláře. Numerické hodnoty v tomto ohledu mohou vyžadovat větší

pozornost při kontrole, neboť nemusí být k dispozici žádná jiná informace, která umožní kontrolu jejich správnosti.

145. Měla by probíhat stálá kontrola kvality konečných výstupů systému - např. srovnání kontrolních dat z vybraných vzorků formulářů zpracovaných ručně s daty pořízenými a kódovanými automaticky. To umožňuje nastavit správný poměr kvality a nákladů, zejména to umožňuje omezit množství ručních oprav, a tím zabránit plýtvání zdroji na dosažení jen zanedbatelného zlepšení kvality dat.

146. Z těchto důvodů je nutné, aby manažeři měli i v případě dodavatelského zajištění služby jasnou představu o otázkách kvality dat ve vazbě na náklady spojené s nastavením úrovně spolehlivosti systému ICR a oprav dat, jeho vlivu na četnost oprav a celkovou kvalitu dat sčítání. Smlouva s dodavatelem by měla umožnit snadnou změnu parametrů. Tyto otázky jsou dále diskutovány v odstavcích 112 – 117.

147. Před provedením sčítání je nutné rozhodnout, jakým způsobem budou data uložena během zpracování. Tradičním způsobem zpracování je ukládání dat v běžném souboru, který je postupně aktualizován a jeho předchozí verze jsou zálohovány pro případnou obnovu. To je typické pro dávkové zpracování, kdy jsou formuláře (zpravidla z jednoho sčítacího obvodu) pořízeny, opraveny a zpracovány společně. Tento postup umožňuje dobrou kontrolu nad postupem zpracování. Databázové zpracování však umožňuje uložení informací na úrovni jednotlivých datových položek. To poskytuje při zpracování dat daleko větší pružnost. Jakmile jsou data ze sčítání převedena do elektronické formy, je možné je, s ohledem na maximální efektivitu zpracování i kvalitu, snadno uspořádat tak, že se podobné odpovědi seskupí a kódují společně. Uložení dat v databázi však vyžaduje z hlediska řízení a provozu složitější systémy. Dále je třeba vyřešit mechanismy pro zálohování a obnovu dat.

148. Tyto systémy obvykle vyžadují daleko rozsáhlejší vývoj a testování než tradiční systémy zpracování dat ze sčítání. Je zde velké množství faktorů, které je třeba vyřešit v návrhu systému a zahrnout do jeho vývoje, například organizaci a propojení administrativních procesů se systémem.

149. Zásadní význam má adekvátní kapacita počítačové sítě, protože jde o velké množství souborů o značné velikosti, propojovaných s digitálními obrazy formulářů. Na druhé straně lze velikost souborů značně zmenšit tím, že se vybere propojení pouze těch informací, které jsou nezbytné pro danou operaci.

Výstupy

150. Výstupy ze sčítání jsou tradičně uspořádány především ve formě tabelací - obvykle pro expertní uživatele, kteří se dobře orientují v datech ze sčítání, jsou obeznámeni se způsoby, jakými jsou údaje strukturovány a prezentovány a s metadaty. Laičtí uživatelé se tradičně spoléhají na statické produkty, zejména publikace, které obvykle obsahují jen omezené množství údajů.

151. Publikování výsledků sčítání na internetu umožňuje nejen přípravu produktů, které mohou patřičným způsobem naplnit potřeby různých typů uživatelů dat sčítání od nováčků až po experty, ale také finančně výhodné rozšíření mnohem většího objemu dat ze sčítání a zvýšení využitelnosti výsledků sčítání.

152. Funkčnost a obsah dat musí být zaměřeny na uspokojení potřeb uživatelů různých úrovní, bez ohledu na to, zda jde o laické uživatele, nebo experty.

153. Hlavním účelem sčítání v rozvinutém statistickém systému je doplňování informací poskytovaných jinými statistickými metodami sběru dat, jako např. výběrovými šetřeními zaměřenými na zjišťování údajů o malých geografických nebo populačních celcích (jak sociálních, tak ekonomických). Šíření prostřednictvím internetu umožňuje podpořit oba způsoby použití dat. Pro malé geografické oblasti může být využita technologie GIS, jak pro vymezení zájmového území při vyhledávání dat, tak pro mapové zobrazení nalezených výstupů. Existuje řada programových balíčků určených k zdokonalení vyhledávání údajů o zájmových subpopulacích v rozsáhlých kombinačních tabulkách.

154. Zveřejnění na internetu by mělo uživatelům umožnit specifikovat formát výstupu, ať je to tištěná kopie nebo datový soubor, který lze exportovat do řady běžně dostupných programů pro statistickou analýzu, tabelaci nebo mapové využití.

155. Některé země zvažují možnost uživatelského zadání tabulkových výstupů přímo z databáze jednotlivých datových vět sčítání off-line nebo on-line.

156. Zásadní význam má v těchto systémech ochrana osobních dat. Uplatnění pravidel ochrany osobních dat (viz odst. 61) může znamenat omezení rozsahu uživatelsky zadávaných tabulkových výstupů.

ČÁST 2: OBYVATELSTVO

Kapitola III SČÍTÁNÍ LIDU

Úvod

157. Základem doporučení a konvencí popisovaných v této kapitole je zásada, že každá osoba může mít jedno a jen jedno místo obvyklého pobytu. To je důležité v mezinárodním kontextu, aby nedošlo k sečtení téže osoby v několika zemích, nebo naopak, že by tato osoba nebyla sečtena v žádné zemi. Stejný princip platí i v národním kontextu. Zatímco doporučení pro předcházející sčítání umožňovala v tomto ohledu jistou volnost interpretace, tato doporučení se snaží být přesnější.

Místo obvyklého pobytu (základní téma)

158. Místem obvyklého pobytu je geografické místo, kde sčítaná osoba obvykle pobývá. To může být:

- a) místo, kde byla osoba v době sčítání přítomna, nebo
- b) úřední místo pobytu osoby, nebo
- c) místo pobytu osoby za účelem volební registrace nebo z jiných administrativních důvodů.

159. Jen ty osoby, které:

- a) žily v místě svého obvyklého pobytu po nepřetržitou dobu nejméně dvanácti měsíců před dnem sčítání, nebo
- b) přistěhovaly se do místa svého obvyklého pobytu během dvanácti měsíců předcházejících dni sčítání s úmyslem setrvat zde alespoň jeden rok,

jsou považovány za osoby s obvyklým místem pobytu v dané geografické nebo administrativní územní jednotce. Děti narozené během dvanácti měsíců před dnem sčítání jsou započteny jako osoby s obvyklým místem pobytu v dané geografické nebo administrativní územní jednotce, kde žijí. Osoby, které byly dočasně po krátkou dobu mimo místo svého obvyklého pobytu během předcházejících dvanácti měsíců, například z důvodů pracovních nebo dovolené, jsou rovněž započteny.

160. Zemí obvyklého pobytu osoby je země, ve které je místo jejího obvyklého pobytu. Pro většinu obyvatel to je jednoznačné. U osob, které často překračují hranice, to však může být obtížné určit. Definice a doporučení ohledně mezinárodních migrantů jsou diskutovány v kapitole VIII.

161. Pro krátkodobé migranty¹³ zůstává během jejich pobytu v zahraničí zemí jejich obvyklého pobytu země, z které vycestovali. Pro dlouhodobé migranty¹⁴ je zemí jejich obvyklého pobytu země, kam se přistěhovali.

162. Obecným pravidlem pro určení místa obvyklého pobytu osoby je, že je to místo, kde osoba tráví většinu svého každodenního nočního odpočinku. U většiny osob nebude s aplikací tohoto pravidla problém. Potíže mohou nastat u zvláštních případů. Doporučené řešení je následující:

¹³ Krátkodobí migranti jsou osoby, které pobývají v zemi, jež není jejich zemí obvyklého pobytu, po dobu nejméně tří měsíců, ale kratší než jeden rok. Výjimkami jsou případy pobytu z důvodu rekreace, dovolené, návštěvy příbuzných a přátel, obchodní cesty, léčení nebo náboženské pouti. Viz Recommendations on Statistics of International Migration, United Nations, New York, 1998.

¹⁴ Dlouhodobí migranti zahrnují ty zahraniční migranty, kteří žili v zemi příjezdu nepřetržitě déle než dvanáct měsíců před dnem sčítání, a rovněž ty zahraniční migranty, kteří se do země přistěhovali během posledních dvanácti měsíců před dnem sčítání s úmyslem setrvat zde déle než jeden rok.

- a) u osob pracujících během týdne mimo domov a vracejících se k rodině o víkendu je považováno za místo jejich obvyklého pobytu bydliště jejich rodiny, bez ohledu na to, zda tyto osoby pracují jinde ve své zemi nebo v zahraničí,
- b) místem obvyklého pobytu studentů škol poskytujících primární a sekundární vzdělávání, kteří jsou mimo domov během školního roku, je bydliště jejich rodiny bez ohledu na to, zda studují jinde ve své zemi, nebo v zahraničí,
- c) místem obvyklého pobytu studentů terciárního vzdělávání, kteří studují mimo domov na vysoké škole, je místo, kde studují, bez ohledu na to, zda žijí v ubytovacím zařízení (koleji) nebo jsou ubytováni v soukromí a nezávisle na tom, zda studují jinde ve své zemi nebo v zahraničí¹⁵. Výjimečně, v případě, že navštěvovaná škola je v zemi bydliště rodiny, může být za místo obvyklého pobytu považováno bydliště rodiny studenta,
- d) zařízení je považováno za místo obvyklého pobytu všech ubytovaných osob, které zde v době sčítání bydleli nebo pravděpodobně budou bydlet dvanáct nebo více měsíců. Jedná se například o pacienty v nemocnicích nebo zařízeních dlouhodobé péče, staré osoby v pečovatelských zařízeních, vězně a chovance podobných zařízení pro mladistvé,
- e) pokud osoba během roku žije na více než jednom místě, je místem obvyklého pobytu to, kde během roku stráví většinu času, bez ohledu na to, zda je to jinde v zemi sčítání nebo v zahraničí,
- f) obecné pravidlo zohledňující skutečnost, kde osoba tráví většinu svého každodenního nočního odpočinku, platí rovněž pro osoby v povinné vojenské službě a pro příslušníky ozbrojených sil, kteří žijí v kasárnách nebo táborech,
- g) za místo obvyklého pobytu je u bezdomovců, kočovníků, tuláků a osob bez stálého místa pobytu považováno místo sečení,
- h) místem obvyklého pobytu dítěte, které žije střídavě ve dvou domácnostech (například po rozvodu rodičů), v je domácnost, kde tráví většinu času. Tráví-li stejné množství času v obou domácnostech, je místem obvyklého pobytu místo, kde bylo dítě přítomno v době sčítání.

163. Pravidla, jak postupovat ve všech těchto případech, by měla být jasně formulována v instrukcích ke sčítání a popsána ve zprávách o sčítání.

164. Místo obvyklého pobytu je užíváno pro stanovení celkového obvyklého počtu obyvatel země a počtu obyvatel podle nižších územních jednotek a podle postavení v domácnosti.

165. Kde je to možné, měly by být odděleně zjišťovány údaje za každou domácnost, za každou osobu v domácnosti a za každou osobu v zařízení v těchto případech:

- a) osoby s obvyklým pobytem a přítomné v době sčítání,
- b) osoby s obvyklým pobytem, ale v době sčítání dočasně nepřítomné a
- c) osoby dočasně přítomné v době sčítání, které mají místo obvyklého pobytu jinde (včetně uvedení adresy místa jejich obvyklého pobytu).

166. Údaje o místě obvyklého pobytu by měly být zjišťovány tak podrobně, aby bylo možné sestavit tabulky za nejmenší geografické nebo administrativní územní jednotky.

Dočasně nepřítomné osoby

167. Osoby s obvyklým pobytem v místě sčítání, které jsou v době sčítání nepřítomné (nebo se předpokládá, že jsou nepřítomné) po dobu kratší než jeden rok, jsou klasifikovány jako *dočasně nepřítomné* a jsou zahrnuty do celkového počtu obyvatel.

168. Naproti tomu osoby, které žijí (nebo u kterých se předpokládá, že budou žít) mimo místo sčítání po dobu alespoň jednoho roku, by neměly být považovány za dočasně nepřítomné, a nejsou proto zahrnuty do celkového počtu obyvatel, bez ohledu na délku trvání jejich občasných návštěv u rodin¹⁶.

¹⁵ Pro účely národních účtů jsou studenti terciárního vzdělávání žijící mimo domov započítáváni na své domovské adrese, nikoli na adrese svého dočasného pobytu.

¹⁶ Jde o jiné osoby, než kterých se týká odstavec 162 a).

169. Skupina *nepřítomných osob žijících v zahraničí* (příbuzní členů domácnosti, kteří žijí nebo se předpokládá, že budou žít v zahraničí jeden rok nebo déle) může být významná zvláště v zemích s velkou emigrací. Jsou-li údaje o nepřítomných osobách žijících v zahraničí zjišťovány při sčítání, informace o jejich počtu a charakteristikách by měly být odděleny od údajů za obvykle bydlící obyvatelstvo.

Dočasně přítomné osoby

170. Sčítané osoby, které nesplňují kritéria obvyklého místa pobytu v místě sčítání, tj. nežijí v místě sčítání nejméně 12 měsíců, jsou považovány za dočasně přítomné osoby a nejsou zahrnuty do celkového počtu obvykle bydlících obyvatel. Sčítání nemusí být nejlepší metodou zjišťování krátkodobých migrantů. Pokud sčítání slouží ke zjištění údajů o krátkodobých migrantech, je třeba zjišťovat zemi jejich obvyklého pobytu, důvody migrace a délku pobytu.

Celkový počet obyvatel (odvozené základní téma)

171. Úhrnný počet obvykle bydlícího obyvatelstva pro každou územní jednotku je součtem osob obvykle bydlících a přítomných a osob obvykle bydlících, ale dočasně nepřítomných. Není ale vždy možné zjistit údaje o osobách, které jsou nepřítomné v místě svého obvyklého pobytu, a to zvláště v případech, kdy je celá domácnost v době sčítání přechodně nepřítomná. Proto musí být údaje o těchto osobách zjištěny v místě jejich sečtení a v případě potřeby "předány" do místa nebo územní jednotky jejich obvyklého pobytu.

172. Struktura údaje o úhrnu bydlících obyvatel (příp. jiného údaje o celkovém počtu obyvatel určeného na základě jiného konceptu), by měla být detailně popsána ve zprávě o sčítání. Základním pravidlem je, že úhrn bydlících obyvatel musí zahrnovat všechny osoby s místem obvyklého pobytu v dané územní jednotce (viz odst. 158–160) bez ohledu na jejich právní postavení.

173. Úhrn obvykle bydlícího obyvatelstva by měl obvykle zahrnovat následující skupiny obyvatelstva:

- a) kočovníky,
- b) tuláky, osoby bez trvalého pobytu,
- c) osoby žijící na samotách a v odlehlých oblastech,
- d) vojenský, námořní a diplomatický personál a jejich rodiny, nacházející se v zahraničí,
- e) obchodní námořníky a rybáře usídlené v zemi sčítání, ale nacházející se v době sčítání na moři (včetně těch, kteří nemají jiné místo pobytu, kromě na palubě lodi),
- f) bydlící obyvatele, kteří přechodně pracují v jiné zemi, za předpokladu, že tam nežijí jeden rok nebo déle,
- g) bydlící obyvatele, kteří denně překračují hranice za prací v jiné zemi,
- h) bydlící obyvatele (kromě uvedených v bodech d) až g)), kteří jsou v zemi sčítání dočasně nepřítomni, za předpokladu, že nejsou dlouhodobými imigranty v jiné zemi.

174. Ilegální, a neregistrovaní migranti by měli být zahrnuti do počtu bydlících obyvatel při použití stejných pravidel jako u ostatních osob. Účelem není tyto osoby vyčlenit, ale zajistit, aby nebyly vynechány ze sčítání. V této souvislosti je důležité upozornit, že bydlící obyvatelstvo nelze zaměňovat s legálním (*de jure*, na rozdíl od nelegálního) obyvatelstvem. Pro většinu uživatelů dat sčítání, zvláště těch, kteří jsou zodpovědní za plánování a poskytování zdravotní péče, vzdělání a dalších veřejných služeb, je důležité znát celkový počet obyvatel, kteří potenciálně mohou být uživateli těchto služeb, bez ohledu na jejich imigrační status. Je zřejmé, že jde o citlivou otázku a že může být obtížné nebo nemožné zajistit, aby osoby s nelegálním postavením byly zahrnuty ve sčítání. Nicméně by cílem sčítání měla být snaha sečíst všechny osoby bez ohledu na jejich imigrační status.

175. Žadatelé o azyl a osoby, které požádaly nebo jim byl udělen status uprchlíků nebo podobný typ mezinárodní ochrany, by měli být, stejně jako ostatní obyvatelstvo, zahrnuti do bydlícího obyvatelstva, je-li jejich skutečná nebo předpokládaná délka pobytu v zemi sčítání dvanáct měsíců nebo déle. To

platí rovněž v případě osob, jimž je poskytnuta dočasná ochrana při masovém přesídlování, ale formální ochrana jim z různých důvodů nebyla dosud udělena. Stejně jako u předchozího odstavce není cílem tyto osoby vyčlenit, ale zajistit, aby nebyly při sčítání opomenuty.

176. Za obvykle bydlící obyvatele nejsou zpravidla považovány níže uvedené kategorie dočasně přítomných osob. Podle potřeby však mohou být do sčítání zahrnuty, aby mohly být alternativně vypočteny úhrny obyvatelstva, kterému budou poskytovány veřejné služby:

- a) vojenský, námořní a diplomatický personál jiných zemí, jenž je přechodně umístěn v zemi sčítání, a jejich rodiny,
- b) cizinci přechodně pracující v zemi sčítání,
- c) cizinci, kteří denně přecházejí přes hranici do země sčítání za prací,
- d) cizinci (kromě uvedených ve skupinách b) a c)), kteří jsou přechodně přítomni v zemi sčítání, např. turisté.

177. Pokud je to proveditelné, měl by být stanoven počet osob tvořících skupiny definované v odst. 173 a 176.

178. Každá země by měla vyčíslit celkový počet obvykle bydlících obyvatel jako základ detailních tabelací. V těch zemích, kde byl údaj o celkovém počtu obyvatel opraven o nedopočet nebo přepočet sčítání (obvykle je to zjišťováno následným šetřením nebo srovnáním s jinými zdroji), by měly být uvedeny a popsány oba údaje, jak údaj sčítání, tak i opravený odhad počtu obyvatel. Podrobné tabelace jsou ovšem obvykle založeny pouze na počtu skutečně sečteného obyvatelstva.

179. Pro národní potřeby mohou být sumarizovány doplňkové údaje o počtu obyvatel, jako např. úhrn přítomných obyvatel, úhrn obyvatelstva *de jure* nebo úhrn obyvatel pracujících v zemi. Přítomné obyvatelstvo (někdy označované jako obyvatelstvo *de facto*) může být tříděno podle geografických a administrativních územních jednotek, kde bylo sečteno.

Kapitola IV GEOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY

Úvod

180. Jedním z charakteristických rysů sčítání lidu, domů a bytů je vyčerpávající klasifikace geografických ukazatelů. Poté, kdy je zjištěn základní údaj o počtu obyvatel, je možné dále zkoumat geografické rozmístění obyvatelstva. Tomu je věnována tato kapitola.

Lokalita (odvozené základní téma)

181. Lokalita je pro účely sčítání definována jako shluk obyvatel, tj. oblast definovaná obyvatelstvem žijícím v sousedících nebo spojených budovách.

182. Tyto budovy bud:

- a) tvoří souvisle zastavěné území s jasně rozeznatelnou strukturou ulic, nebo
- b) ačkoliv nejsou částí takového zastavěného území, vytvářejí shluk, jež má vlastní místně uznávaný název, nebo
- c) ačkoliv nevyhovují výše uvedeným kritériím, vytvářejí shluk, kde žádná budova není vzdálena od nejbližší sousední budovy více než 200 m.

183. Při aplikaci této definice by však neměly být brány v úvahu určité typy pozemků, které narušují kontinuitu zastavěné plochy (a tudíž se na ně nevztahuje výše uvedené kritérium 200 m vzdálenosti). Mezi takové typy pozemků patří průmyslové a obchodní budovy a zařízení, veřejné parky, dětská hřiště a zahrady, fotbalové stadiony a ostatní sportovní zařízení, přemostěné řeky, železniční tratě, průplavy, parkoviště a ostatní dopravní infrastruktura, hřbitovy atd.

184. Tato definice je obecným návodem pro vymezení lokalit a určení jejich hranic a možná ji bude třeba v jednotlivých zemích přizpůsobit místním podmínkám a praxi. Obyvatelé, kteří nežijí ve výše popsaných sídlech, lze označit jako žijící na samotách. Definice lokality, která bude přijata při sčítání, by měla být detailně uvedena ve zprávě o sčítání a v popisu metadat.

185. Výše definované pojetí lokalit by nemělo být zaměňováno s nejmenšími civilně správními jednotkami země. V některých případech se mohou oba typy jednotek shodovat. V jiných případech však může i nejmenší civilně správní jednotka obsahovat dvě nebo více lokalit. Na druhé straně v některých velkých městech se mohou vyskytovat dvě i více civilně správní jednotky, které mají charakter částí jediné lokality.

186. Doporučuje se pro účely sčítání vyvinout v každé zemi v souladu s národními potřebami a možnostmi vlastní statistiku lokalit. Přitom je nezbytné co nejvíce se přiblížit koncepci „seskupení obyvatel“ podle výše uvedené definice. Země, které budou zpracovávat statistické tabulky pouze za civilně správní jednotky, by měly při vyčíslování úhrnu obyvatel v každé části civilně správní jednotky usilovat alespoň o to, aby tato seskupení nebo jejich části měla alespoň 2 000 obyvatel. Tím budou vytvořeny podmínky pro lepší rozlišení městských a venkovských území a jejich obyvatelstva (viz odst. 190).

187. Doporučuje se, aby obyvatelstvo bylo podle velikosti lokality tříděno do těchto velikostních skupin:

- (1.0) 1 000 000 a více obyvatel
- (2.0) 500 000 – 999 999 obyvatel
- (3.0) 200 000 – 499 999 "
- (4.0) 100 000 – 199 999 "
- (5.0) 50 000 – 99 999 "
- (6.0) 20 000 – 49 999 "
- (7.0) 10 000 – 19 999 "
- (8.0) 5 000 – 9 999 "
- (9.0) 2 000 – 4 999 "
- (10.0) 1 000 – 1 999 "
- (11.0) 500 – 999 "
- (12.0) 200 – 499 "
- (13.0) obyvatelstvo žijící v lokalitách s méně než 200 obyvateli nebo na samotách
 - (13.1) obyvatelstvo žijící v lokalitách s 50 - 199 obyvateli a
 - (13.2) obyvatelstvo žijící v lokalitách s méně než 50 obyvateli nebo na samotách.

188. Tato klasifikace může být použita také v souvisejících oblastech, jako např. pro ekonomicky aktivní obyvatelstvo, domácnosti, rodiny a byty.

Městské a venkovské oblasti (odvozené vedlejší téma)

189. Pro národní účely a rovněž pro mezinárodní porovnávání je nejvhodnější jednotkou klasifikace pro rozlišení městských a venkovských oblastí lokalita podle definice uvedené v odst. 182-183. Jednotlivé země však mohou samy rozhodnout, zda jako jednotku klasifikace použijí lokalitu nebo nejmenší civilně správní jednotku.

190. Doporučuje se, aby pro účely mezinárodních srovnávání země definovaly městské oblasti jako lokality o velikosti 2 000 obyvatel a více a venkovské oblasti jako lokality s méně než 2 000 obyvateli a řídce osídlená území. Městské oblasti mohou být definovány i jinými způsoby (např. v rámci administrativních hranic, zastavěných území, v rámci území v němž jsou poskytovány služby jako obchody, vzdělávací a rekreační zařízení, zaměstnání atd., nebo v rámci funkčních územních jednotek). V každém případě je třeba zvolený způsob popsat ve zprávě o sčítání a v popisu metadat.

191. Pokud je použita pro třídění nejmenší civilně správní jednotka, je nutné získat výsledky co nejlépe srovnatelné s výsledky za země, které jako jednotku klasifikace použily lokalitu. Volba přístupu k dosažení tohoto cíle závisí především na charakteru nejmenších civilně správních jednotek příslušných zemí. V některých zemích jsou nejmenší civilně správní jednotky rozlohou a průměrným počtem obyvatel relativně malé a obvykle neobsahují více než jedno seskupení obyvatel (nebo část většího seskupení obyvatel). Pokud v některých zemích není možné použít jako statistickou jednotku lokalitu, měly by být považovány za jednotky třídění skupiny tvořené dvěma nebo více sousedícími nejmenšími civilně správními jednotkami, které jsou částí stejného shluku. Rovněž se navrhuje, aby nejmenší civilně správní jednotky, nacházející se na okraji takové aglomerace, byly do aglomerace začleněny, pokud většina bydlících obyvatel žije v zastavěném území aglomerace, a aby nejmenší civilně správní jednotky, v nichž se nacházejí jedna či více izolovaných lokalit, byly klasifikovány podle počtu obyvatel největší lokality uvnitř této jednotky.

192. Situace je odlišná v případě, že jsou nejmenší civilně správní jednotky relativně velké a často obsahují dvě nebo více seskupení různé velikosti. Pokud nemůže být jako jednotka použita lokalita, měly by být použity jiné jednotky, které jsou menší než nejmenší civilně správní jednotky, např. farnosti, sčítací obvody, souřadnicové čtverce atd. Tyto menší jednotky by měly být využity jako skladebné elementy a agregovány tak, aby se co nejvíce shodovaly s hranicemi lokalit, a to stejným způsobem, jak je popsáno výše.

193. Doporučuje se, aby lokality či podobné jednotky byly seskupeny do následujících pěti kategorií:

- (1.0) méně než 2 000 obyvatel,
- (2.0) 2 000 až 9 999 obyvatel,
- (3.0) 10 000 až 99 999 obyvatel,
- (4.0) 100 000 až 999 999 obyvatel a
- (5.0) 1 000 000 a více obyvatel.

194. Jednotlivé země by též měly vyvinout typologie lokalit či podobných území, založené na doplňkovém kritériu, které by mohlo být použito k rozlišení různých typů území v rámci jednotlivých kategorií navržené klasifikace. Např. některé země mohou dále dělit kategorii 1.0 (a v některých případech rovněž kategorii 2.0), aby byly odlišeny zemědělské lokality od ostatních typů malých lokalit. Některé země mohou dále dělit jednu či více z prostředních kategorií, aby byla odlišena města, kde se konají trhy, průmyslová centra, centra poskytování služeb atd. Některé země mohou považovat za užitečné dále členit velké městské aglomerace, zahrnuté v kategoriích 4.0 a 5.0, k odlišení různých typů městských a předměstských oblastí. Rozšíření klasifikace těmito či jinými způsoby může zvýšit její analytické využití.

Dojíždka

195. Následující témata zkoumají otázky spojené s dojíždkou z domova do zaměstnání nebo do školy. Přesná znalost dopravních proudů dojíždky do zaměstnání je důležitá z mnoha důvodů, včetně plánování dopravy, výstavby nových obydlí a ekonomického rozvoje.

Místo pracoviště (základní téma)

196. Místo pracoviště je přesná adresa, kde zaměstnaná osoba vykonává nebo naposled vykonávala svou práci¹⁷. Místo by mělo být kódováno podle nejmenší civilně správní jednotky¹⁸.

197. Hlavním důvodem, proč je místo pracoviště zjišťováno, je možnost propojit tento údaj s místem obvyklého pobytu a poznat, jakými dopravními prostředky, jak dlouho a na jakou vzdálenost se uskutečňuje dojíždka do zaměstnání. Místo pracoviště by mělo být zakódováno podle nejmenší civilně správní jednotky, aby bylo možné přesně určit dopravní toky z místa obvyklého pobytu do místa zaměstnání. Osoby, které nemají pevné místo pracoviště, ale pracovní dobu začínají na pevné adrese (například řidiči autobusu, piloti a letušky, prodavači v pevných pouličních stáncích), by měly uvést tuto adresu. Tato skupina může také zahrnovat osoby, které dojíždějí pravidelně za prací přes hranice do sousední země. Pro stanovení vhodných kódovacích postupů místa zaměstnání v zahraničí se doporučuje použít referenčních geografických souborů těchto sousedních zemí.

Místo školy (vedlejší téma)

198. Zahrnutím tohoto tématu do sčítání mohou být rozšířeny údaje o dopravě zaměstnaných osob do práce o studenty a žáky škol. Aby byla zachována srovnatelnost s místem pracoviště, mělo by být místo školy nebo university zakódováno podle nejmenší civilně správní jednotky.

¹⁷ Toto téma souvisí se všemi kategoriemi typů pracoviště uvedenými v odst. 301.

¹⁸ Je zřejmé, že místo pracoviště v zahraničí není možno kódovat v měřítku nejmenší správní jednotky země, kde pracoviště leží.

Způsob dopravy do zaměstnání (vedlejší téma)

199. Způsob dopravy do zaměstnání se týká denní dojížděky. U osob, které denně cestují do zaměstnání několikrát nebo používají více způsobů dopravy, by měl být uveden ten dopravní prostředek, který byl použit na nejdelší vzdálenost.

200. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) kolejová doprava
 - (1.1) vnitrostátní/mezinárodní železniční síť
 - (1.2) metro
 - (1.3) tramvaj, lehká železnice
- (2.0) autobus, minibus
- (2.0) osobní automobil nebo dodávka, mikrobuses¹⁹
 - (2.1) řidič
 - (2.2) spolucestující
- (3.0) ostatní způsoby
 - (3.1) motocykl
 - (3.2) kolo
 - (3.3) pěšky
 - (3.4) loď nebo přívoz, trajekt
 - (3.5) jiný způsob

Způsob dopravy do školy (vedlejší téma)

201. Stejně jako u způsobu dopravy do zaměstnání se zjišťování dopravy do školy týká denní dojížděky. U osob, které denně dojíždějí několikrát nebo používají více způsobů dopravy, by měl být uveden ten dopravní prostředek, který byl použit na nejdelší vzdálenost. Také v tomto případě platí klasifikace uvedená v odst. 200.

Vzdálenost cesty do zaměstnání a doba strávená na cestě (vedlejší téma)

202. Zjišťováním vzdálenosti denní dojížděky do zaměstnání a času stráveného na cestě lze sledovat rozsah dojížděky osob žijících ve větších vzdálenostech od místa pracoviště a jaký dopad mají dopravní zácpy na dobu trvání jejich cesty do zaměstnání. Při zjišťování této informace je třeba brát v úvahu adresu, kde daná osoba cestu zahajuje.

Vzdálenost cesty do školy a doba strávená na cestě (vedlejší téma)

203. Pomocí těchto otázek je možné sledovat, v jakém rozsahu žáci a studenti každodenně dojíždějí a dobu trvání cesty. Při zjišťování této informace je třeba brát v úvahu adresu, kde daná osoba cestu zahajuje.

¹⁹ Na úrovni druhé pozice klasifikace mohou být rozlišeny osoby, které jezdí samy, a ty, které jezdí auty s 2, 3, 4, 5 atd. místy. Takové rozlišení umožní sledovat sdílení automobilů více osobami.

Kapitola V DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY

Úvod

204. Demografické charakteristiky jako pohlaví, věk a rodinný stav jsou základními proměnnými, které jsou často používány pro třídění nebo jsou základem dalších údajů sčítání. Je důležité, aby údaj o pohlaví a věku byl zjištěn za každou sčítanou osobu. Je-li tento údaj neúplný, doporučuje se ho odvodit.

Pohlaví (základní téma)

205. Při sčítání by mělo být zjištěno pohlaví každé osoby. Pohlaví je - společně s věkem - ukazatel, který je nejčastěji používán pro kombinační třídění dalších charakteristik obyvatelstva. Proto má úplná a přesná informace o pohlaví zásadní důležitost. Pokud údaj o pohlaví není ve sčítacím formuláři vyplněn, mělo by být pohlaví určeno podle jiných údajů o osobě nebo domácnosti.

206. Mnoho zemí v regionu EHK pocituje potřebu dalšího rozvoje genderové statistiky. Je proto důležité zajistit, aby definice a klasifikace údajů o dosaženém vzdělání, ekonomické aktivitě, zaměstnání, postavení v rodině a v domácnosti atd. byly ve sčítání použity odpovídajícím způsobem. Pro všechny údaje by měly být k dispozici paralelní údaje za muže i ženy.

Věk (základní téma)

207. Aby mohla být získána přesná informace o věku, doporučuje se zjišťovat datum narození. Datum narození umožňuje třídění údajů dvojím způsobem - podle roku narození a podle dokončeného věku. Protože věk je jedním z nejdůležitějších údajů získaných při sčítání a je používán v mnoha tříděních a analýzách, má úplná a přesná informace o věku zásadní důležitost. Zvláštní pozornost je třeba věnovat starším věkovým skupinám. Pokud údaj o věku není ve sčítacím formuláři vyplněn, měl by být věk určen podle jiných údajů o osobě nebo domácnosti.

208. Děti, mládež a lidé ve vyšším věku jsou v mnoha zemích regionu vyčleněni jako zvláštní populační skupiny, za něž jsou ve výstupech sčítání požadovány různé údaje. Mezi údaje o dětech a mládeži, o něž je velký zájem, patří témata jako typ rodiny (rodina s oběma nebo jedním rodičem), příjem rodiny, ekonomická aktivita rodičů, školní docházka nebo dosažené vzdělání rodičů. U vyšších věkových skupin jsou zajímavé např. údaje o rodinném stavu, ekonomické aktivitě, postavení v rodině a v domácnosti a o způsobu bydlení. To jsou příklady některých témat, které lze třídít na základě pohlaví a věku. Doporučuje se zajistit, aby definice a klasifikace těchto a dalších témat, plánované pro využití při sčítání, byly zároveň vhodné pro zpracování údajů o dětech, mládeži a starších osobách. Je třeba věnovat pozornost přesnosti údajů, zejména u starších osob.

Rodinný stav de jure (základní téma)

209. Rodinný stav je zde definován jako (právní) rodinný stav každého jednotlivce ve vztahu k manželskému právu (nebo zvyklostem) země sčítání (tj. stav *de jure*).

210. Údaj o rodinném stavu každé osoby by měl být zjišťován za osoby ve věku 15 let a starší. Vzhledem k tomu, že minimální legální věk (či věk dle zvyklostí) nutný k uzavření manželství se v různých zemích liší a v obyvatelstvu se mohou vyskytovat mladé osoby, které uzavřely manželství v jiných zemích s nižším povoleným minimálním věkem pro uzavření sňatku, doporučuje se zjišťovat tento údaj za všechny osoby.

211. Doporučuje se následující klasifikace obyvatelstva podle rodinného stavu:

- (1.0) svobodný/á (tj. nikdy ženatý/vdaná),
- (2.0) ženatý/vdaná,
- (3.0) ovdovělý/á (a znovu neženatý/nevdaná) a
- (4.0) rozvedený/á (a znovu neženatý/nevdaná).

212. Je třeba zdůraznit, že všechny osoby žijící v nesezdaných soužitích by měly být klasifikovány jako svobodné, ženaté (vdané), ovdovělé nebo rozvedené podle jejich právně platného stavu (*de jure*).

213. V některých zemích existuje právní základ pro registrované (právní) partnerství (pro páry opačného anebo stejného pohlaví) nebo zde mohou být páry stejného pohlaví legálně oddány. V tom případě budou zahrnuty do kategorie “ženatý/vdaná”, nebo může být výše uvedená klasifikace rozšířena o další kategorie (např. (5.0) osoba žijící v registrovaném/právně uznaném partnerství; (6.0) osoba žijící v registrovaném partnerství s partnerem stejného pohlaví). Před zavedením potenciálně citlivé kategorie 6 se však doporučuje provést důkladné testování.

214. Zvláštní kategorie “rozloučený/á” může být zavedena v zemích, kde existuje právní základ pro rozluky manželství, lišící se od pojmů “ženatý/vdaná” a “rozvedený/á”.

215. Zařazení osob, jejichž nynější nebo poslední manželství bylo anulováno (prohlášeno za neplatné), závisí na relativní velikosti této skupiny. Pokud je tato skupina poměrně velká, měla by být vykázána pokud možno jako zvláštní základní kategorie. Pokud je však početnost této skupiny nepodstatná, měli by být tito jednotlivci klasifikováni podle stavu, jaký měli před tím, než bylo jejich manželství anulováno.

De facto rodinný stav (vedlejší téma)

216. Země, kde se zvyšuje počet osob žijících v nesezdaných soužitích, mohou vedle zjišťování údaje o *de jure* rodinném stavu zjišťovat rovněž údaj o stavu *de facto*. V některých zemích je již možné zjišťovat registrovaná partnerství, neboť tato kategorie může mít postavení ekvivalentní právnímu manželskému stavu.

217. *De facto* rodinný stav je pro sčítání definován jako rodinný stav každého jednotlivce, vyjadřující jeho skutečné postavení ve sčítané domácnosti. Navrhuje se zjišťovat údaje o tomto tématu za osoby stejných věkových kategorií, jako je tomu při zjišťování rodinného stavu *de jure*.

218. Navrhovaná klasifikace:

- (1.0) osoba žijící v nesezdaném soužití
- (2.0) osoba nežijící v nesezdaném soužití

219. Dvě osoby jsou pokládány za partnery v nesezdaném soužití, mají-li místo obvyklého pobytu ve stejné domácnosti, nejsou spolu oddány, ale jejich vzájemný vztah fakticky odpovídá manželství.

220. Pokud jsou údaje o nesezdaném soužití zjišťovány dle pohlaví partnerů, může být kategorie (1.0) rozčleněna na (1.1) “osoba žijící v nesezdaném soužití s osobou opačného pohlaví” a (1.2) “osoba žijící v nesezdaném soužití s osobou stejného pohlaví”.

221. Informace o faktickém rodinném stavu může být odvozena také ze vztahu k referenční osobě nebo z úplné matice vztahů mezi členy soukromé domácnosti na základě zjištěných údajů o postavení osoby v rodině, domácnosti a rodinném jádru. Pokud matice vztahů není použita, je třeba položit samostatnou otázku.

Celkový počet živě narozených dětí (vedlejší téma)

222. Údaj o celkovém počtu živě narozených dětí může být zjišťován při sčítání v zemích, které plánují jeho využití pro výpočet odhadů plodnosti na základě nepřímých metod. Je-li toto téma zahrnuto ve sčítání, doporučuje se, aby byl údaj o celkovém počtu živě narozených dětí zjišťován u všech žen.

223. Zjišťování celkového počtu živě narozených dětí by zásadně mělo zahrnovat všechny živě narozené děti narozené během života dotazovaných žen až do data sčítání (tj. jsou vyloučeny mrtvě narozené děti). Údaj zahrnuje všechny děti, živě narozené v současném nebo předchozím manželství (nebo manželstvích), narozené v nemanželských svazcích nebo osamělým matkám, bez ohledu na to, zda tyto děti žijí nebo nežijí v době sčítání a kde žijí. V instrukcích pro vyplňování sčítacích formulářů se možná nepodaří vysvětlit, že mají být uvedeny všechny děti včetně těch, které jsou narozeny mimo legální manželství nebo nesezdané soužití.

Datum (data) sňatku/ů vdaných žen: (i) první manželství a (ii) současné manželství (vedlejší téma)

224. Údaje o datech uzavření sňatku a době trvání manželství jsou cenné pro statistiky plodnosti a rozšiřují informace získané z údajů o počtu živě narozených dětí. V případě žen, které byly vdané, může být zjišťován údaj o datu uzavření prvního i nynějšího manželství.

Datum (data) počátku/ů nesezdaného soužití v životě žen: (i) první soužití a (ii) současné soužití (vedlejší téma)

225. Údaje o datech počátku a době trvání nesezdaného soužití jsou, stejně jako údaje o manželství de jure, cenné pro statistiky plodnosti a rozšiřují informace získané z údajů o počtu živě narozených dětí. V případě žen, které žily v takovém svazku vícekrát, se doporučuje zjišťovat údaje o počátku prvního i současného svazku. Informace o datech a trvání svazku lze kombinovat s informací o datu uzavření legálního sňatku.

Kapitola VI EKONOMICKÉ CHARAKTERISTIKY

Úvod

226. Ekonomické charakteristiky zjištěné sčítáním lidu jsou nezbytné z mnoha důvodů. Aby mohl být získán komplexní obraz o sociálně ekonomické situaci, je nutné detailní údaje o řadě charakteristik zaměstnaných, nezaměstnaných a ekonomicky neaktivních osob zjistit ke stejnému okamžiku jako ostatní demografické a sociální ukazatele. Tyto statistiky mohou být získány i z jiných zdrojů, např. z výběrového šetření pracovních sil nebo z administrativních záznamů. Tyto zdroje však mají jistá omezení. Údaje zjišťované výběrovým šetřením pracovních sil obsahují výběrové chyby a proto zřídka poskytují spolehlivé odhady pro malé oblasti nebo pro podskupiny odvětví a zaměstnání. Administrativní záznamy nemusí pokrývat veškeré obyvatelstvo a mohou používat rozdílné způsoby kódování odvětví a zaměstnání. Charakteristiky osob, domácností, domů a bytů, které jsou obsahem sčítání, mají velmi těsný vztah k ekonomické aktivitě členů domácnosti. Je proto velmi vhodné zjišťovat ekonomické charakteristiky členů domácnosti při sčítání, aby mohly být analyzovány vzájemné vztahy s ostatními ukazateli.

227. Sčítání lidu poskytuje základní informace, k nimž mohou být vztahovány statistiky z jiných zdrojů. Sčítání lidu také poskytuje oporu výběrů pro většinu šetření v domácnostech. Pro zjištění základních informací a pro tvorbu výběrů je proto užitečné do sčítání zahrnout pokud možno co nejvíce údajů. Při užívání informací z různých zdrojů se však mohou vyskytnout problémy v důsledku rozdílů v rozsahu a úplnosti, v konceptech a definicích, klasifikacích, statistických jednotkách, referenčních obdobích, přesnosti, chybách zjišťování apod. Proto se doporučuje při prezentaci výsledků sčítání tyto rozdíly zdůraznit a vysvětlit v poznámkách k tabulkám, v popisu metadat a ve veškerých textových analýzách.

Ekonomická aktivita

228. "Ekonomicky aktivní" obyvatelstvo tvoří souhrn všech osob, zaměstnaných i nezaměstnaných, které jsou schopny produkovat zboží a služby²⁰.

229. Ekonomická aktivita v tomto kontextu zahrnuje: (i) produkci individuálních nebo hromadných statků a služeb určených jiným subjektům než jejich producentům, včetně produkce statků a služeb spotřebovaných ve výrobním procesu (meziúspora); (ii) výrobu všech statků pro vlastní konečnou spotřebu výrobce (finální spotřeba nebo hrubé investice do základních prostředků); (iii) osobní a domácí služby vykonávané placenými domácími zaměstnanci.

230. V zásadě spadá produkce veškerých statků do systému národních účtů bez rozlišení, zda se jedná o zboží určené pro spotřebu jinými jednotkami, nebo pro vlastní konečnou spotřebu výrobce.

V praxi to znamená, že výroba zboží pro vlastní spotřebu domácnosti může být zaznamenána pouze tehdy, když je množství zboží vyráběného domácnostmi pro vlastní konečnou spotřebu považováno za kvantitativně významné ve vztahu k celkové spotřebě tohoto zboží v zemi, a osoby, které se věnují výrobě zboží pro vlastní spotřebu, mohou být považovány za ekonomicky aktivní a tato produkce má významný podíl na celkové spotřebě domácnosti.

Příklady běžného typu výroby v domácnosti zahrnují výrobu zemědělských produktů a jejich následné uskladnění, výrobu mléčných výrobků, jako jsou máslo a sýry, tkaní látek, šití a krejčovské práce, výstavbu obydlí a generální opravy (tj. nové omítky, opravy střech) nebo rozšiřování obydlí. Příprava jídel pro okamžitou spotřebu sem není zařazena. Další podrobnosti viz System of National Accounts, 1993¹⁷. Podle závěrů 13. mezinárodní konference o statistice práce se osoby, které se věnují výrobě zboží pro vlastní spotřebu domácnosti, považují za ekonomicky aktivní pouze tehdy, jestliže tato produkce představuje významný podíl na celkové spotřebě domácnosti.

231. Domácí nebo osobní služby prováděné bezplatně členy domácnosti pro konečnou spotřebu vlastní domácnosti nejsou klasifikovány jako produkce a nejsou proto v tomto kontextu považovány za ekonomickou aktivitu. (Např.: (a) úklid a údržba obydlí, které domácnost obývá, včetně malých oprav, které obvykle provádí nájemník nebo vlastník; (b) užívání, čištění, servis a opravy jak předmětů

²⁰ System of National Accounts 1993, ST/ESA/STAT/SER/F/2/Rev.4, United Nations, Sales No. E.94.XVII.4 Brussels/Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C. 1993

dlouhodobé spotřeby, tak i ostatních předmětů používaných v domácnosti, včetně dopravních prostředků používaných pro potřebu domácnosti; (c) příprava a servírování jídel; (d) péče o děti, jejich výuka a výchova; (e) péče o nemocné, bezmocné a staré osoby; (f) doprava členů domácnosti nebo jejich věcí). Osoby, které se věnují těmto činnostem mohou být klasifikovány jako poskytovatelé neplacených služeb (viz odst. 262).

232. Údaje o ekonomické aktivitě by měly být zjišťovány za každou osobu od určitého minimálního věku, který je stanoven podle podmínek v jednotlivých zemích. Minimální věk ukončení povinné školní docházky by však neměl být automaticky považován za nejnižší věkový limit pro zjišťování údajů o ekonomické aktivitě. Země, kde obvykle mnoho dětí pracuje v zemědělství nebo se podílí na jiných typech ekonomické aktivity (např. v hornictví, v přádelnách, při drobném prodeji) určí nižší věkovou hranici než země, kde zaměstnávání malých dětí není obvyklé. V tabulkách ekonomických charakteristik by měly být rozlišeny alespoň osoby mladší 15 let a osoby ve věku 15 let a starší. V zemích, kde je minimální věk pro ukončení povinné školní docházky vyšší než 15 let a kde jsou ekonomicky aktivní mladší děti, by měly být zjišťovány údaje o ekonomické aktivitě těchto dětí a s ohledem na mezinárodní porovnatelnost zjistit alespoň údaje o osobách ve věku 15 a více let. Stanovení maximálního věkového limitu při zjišťování ekonomicky aktivního obyvatelstva se nedoporučuje, protože značný počet osob starších, než je věk nároku na důchod, může být ekonomicky aktivních. Tyto počty se pravděpodobně budou zvyšovat v důsledku "stárnutí" obyvatelstva. Je však třeba zvážit, zda jsou náklady na zjišťování a zpracování dat o ekonomické aktivitě starších osob (75 let a starších) přiměřené zvýšení zátěže starších osob touto otázkou a významu a spolehlivosti takového zjišťování.

233. Existují dva koncepty "ekonomicky aktivního" obyvatelstva: (a) "současná ekonomická aktivita" (nebo také "pracovní síla"), která se zjišťuje ve vztahu ke krátkému referenčnímu období (např. jeden týden nebo jeden den); (b) "obvyklá ekonomická aktivita", která se zjišťuje ve vztahu k dlouhému referenčnímu období (např. jeden rok).

234. Získání úplného spektra údajů zjišťováním jak současné, tak i obvyklé aktivity je výhodné a má široké využití, ale je obtížné vzhledem k nákladnosti, omezenému prostoru formuláře, složitému kódování a zpracování dat. Proto se doporučuje, aby byly přednostně zjišťovány údaje o současné aktivitě a v případě, že je to možné, byly tyto informace doplněny o údaje o obvyklé aktivitě. V zemích, které užívají koncept "obvyklé aktivity", by měly být zjišťovány alespoň údaje o "pracovní síle" v období jednoho týdne.

235. "Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo" tvoří všechny osoby, které nebyly "ekonomicky aktivní" podle definice uvedené v odst. 228-231, bez ohledu na věk, včetně těch, které jsou mladší, než je věk stanovený pro zjišťování ekonomické aktivity.

236. Některé "ekonomicky neaktivní" osoby mohou být zařazeny do více kategorií ekonomicky neaktivního obyvatelstva. Doporučuje se, aby v těchto případech byly přednostně použity kategorie, které jsou uvedeny v odstavci 250.

Typ současné ekonomické aktivity (základní téma)

237. Typ současné ekonomické aktivity se vztahuje k ekonomické aktivitě sledované v krátkém referenčním období, jako je např. jeden týden nebo jeden den. Použití konceptu "současné ekonomické aktivity" se považuje za vhodnější pro země, kde ekonomická aktivita osob není příliš ovlivněna sezónními nebo jinými faktory, které způsobují změny v průběhu roku, a doporučuje se, aby země regionu EHK zjišťovaly při sčítání informace o typu činnosti podle tohoto konceptu (tzn. koncept "pracovních sil"). Jako referenční období se přednostně doporučuje jeden týden, což může být buď určitý pevně stanovený kalendářní týden, poslední úplný kalendářní týden nebo posledních sedm dní před datem sčítání.

V současné době ekonomicky aktivní obyvatelstvo (tj. pracovní síla)

238. V současné době ekonomicky aktivní obyvatelstvo ("pracovní síla") zahrnuje všechny osoby, které splňují kritéria pro započtení mezi zaměstnané nebo nezaměstnané v souladu s definicemi uvedenými v odstavcích 239-249. I při použití týdenního referenčního období může mít osoba více než jeden typ ekonomické aktivity. Přitom platí priorita kategorie "zaměstnaný" před "nezaměstnaný" a "nezaměstnaný" před "ekonomicky neaktivní". Více detailů o mezinárodních standardech je uvedeno v *Rezoluci o statistikách ekonomicky aktivního obyvatelstva, zaměstnanosti a podzaměstnanosti*, přijaté 13. mezinárodní konferencí o statistice práce (1982)²¹.

Zaměstnané osoby

239. Mezi "zaměstnané" osoby patří všechny osoby od věkové hranice určené pro zjišťování ekonomické aktivity, které během krátkého období sledování (nejlépe jednoho týdne):

- a) vykonávaly určitou práci za mzdu nebo pro zisk v penězích nebo naturáliích, nebo
- b) byly dočasně nepřítomné v zaměstnání, v němž již dříve pracovaly a k němuž mají formální pracovní vztah, nebo dočasně nepracovaly jako samostatně činné v zemědělství, obchodu nebo službách.

240. "Práce" je definována jako zapojení do ekonomických aktivit podle definic v odst. 228 – 229. Dokumentace ke sčítání a tabulkám by měla obsahovat jasnou hranici počtu odpracovaných hodin, při kterých ještě lze osobu považovat za "pracující". Podle současných mezinárodních doporučení je možno pojem "práce" interpretovat jako práci vykonávanou alespoň jednu hodinu během referenčního období. Kritérium jedné hodiny je základním pravidlem pro určení pracovní síly zakotveným v mezinárodních definicích zaměstnanosti a nezaměstnanosti a zajišťuje, že nezaměstnanost je definována jako úplná ztráta práce (žádná odpracovaná hodina). Navíc je nutným předpokladem pro konzistentnost statistik zaměstnanosti s údaji o produkci v národních účtech. Zaměstnané osoby by měly být klasifikovány podle délky odpracované doby v referenčním období v souladu s doporučeními uvedenými dále v odstavcích 241-243.

241. Zaměstnané osoby dočasně nepřítomné v práci by měly být považovány za osoby v placeném zaměstnání za předpokladu, že mají formální pracovní vztah. Dočasná nepřítomnost může být způsobena:

- (a) nemocí nebo zraněním,
- (b) svátkem nebo dovolenou,
- (c) stávkou nebo výlukou,
- (d) studijním volnem,
- (e) péčí o dítě
- (f) snížením ekonomické aktivity,
- (g) dočasným přerušením práce z takových důvodů, jako je špatné počasí, mechanická porucha, přerušení dodávky proudu, nedostatek materiálu nebo paliva nebo
- (h) jinou přechodnou nepřítomností.

242. Formální pracovní vztah by měl být určen splněním jednoho nebo více následujících kritérií: pokračující příjem mzdy; záruka návratu do práce po skončení mimořádné události nebo dohoda o datu opětovného nástupu do práce; uplynutí doby nepřítomnosti v práci, během níž mohou pracovníci dostávat finanční náhradu bez povinnosti přijmout jinou práci²².

²¹ Viz: *Current international recommendations on labour statistics, 2000 edition* (Geneva, 2000) a na <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/ecacpop.pdf>.

²² Vysvětlení ohledně dlouhodobé nepřítomnosti v práci viz *Guidelines concerning treatment in employment and unemployment statistics of persons on extended absences from work*, přijaté 17. mezinárodní konferencí statistiků práce (říjen 1998). Viz též *Current international recommendations on labour statistics, 2000 edition* (Geneva, 2000), <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/guidelines/exleave.pdf>

243. Osoby samostatně činné (s výjimkou pomáhajících rodinných příslušníků) by měly být považovány za "zaměstnané, ale nepřítomné v práci" za předpokladu, že jejich nepřítomnost v práci je přechodná a jejich podnikání nebo živnost nadále existuje.

244. *Průvodce*²³ uvádí standardy pro klasifikaci následujících skupin osob dlouhodobě nepřítomných v práci:

- a) Ženy na mateřské dovolené, jež mají jistotu návratu do práce po jejím skončení, jsou považovány za zaměstnané, pokud během referenčního období dostávají celou nebo podstatnou část mzdy od zaměstnavatele nebo odpovídající platbu z jiných zdrojů. Tyto ženy se zároveň považují za zaměstnané během povinné dovolené stanovené národní legislativou k zajištění dostatečného odpočinku matek před a po porodu, nebo po jinou dobu stanovenou podle národních podmínek. V zemích, kde tyto ženy nejsou podle výše uvedených kritérií klasifikovány jako zaměstnané, by ženy na mateřské dovolené měly být považovány za nezaměstnané nebo ekonomicky neaktivní v závislosti na jejich současné možnosti pracovat a na tom, zda hledají práci.
- b) Zaměstnanci, kteří mají neplacené volno nařízené zaměstnavatelem (včetně volna placeného státem nebo z fondů sociálního zabezpečení), mohou být klasifikováni jako zaměstnaní pouze tehdy, pokud mají dohodnuté datum návratu do práce a doba trvání volna nepřekračuje časový limit určený podle národních podmínek. Všichni ostatní zaměstnanci, kteří mají neplacené volno nařízené zaměstnavatelem, jsou klasifikováni jako nezaměstnaní nebo ekonomicky neaktivní v závislosti na tom, zda očekávají návrat do práce v blízké budoucnosti, na současné schopnosti pracovat, aktivitě při hledání zaměstnání a důvodu pro hledání zaměstnání. Pojem „očekávání návratu do práce v blízké budoucnosti“ by měl být specifikován podle národních podmínek a ekonomické situace každé země.
- c) Zaměstnanci dlouhodobě nepřítomní v práci z jiných důvodů než mateřská nebo rodičovská dovolená, studijní volno nebo školení, kteří mají jistotu návratu do práce u téhož zaměstnavatele, jsou klasifikováni jako zaměstnaní, pokud jim zaměstnavatel platí celou mzdu nebo její podstatnou část nebo pokud délka nepřítomnosti nepřekročí dobu odpovídající národním podmínkám. Osoby, které nesplňují tato kritéria, jsou klasifikovány jako nezaměstnané nebo ekonomicky neaktivní v závislosti na tom, zda jsou připraveni k nástupu do práce a zda si práci hledají.
- d) Sezónní pracovníci, kteří mimo sezónu nevykonávají žádnou práci, jsou klasifikováni jako zaměstnaní, pokud mají jistotu zaměstnání u téhož zaměstnavatele na začátku příští sezóny a zaměstnavatel jim platí celou nebo část mzdy během mimosezónního období. Sezónní pracovníci, kteří mimo sezónu nevykonávají žádnou práci a nesplňují tato kritéria, jsou klasifikováni jako nezaměstnaní nebo ekonomicky neaktivní v závislosti na tom, zda jsou připraveni nastoupit do práce a na tom, zda si hledají práci, případně na důvodu, proč práci nehledají.
- e) Sezónní pracovníci, osoby pracující na vlastní účet, členové výrobních družstev a pomáhající rodinní příslušníci, kteří mimo sezónu nevykonávají žádnou práci a jejich podnik (živnost) přerušil provoz, nemohou být považováni za zaměstnané. Předpokládá se, že sezónně provozované podniky (jako stánky se zmrzlinou a ovocem, plážové restaurace apod.) nejsou mimo sezónu v provozu, pokud v nich jejich vlastníci nepokračují v nějaké činnosti. (Je zde tedy konzistentnost mezi tímto bodem a odstavcem 243, týkajícím se samostatně činných osob, které "podnikají, ale v současné době nemají práci"). Pokud je podnik v provozu i mimo sezónu (např. zemědělská farma), jsou samostatně činné osoby (kromě pomáhajících rodinných příslušníků), které nepracují, klasifikovány jako zaměstnaní, kteří jsou krátkodobě nepřítomní v práci.

²³ *Guidelines concerning treatment in employment and unemployment statistics of persons on extended absences from work*, Sixteenth International Conference of Labour Statisticians, (October 1998). Rovněž k dispozici na <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/guidelines/exleave.pdf>. Další podrobnosti viz <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/16thicls/report4.pdf>

245. Pro specifické skupiny zaměstnaných osob se doporučují tyto definice:

- a) Pomáhající rodinní příslušníci jsou považováni za zaměstnané osoby za stejných podmínek jako osoby samostatně činné, tj. nezávisle na počtu hodin odpracovaných v průběhu referenčního období. Pokud je z různých důvodů stanovena minimální odpracovaná doba pro zařazení pomáhajících rodinných příslušníků mezi "zaměstnané", měly by být osoby, které pracují kratší dobu, klasifikovány odděleně, aby byly získány mezinárodně srovnatelné údaje. Protože pomáhající rodinní příslušníci nemají vlastní podnikání, nemohou být klasifikováni jako "zaměstnaní v podnikání, ale nepřítomní v práci". Pomáhající rodinní příslušníci, kteří byli nepřítomní v práci během referenčního období, by proto neměli být považováni za zaměstnané;
- b) osoby ekonomicky aktivní, které produkují zboží nebo poskytují služby pro konečnou spotřebu ve vlastní domácnosti, by měly být považovány za "osoby samostatně výdělečně činné", pokud je tato činnost významným příspěvkem k celkové spotřebě domácnosti (viz odst. 230).
- c) učni, kteří dostávají mzdu v penězích nebo v naturáliích, by měli být zařazeni jako osoby v placeném zaměstnání, a to buď jako "zaměstnaní" nebo "nepřítomní v práci" na stejném principu jako ostatní zaměstnanci;
- d) účastníci různých kurzů a školení, nutných pro výkon některých zaměstnání, by měli být považováni za "zaměstnané", pokud se kurz konal po dohodě s podnikem a má vztah k jeho produkci nebo pokud trvá formální pracovní vztah účastníka k podniku, ve kterém byl dříve zaměstnán, a to i v těch případech, kdy kurz nebyl ve vztahu k podniku nebo jeho produkci. Ostatní účastníci kurzů a školení by měli být považováni za nezaměstnané nebo ekonomicky neaktivní podle toho, zda jsou připraveni nastoupit do práce nebo podle svých aktivit při jejím hledání. Pokud je po ukončení vzdělávacího programu pro jeho účastníky zaručeno pracovní místo, mají být účastníci, kteří jsou v dané chvíli připraveni k nástupu do práce, považováni za nezaměstnané, i když práci aktivně nehledají (viz odst. 246a);
- e) v souladu s pravidly priorit užívanými v konceptu pracovních sil by měli být studenti, osoby v domácnosti, penzisté, registrovaní nezaměstnaní a další osoby, které se ve sledovaném období věnují většinou neekonomickým činnostem a které mají ve stejnou dobu "placené zaměstnání" nebo jsou "samostatně činní" podle definic uvedených výše, považováni za zaměstnané podle stejných principů jako ostatní kategorie zaměstnaných osob;
- f) všichni příslušníci ozbrojených sil by měli být klasifikováni jako zaměstnané osoby. Podle poslední revize Mezinárodní standardní klasifikace povolání (ISCO)²⁴; by měli být do ozbrojených sil zahrnuti jak stálí vojáci z povolání, tak dočasní příslušníci armády (v základní službě).
- g) pracovníci, kteří poskytují neplacenou vzájemnou výpomoc přátelům, sousedům apod., by měli být považováni za zaměstnané, protože jejich pracovní aktivita je kompenzována jiným způsobem (v naturáliích nebo prací).
- h) pracovníci provádějící veřejné práce (jako je stavba autobusových zastávek, administrativa na obecním úřadu, atd.) za mzdu v penězích nebo v naturáliích, jsou považováni za zaměstnané;
- i) dobrovolné pracovníky (bez mzdy v penězích nebo v naturáliích), kteří produkují služby nebo zboží pro komerční organizace, instituce nebo domácnosti, je třeba rovněž považovat za zaměstnané (viz odst. 239 – 240). Avšak neplacené dobrovolníky vykonávající služby pro

²⁴ "Za členy ozbrojených sil se považují osoby, které v současné době v těchto silách slouží, včetně pomocných služeb, bez ohledu na to, zda na dobrovolném základě nebo povinně, a nejsou uvolněni k vykonávání civilního zaměstnání. Patří sem pravidelná armáda, vojenské námořnictvo a letectvo a ostatní vojenské služby, stejně jako branci povolání k vojenskému výcviku nebo k jiné službě na určitou dobu, specifikovanou národními předpisy. Nejsou zahrnuty osoby v civilních zaměstnáních ve vládních institucích spojených s otázkami obrany, v policii (kromě vojenské policie), celní inspektoři a příslušníci pohraniční služby nebo jiných civilních služeb, osoby na krátkodobém vojenském cvičení a záložníci, kteří nejsou v činné službě." Viz International Standard Classification of Occupations (ISCO-88), International Labour Office, Geneva, 1990, str. 265.

jinou domácnost nebo neziskovou organizaci nelze považovat za zaměstnané (viz také odst. 262);

- j) rovněž osoby poskytující neplacenou práci ve výrobě zboží pro komerční podniky, instituce nebo domácnosti by měly být považovány za zaměstnané (viz odst. 237-238). Avšak osoby poskytující neplacenou práci pro jinou domácnost nebo pro neziskové organizace nejsou považovány za zaměstnané (viz odst. 260).

246. Ve zprávě o sčítání a v popisu metadat by mělo být uvedeno, jak byly tyto a jiné skupiny (např. důchodci) klasifikovány. Zvážit je třeba rovněž to, zda by nebylo vhodné některé z těchto skupin (např. pracující studenty) uvést v tabulkách samostatně.

Nezaměstnané osoby

247. Nezaměstnanými jsou všechny osoby starší, než je minimální věk pro sledování ekonomické aktivity, které během sledovaného období:

- a) byly "bez práce", tj. neměly placené zaměstnání nebo nebyly samostatně činné podle definice v odst. 239-246,
- b) byly "připraveny k nástupu do práce", tj. byly ve sledovaném období²⁵ schopny práce v placeném zaměstnání nebo v samostatné činnosti,
- c) "hledaly práci", tj. učinily v určené době určité kroky, aby našly placené zaměstnání či pracovaly v samostatné činnosti. (Takovými kroky mohou být např. registrace ve veřejné či soukromé agentuře zprostředkávající práci za účelem získání nabídek volných pracovních míst; podání žádosti o práci zaměstnavatelům; hledání práce přímo u zaměstnavatelů (např. na staveništích, farmách, v továrnách, na tržištích a jiných podobných místech); podání vlastních inzerátů a odpovídání na inzeráty v novinách; vyhledávání za pomoci přátel a příbuzných; snaha o získání pozemku, budovy, strojů nebo zařízení, potřebných k založení vlastního podniku; obstarávání finančních prostředků, žádání o udělení povolení a licencí, atd.)

248. Zařazení specifických skupin: u některých skupin osob je třeba postupovat s obzvláštní pečlivostí, aby byly do kategorie "nezaměstnaný" zařazeny správně. Doporučuje se následující postup:

- a) osoby bez práce, které byly v dané době připraveny k nástupu do práce a které uzavřely pracovní smlouvu nebo podnikly kroky s cílem zahájit po uplynutí referenčního období samostatnou činnost, by měly být považovány za nezaměstnané bez ohledu na to, zda v poslední době hledaly nebo nehledaly práci;
- b) osoby dočasně nepřítomné v zaměstnání, které však nemají formální zaměstnanecký poměr a které v dané době byly schopné pracovat a hledaly práci, by měly být považovány za nezaměstnané v souladu se standardní definicí nezaměstnanosti. Některé země však mohou v závislosti na národních zvyklostech a prováděné politice zmírnit kritéria pro osoby hledající práci v případě, že se jedná o případy dočasné výluky. V těchto případech by osoby, které nehledaly práci, ale byly klasifikovány jako nezaměstnané, měly být zařazeny do zvláštní podkategorie nezaměstnaných;
- c) v souladu s pravidly priorit užívanými v konceptu „pracovní síly“ by měly být osoby, zabývající se během sledovaného období převážně neekonomickými činnostmi (tj. studenti, osoby v domácnosti, důchodci) a které zároveň splňují kritéria nezaměstnanosti uvedené v odstavci 247, považovány za nezaměstnané na stejném základě jako ostatní kategorie nezaměstnaných osob a měly by být, pokud je to možné, uváděny odděleně.

249. V dokumentaci sčítání anebo v příslušných metadatech by měla být uvedena informace, jak byly osoby v těchto a v ostatních specifických skupinách klasifikovány.

²⁵ V zemích EU je „připravenost k nástupu do práce“ definována obdobím referenčního týdne a následujících dvou týdny.

V současné době ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (tj. osoby netvořící pracovní sílu)

250. Tato kategorie zahrnuje všechny osoby, které během krátkého referenčního období, kdy se zjišťuje "současná aktivita", nejsou ani zaměstnané ani nezaměstnané, včetně osob pod minimální věkovou hranicí pro zjišťování ekonomické aktivity. Doporučuje se, aby toto obyvatelstvo bylo klasifikováno v těchto skupinách²⁶:

- a) studenti: osoby, které nejsou v referenčním období ekonomicky aktivní a které po většinu sledovaného období navštěvovaly jakoukoliv řádnou vzdělávací instituci, veřejnou nebo soukromou, za účelem získání systematického vzdělání na jakémkoliv stupni (viz též vedlejší téma "školní docházka" v odstavci 348-352);
- b) důchodci nebo příjemci výnosů z kapitálu: osoby, které nebyly v referenčním období ekonomicky aktivní a které měly příjem z vlastnictví majetku nebo z investic, úroků, pronájmů, autorských honorářů nebo které pobírají důchod plynoucí z dřívějších pracovních činností;
- c) osoby v domácnosti: osoby, které nebyly v referenčním období ekonomicky aktivní a které vykonávaly po většinu sledovaného období neplacené domácí práce ve své vlastní domácnosti. Jedná se např. o ženy v domácnosti a o ostatní příbuzné, kteří se starají o domácnost, o děti a starší osoby (služby v domácnosti a osobní služby poskytované domácími zaměstnanci za mzdu se v souladu s odstavcem 229 považují za ekonomickou činnost);
- d) ostatní: osoby, které nebyly v referenčním období ekonomicky aktivní a byly příjemci veřejných nebo soukromých podpor a všechny ostatní osoby, které nespadají do žádné z výše uvedených kategorií (např. děti, které nechodí do školy).

Obvyklá ekonomická aktivita (vedlejší téma)

251. Obvyklá ekonomická aktivita osoby se vztahuje k dlouhému referenčnímu období (např. jeden rok).

252. V zemích, kde se ekonomická aktivita osob během roku často mění a kde lidé vykonávají během roku často více druhů ekonomické činnosti nebo jsou dočasně nezaměstnaní, nemusí být použití konceptu "současné ekonomické aktivity" vhodné. V těchto případech by měla být ekonomická aktivita osob zjišťována za delší období, tj. spíše na principu "obvyklé aktivity" než pouze na principu "současné aktivity". V případě přijetí konceptu "obvyklé aktivity" by mělo být jako referenční období stanoveno období celého jednoho roku. Výhodou dlouhého období sledování je skutečnost, že získané informace zahrnují celý rok a je tak možno získat údaje nejen o hlavní činnosti, ale také o všech vedlejších činnostech. Je také možno získat užitečné informace o intenzitě činnosti v průběhu roku a porovnat tyto údaje s údaji o příjmech domácnosti (pokud jsou sledovány). Největším nedostatkem ukazatele obvyklé aktivity je to, že je citlivější na možné chyby z opomenutí. Další slabinou je problém zjišťování hlavního zaměstnání a odvětví za období jednoho roku, pokud nejsou zařazeny vhodné otázky nebo série otázek pro zjištění hlavního zaměstnání, které může být určeno na základě pracovní doby nebo příjmu.

Obvykle aktivní obyvatelstvo

253. Obvykle ekonomicky aktivní obyvatelstvo zahrnuje všechny osoby, které jsou starší, než je minimální věk pro zjišťování ekonomické aktivity, jejichž postavení vyplývající z jejich hlavní činnosti určené na základě počtu týdnů nebo dnů v dlouhém referenčním období (jako je např. 12 předchozích měsíců), bylo buď "zaměstnaný" nebo "nezaměstnaný" podle definic uvedených v odstavcích 239-248 s přihlédnutím k současné aktivitě během kratšího referenčního období.

254. Při uplatnění výše uvedených definic zaměstnanosti a nezaměstnanosti během dlouhého referenčního období je nutné určit typ hlavní činnosti každé osoby, která je starší než minimální věk

²⁶ Terminologie pro tyto kategorie se liší podle mezinárodních klasifikací od terminologie pro kategorie obvykle ekonomicky neaktivních osob (viz dále). Pro současně ekonomicky neaktivní je doporučována terminologie (i) navštěvující vzdělávací zařízení, (ii) zabývající se domácími povinnostmi, (iii) v důchodovém věku a (iv) ostatní.

určený pro zjišťování ekonomické aktivity. Pro tento účel může být typ hlavní činnosti definován jako souhrnná míra různých statusů každé osoby, během 52 týdnů nebo 365 dnů za určené období 12 měsíců. Jak vyplývá z následujícího odstavce, typ hlavní činnosti se může lišit v závislosti na tom, zda jsou měrnou jednotkou týdny nebo dny.

255. Pokud má zaměstnanost většinou pravidelnou a stálou podobu a týdenní zaměstnanost tedy obecně představuje zaměstnání na plný pracovní úvazek nebo alespoň zaměstnanost po hlavní část pracovní doby, doporučuje se, aby byl typ hlavní činnosti určen týdny zaměstnanosti nebo nezaměstnanosti. Určení hlavní aktivity může být také provedeno na základě počtu dnů zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Tento způsob je považován za vhodnější, pokud má zaměstnanost spíše nepravidelný charakter a když jeden týden zaměstnanosti neznamená obvykle týden práce na plný úvazek nebo dokonce ani práci po větší část pracovní doby.

256. Při určení typu hlavní činnosti každé osoby mohou být zvoleny dva postupy. Podle jednoho postupu lze při určování typu vycházet z toho, zda osoba po většinu z 52 týdnů (nebo většinu z 365 dní) během určeného sledovaného roku byla či nebyla ekonomicky činná. Druhý postup spočívá v tom, že se stanoví určitý počet týdnů (nebo dnů) jako mez a na základě toho se osoba zařadí do kategorie "obvykle aktivního obyvatelstva" podle počtu týdnů (nebo dnů) zaměstnanosti nebo nezaměstnanosti.

257. Je-li koncept "obvykle ekonomicky aktivního obyvatelstva" považován za potřebný a proveditelný, může být "obvykle ekonomicky aktivní obyvatelstvo" rozděleno na "zaměstnané" a "nezaměstnané" podle situace, která převažovala po většinu referenčního období, tzn. že "obvykle ekonomicky aktivní" osoby by měly být zařazeny jako "zaměstnané", pokud počet týdnů (nebo dnů) zaměstnanosti je větší nebo rovný počtu týdnů (nebo dnů) nezaměstnanosti a jako nezaměstnané, pokud počet týdnů (nebo dnů) zaměstnání je menší než počet týdnů (nebo dnů) nezaměstnanosti. Pokud jsou mezi "obvykle ekonomicky aktivní osoby" zařazeny podskupiny "zaměstnaný" a "nezaměstnaný", může se konečné třídění typu obvyklé činnosti lišit od třídění založeného přímo na hlavním typu obvyklé činnosti během sledovaného období (tzn. když rozdíl mezi "zaměstnaný", "nezaměstnaný" a "ekonomicky neaktivní" je určován přímo). Proto se doporučuje formulovat dotazník takovým způsobem, aby bylo možno rozlišit mezi osobou "obvykle ekonomicky aktivní" a "obvykle ekonomicky neaktivní" a mezi osobou "obvykle zaměstnanou" a "obvykle nezaměstnanou".

Obyvatelstvo obvykle ekonomicky neaktivní

258. Obyvatelstvo "obvykle ekonomicky neaktivní" tvoří všechny osoby, které podle typu hlavní činnosti nelze během delšího referenčního období považovat ani za zaměstnané, ani za nezaměstnané. Doporučuje se zařadit tyto osoby do následujících čtyř skupin:

- a) studenti: osoby, které nejsou "obvykle ekonomicky aktivní" a které po většinu sledovaného období navštěvovaly jakoukoliv řádnou vzdělávací instituci, veřejnou nebo soukromou, za účelem získání systematického vzdělání na jakémkoliv stupni;
- b) důchodci nebo příjemci výnosů z kapitálu: osoby, které nejsou "obvykle ekonomicky aktivní" a které mají příjem z vlastnictví majetku nebo z investic, úroků, pronájmů, autorských honorářů nebo které pobírají důchod plynoucí z dřívějších pracovních činností;
- c) osoby v domácnosti: osoby, které nejsou "obvykle ekonomicky aktivní" a které vykonávají po většinu sledovaného období neplacené domácí povinnosti ve své vlastní domácnosti. Jedná se např. o ženy v domácnosti a o ostatní příbuzné, kteří se starají o domácnost, o děti a starší osoby (služby v domácnosti a osobní služby poskytované domácími zaměstnanci za mzdu se v souladu s odstavcem 229 považují za ekonomickou činnost);
- d) ostatní: osoby, které nejsou "obvykle ekonomicky aktivní" a jsou příjemci veřejných nebo soukromých podpor a všechny ostatní osoby, které nespádají do žádné z výše uvedených kategorií (např. děti, které nechodí do školy).

259. Pokud to bude užitečné, mohou být zavedeny zvláštní podkategorie, které vymezí (i) osoby, které vykonávají neplacené dobrovolné veřejné služby (viz odst. 262) a (ii) ostatní osoby, zabývající se činnostmi, které nespádají mezi ekonomické činnosti.

Rozdíl mezi hlavní a obvyklou ekonomickou aktivitou

260. Z odstavců 253 – 257 vyplývá, že obvyklá ekonomická aktivita během dlouhého referenčního období nemá stejný základ jako přímo určená hlavní ekonomická aktivita během určitého období. Osoba, která byla během posledního roku 20 týdnů neaktivní, 18 týdnů nezaměstnaná a 14 týdnů zaměstnaná, by byla při použití konceptu obvyklé aktivity, pro jejíž určení se doba zaměstnanosti a nezaměstnanosti sčítá, klasifikována jako aktivní a dále by byla zařazena jako obvykle nezaměstnaná, protože počet týdnů nezaměstnanosti je vyšší než počet týdnů v zaměstnání. Při přímém určení hlavní ekonomické aktivity by však stejná osoba byla klasifikována jako neaktivní, protože během posledního roku byla nejdelší dobu neaktivní.

Doporučená klasifikace typu ekonomické aktivity (současné nebo obvyklé)

261. Doporučuje se, aby při uvádění celkového počtu obyvatel podle typu ekonomické aktivity (současné nebo obvyklé) bylo použito následující třídění:

- (1.0) ekonomicky aktivní
 - (1.1) zaměstnaní
 - (1.2) nezaměstnaní, z toho
 - (1.2.1) nezaměstnaní, kteří ještě nikdy nepracovali²⁷
- (2.0) ekonomicky neaktivní
 - (2.1) studenti
 - (2.2) důchodci a příjemci výnosů z kapitálu
 - (2.3) osoby v domácnosti
 - (2.4) ostatní

Poskytovatelé neplacených služeb, dobrovolní pracovníci (vedlejší téma)

262. Je vhodné rozlišit osoby, které poskytují sociální a osobní služby ve své vlastní domácnosti, v jiných domácnostech nebo dobrovolným neziskovým organizacím bez nároku na finanční odměnu, ať už po krátké nebo delší referenční období. Tyto osoby je možno podrobněji klasifikovat buď podle typu poskytovaných služeb, nebo podle typu příjemce služeb.

263. Neplacené služby jsou důležitou oblastí lidských aktivit. Údaje o neplacených službách pomáhají porozumět, jak jednotlivci a rodiny vyvažují placenou práci s jinými aspekty svého života, jako jsou závazky ke své rodině a komunitě. Tyto údaje jsou důležité pro zjišťování charakteristik skupin se zvláštními potřebami, jako jsou starší lidé, děti a lidé se zdravotním postižením. Oblasti pokrytí mohou zahrnovat neplacené domácí aktivity, neplacenou péči, neplacenou péči o děti a neplacenou dobrovolnou práci. Šetření využití času jsou klíčovým zdrojem dat o využití času obyvatelstvem, včetně aktivit jako neplacená práce. Protože jde o výběrová šetření, informace nejsou obvykle k dispozici pro malé územní celky.

264. Je třeba poznamenat, že poskytování neplacených služeb ostatním domácnostem a dobrovolným a neziskovým organizacím nespadá do oblasti produkce podle definice národních účtů, a nelze je proto pokládat za ekonomickou aktivitu, nehledě na obecné pravidlo uvedené v odst. 228-229. Takové osoby jsou pokládány za nezaměstnané nebo ekonomicky neaktivní (viz "typ současné aktivity"), podle své současné připravenosti k nástupu do práce a aktivity v hledání práce. Jsou-li tyto osoby klasifikovány jako neaktivní, mohou být, je-li to účelné, definovány zvláštní podkategorie pro jejich zařazení.

²⁷ Tabulace za nezaměstnané podle předchozího zaměstnání, odvětví atd. by neměly zahrnovat osoby, které dosud nikdy nepracovaly, nebo je uvádět zvlášť.

Určení zaměstnání pomocí popisných proměnných

265. Popisné proměnné jako "zaměstnání", "odvětví", "postavení v zaměstnání" a "sektor" by měly být použity pro současnou nebo obvyklou ekonomickou aktivitu podle toho, jaký byl zvolen koncept zjišťování ekonomické aktivity při sčítání. Osoby mohou být klasifikovány pomocí těchto proměnných pouze na základě svého vztahu k zaměstnání. To znamená, že osoby musejí být na základě odpovědi na otázky o "ekonomické aktivitě" určeny buď jako zaměstnané nebo nezaměstnané. Ať už je "ekonomická aktivita" určována na principu "současné ekonomické aktivity" (pracovní síly) nebo na principu "obvyklé ekonomické aktivity", může mít osoba ve sledovaném období více než jedno zaměstnání. Doporučuje se proto, aby u zaměstnaných osob bylo nejdříve určeno hlavní vykonávané zaměstnání ve sledovaném období a potom případné druhé zaměstnání (nebo druhé nejdůležitější zaměstnání, jde-li o více než dvě zaměstnání) ve sledovaném období. Doporučuje se, aby při určování pořadí zaměstnání ve sledovaném období byla použita stejná kritéria. Kritérium může být založeno na počtu obvykle odpracovaných hodin (preferovaná možnost) nebo na základě výšky příjmu (peněžního a naturálního). Hlavní by tedy mělo být to zaměstnání, ve kterém osoba pracovala většinu doby ve sledovaném období, druhé zaměstnání by mělo být to, v němž osoba odpracovala nejvíce času ze všech ostatních zaměstnání vykonávaných ve stejné době. Při stanovení pořadí zaměstnání je důležité vzít v úvahu rovněž ta zaměstnání, která sčítaná osoba ve sledovaném období dočasně nevykonávala pro nemoc apod.

266. Nezaměstnaná osoba by měla být klasifikována podle „zaměstnání“, „odvětví“, „postavení v zaměstnání“ a „sektoru“ na základě svého posledního zaměstnání. Zjišťování údajů o posledním zaměstnání nezaměstnaných osob podává informace o určitých oblastech ekonomiky nebo o dovednostech a zaměstnání nezaměstnaných obyvatel. Zjišťování těchto dat má také význam pro země aplikující Konvenci ILO č. 160, která požaduje zpracování statistik o struktuře a rozmístění ekonomicky aktivního obyvatelstva (tj. zaměstnaných a nezaměstnaných), které jsou reprezentativní pro celou zemi.

267. U nezaměstnaných osob, které často mění práci nebo které naposled pracovaly před dlouhou dobou, však mají tyto údaje jen omezený význam. U první skupiny osob může být vhodnější zjišťovat takové ukazatele, jako je „typ práce, kterou osoba nejčastěji vykonávala“. U druhé skupiny může být vhodné stanovit časový limit (např. posledních 10 let) a zjišťovat informace o posledním zaměstnání, pokud spadalo do tohoto období.

268. Je důležité, aby byly údaje, ať už ze sčítacích formulářů nebo z registrů, získávány v takové formě, aby bylo zajištěno, že proměnné "zaměstnání", "odvětví", "postavení v zaměstnání" a "sektor" budou zaznamenány pro stejné zaměstnání. To by mělo být také ústředním zájmem těch zemí, které při získávání správných údajů spoléhají na administrativní registry.

269. Někdy je požadován podrobnější popis typu druhého zaměstnání, jemuž se věnují respondenti, kteří vykonávají ve sledovaném období více než jedno zaměstnání. Jedná se hlavně o ty případy, kdy má být popsán rozsah a struktura zaměstnanosti v neformálním sektoru. V těchto případech by dotazník měl pro zjišťování druhého a případně i třetího zaměstnání umožnit sbírat a kódovat údaje o "zaměstnání", "odvětví", "postavení v zaměstnání", "sektoru" a pokud je to možné i o "pracovní době" a "místu zaměstnání". Přitom je nutno brát v úvahu zvýšené nároky na výdaje na sběr a zpracování dat.

Zaměstnání (základní téma)

270. Pojem "zaměstnání" vypovídá o typu vykonávané práce. Typ práce je popsán hlavními úkoly a povinnostmi.

271. Pro účely mezinárodního srovnání se doporučuje, aby země zajistily sestavení tabulek v souladu s poslední dostupnou revizí *Mezinárodní standardní klasifikace zaměstnání (ISCO)*. V době, kdy byla schvalována současná doporučení ke sčítání, byla aktualizace ISCO připravována k projednání na 18. mezinárodní konferenci o statistice práce (ICLS) v roce 2008. Poslední dostupná revize tedy byla

vytvořena na 14. ICLS v roce 1987 a přijata Řídicím výborem *Mezinárodní organizace práce* (ILO) v roce 1988²⁸. Země patřící do Evropského ekonomického prostoru by měly používat ISCO-88 (COM)²⁹.

272. Údaje o zaměstnání by měly být kódovány na nejnižší možné úrovni, kterou získané odpovědi umožní. Užitečné je zjišťovat jak název zaměstnání, tak i krátký popis úkolů a povinností prováděných v zaměstnání každou ekonomicky aktivní osobou.

273. Pokud je kódování zaměstnání prováděno na základě národní standardní klasifikace, může být srovnatelnost s ISCO zajištěna buď dvojím kódováním, nebo převodníkem podrobných skupin zaměstnání mezi národní klasifikací a systémem ISCO.

Odvětví (obor ekonomické činnosti) (základní téma)

274. Odvětví (obor ekonomické činnosti) je druh produkce nebo činnosti podniku, organizace nebo podobné jednotky, v níž ekonomicky aktivní osoba (ať už zaměstnaná nebo nezaměstnaná) vykonává své zaměstnání³⁰. U osob, které mají stálé zaměstnání (viz odst. 301), se doporučuje zjišťovat název a adresu podniku nebo organizace za účelem kontroly správnosti a usnadnění kódování odvětví. V některých zemích však může být zjišťování názvů a adres podniků citlivou záležitostí.

275. Pro účely mezinárodní srovnatelnosti je doporučováno, aby odvětvové charakteristiky ekonomicky aktivních osob byly kódovány podle poslední revize *Mezinárodní standardní klasifikace odvětví ekonomických činností (ISIC)*, která je k dispozici v době sčítání. V době, kdy byla schvalována současná doporučení ke sčítání, bylo poslední dostupnou revizí třetí vydání ISIC, které bylo přijato Statistickou Komisí OSN na 25. zasedání v roce 1989 (později revidované)³¹. Země, které patří do Evropského ekonomického prostoru, by měly používat klasifikaci NACE Rev.1³².

276. Údaje o odvětví by měly být kódovány na co nejpodrobnější úrovni třídění.

277. Pokud je odvětví kódováno na základě národní standardní klasifikace, může být srovnatelnost s ISIC zajištěna buď dvojím kódováním nebo převodníkem podrobných skupin odvětví mezi národní klasifikací a systémem ISIC.

278. U osob, které mají stálé zaměstnání (viz odst. 301), se doporučuje zjišťovat název a adresu podniku nebo organizace za účelem kontroly správnosti a usnadnění kódování odvětví. To je však uskutečnitelné jen v zemích, kde existuje statistický registr, který propojuje ekonomické subjekty s kódy odvětví. Navíc může být v některých zemích zjišťování názvů a adres podniků nebo organizací citlivou záležitostí.

²⁸ International Labour Office: International Standard Classification of Occupations (ISCO-88), ILO, Geneva, 1990.

²⁹ Viz publikace ISCO-88, Definitions and Structure, Eurostat, February 1993, která obsahuje seznam skupin zaměstnání určený pro statistiky zaměstnání v EU. Vysvětlující text je omezen na popis rozdílů mezi klasifikacemi ISCO-88(COM) a ISCO-88.

³⁰ Za osoby, které jsou zaměstnány v určitém podniku nebo organizaci, ale aktuálně pracují v jiném podniku (tzv. "agenturní pracovníci" v některých zemích), mohou mít uživatelé výsledků zájem o údaj o odvětví zaměstnavatele stejně jako odvětví, kde je práce skutečně vykonávána. Zjišťování obou informací současně je však vhodné spíše při výběrových šetřeních než při sčítání, kde by mělo být zjišťováno odvětví podle skutečného výkonu práce.

³¹ International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, Statistical Papers, Series M, No. 4, Rev. 3, United Nations, New York, 1990.

³² NACE Rev.1, Statistical Classification of Economic Activities in the European Community, Eurostat, Luxembourg 1996.

Postavení v zaměstnání (základní téma)

279. Ukazatel "postavení v zaměstnání" vypovídá o druhu formální nebo neformální pracovní smlouvy s jinými osobami nebo organizacemi, u nichž daná osoba vykonává své zaměstnání. Hlavní kritéria pro definování skupin klasifikace jsou: typ ekonomického rizika, jehož částí je síla vazby mezi osobou a jejím pracovním místem, a typ pravomocí dané osoby v organizaci a ve vztahu k ostatním zaměstnancům. Je třeba dbát na to, aby ekonomicky aktivní osoby byly klasifikovány podle postavení v zaměstnání pro totéž zaměstnání, pro které jsou klasifikovány v otázkách na zaměstnání, odvětví a sektor.

280. Doporučuje se, aby postavení v zaměstnání³³ ekonomicky aktivního obyvatelstva bylo tříděno podle této klasifikace:

- (1.0) zaměstnanci (z nichž je možno vyčlenit "stálé zaměstnance")
- (2.0) zaměstnavatelé
- (3.0) osoby pracující na vlastní účet
- (4.0) pomáhající rodinní příslušníci
- (5.0) členové výrobních družstev
- (6.0) osoby, které nelze klasifikovat podle postavení v zaměstnání

281. Dále se doporučuje, aby z popisných a analytických důvodů byli "vlastníci-manažeři obchodních společností" klasifikováni buď ve zvláštní skupině nebo jako "zaměstnanci".

282. Podle mezinárodních standardů ILO se termín "sebezaměstnání" vztahuje na všechny kategorie 2 až 5 v odst. 280. Sebezaměstnanecké zaměstnání je takové, v němž je plat přímo závislý na zisku (nebo možném zisku), v závislosti na vyráběném zboží a poskytovaných službách (kde vlastní spotřeba je považována za součást zisku). Eurostat používá termín "sebezaměstnání" pouze pro osoby pracující na vlastní účet (kategorie 3 v odst. 280). Klasifikace Eurostatu nerozlišuje členy výrobních družstev, ale zahrnuje je do kategorie "sebezaměstnaných". Tato Doporučení se řídí terminologií ILO.

283. Zaměstnanec je osoba, která má placenou práci, tzn. práci zajišťující na základě formální nebo neformální smlouvy odměnu, která je nezávislá na zisku ekonomické jednotky, pro kterou daná osoba pracuje (tato jednotka může být podnik, družstvo, nezisková instituce, státní podnik nebo domácnost). Osoby, které mají tento druh placeného zaměstnání, dostávají obvykle plat nebo mzdu, ale mohou být také placeny formou provize z prodeje, sazby za kus, prémie nebo v naturáliích, jako např. za stravu, ubytování nebo výcvik. Veškeré pracovní pomůcky nebo jejich část, celkové vybavení, informační systém a/nebo prostory používané zaměstnancem, mohou být majetkem jiné osoby a zaměstnanec může pracovat pod přímým vedením nebo podle směrnic daných vlastníkem nebo osobou vlastníkem zaměstnanou. Zaměstnanci v pracovním poměru na dobu neurčitou jsou zaměstnanci, kteří mají stálou pracovní smlouvu nebo navazující smlouvu se stejným zaměstnavatelem. Řádní zaměstnanci jsou zaměstnanci, kteří mají stálou smlouvu a pro které platí, že zaměstnavatelská organizace je u nich odpovědná za placení daní v odpovídající výši a za placení příspěvků na sociální pojištění a/nebo má s nimi uzavřenou smlouvu, která odpovídá národní pracovní legislativě. Manažer-vlastník obchodní společnosti je pracovník, který má ve společnosti pozici, jejímž prostřednictvím (a) sám nebo spolu s ostatními členy své rodiny nebo s jedním nebo více partnery kontroluje vlastnictví podniku a (b) má pověření jednat jménem společnosti o smlouvách s ostatními organizacemi a má právo najímat a propouštět zaměstnance; je povinen dodržovat národní právní předpisy, které takové záležitosti upravují a pravidla stanovená vedením podniku.

284. Zaměstnavatel je osoba, která pracuje na vlastní účet nebo s jedním či více partnery, má "sebezaměstnanecké" místo a zároveň zaměstnává (i v průběhu zjišťovaného období) jednu nebo více osob, které pracují jako zaměstnanci. Činí operativní rozhodnutí, která ovlivňují chod podniku nebo může zmocnit jinou osobu a ponechat si zodpovědnost za prosperitu podniku. V těchto

³³ Více viz v "Resolution concerning the International Classification of Status in Employment (ICSE)" of the 15th International Conference of Labour Statisticians. In ILO: *Current international recommendations on labour statistics, 2000 edition* (Geneva, 2000) a na <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/icse.pdf>

souvislostech se pod pojmem “podnik” rozumí subjekt řízený jednou osobou. Zaměstnavatelé se mohou dále třídit podle počtu zaměstnaných osob (viz odst. 314-315 na doplňkové téma “počet osob na pracovišti”).

285. Osoba pracující na vlastní účet sama nebo s jedním či více partnery, má “sebezaměstnanecké” místo a nezaměstnává nepřetržitě žádné zaměstnance. (Přesto však může ve sledovaném období krátkodobě nebo přerušovaně zaměstnat jednoho nebo více zaměstnanců, aniž by byla klasifikována jako zaměstnavatel). Členové domácnosti, jejichž jedinou aktivitou je obdělávání soukromého pozemku nebo pěstování dobytka pro vlastní spotřebu, by měli být zařazeni spíše do této kategorie než jako “pomáhající rodinní příslušníci”. Doporučuje se, aby v zemích, kde je počet osob pracujících pouze na vlastní účet a vyrábějících zboží pro konečné užití ve vlastní domácnosti významný, byly tyto osoby klasifikovány v rámci kategorie pracujících na vlastní účet odděleně.

286. Pomáhající rodinný příslušník je osoba, která má “sebezaměstnanecké” místo v živnostenském závodě zaměřeném na trh a řízeném osobou, s níž je v příbuzenském vztahu, žije ve společné domácnosti a kterou nelze považovat za společníka (tj. za zaměstnavatele nebo osobu samostatně činnou). Protože rozsah závazků při řízení závodu není z hlediska pracovní doby nebo jiných faktorů daných národními zvyklostmi na úrovni srovnatelné s povinnostmi vedoucího závodu, nemůže být společníkem. Pokud je zvykem, a to zvláště v případě mladých lidí, pracovat zdarma v podniku vedeném příbuznou osobou, která nebydlí ve stejné domácnosti, může být požadavek soužití ve stejné domácnosti vypuštěn.

287. Člen výrobního družstva je osoba mající “sebezaměstnanecké” místo ve společnosti řízené jako družstvo, v němž je každý člen rovnoprávný s ostatními členy při rozhodování o výrobě, obchodě a/nebo dalších činnostech, dále při rozhodování o investicích a rozdělování zisku mezi členy. Zaměstnanci výrobních družstev nejsou zařazeni do této skupiny, ale do skupiny zaměstnanců. Členové neformálních družstev (viz odst. 296) by měli být klasifikováni jako “pracující na vlastní účet” nebo “zaměstnavatelé” podle toho, zda mají nebo nemají stálé zaměstnance.

288. Osoby neklasifikovatelné podle postavení v zaměstnání jsou ty ekonomicky aktivní osoby, o kterých nejsou k dispozici dostatečné informace nebo které nemohou být zařazeny do žádné z výše uvedených kategorií (např. neplacení pracovníci pomáhající členům rodiny při výkonu jejich placeného zaměstnání).

289. Ve většině dotazníků ke sčítání jsou údaje o postavení v zaměstnání zjišťovány na základě předkódovaných možností, kde obsah každé kategorie může být popsán pouze několika slovy. V důsledku toho může být odpověď v hraničních oblastech mezi dvěma nebo více kategoriemi spíše subjektivním názorem respondenta a nemusí přesně odpovídat použité klasifikaci. Tuto skutečnost je třeba mít na paměti při prezentování výsledků. Při přímém využití administrativních záznamů pro klasifikaci osob podle postavení v zaměstnání se může stát, že kategorii “pomáhající rodinní příslušníci” nebude možné rozlišit. Ti, kteří by měli být podle použitého dotazníku klasifikováni v této skupině, mohou být buď nezapočtení do ekonomicky aktivního obyvatelstva, nebo klasifikováni v některé jiné skupině.

Typ sektoru (vedlejší téma)

290. Typ sektoru se vztahuje k právní formě a hlavním funkcím, chování a cílům podniku/organizace, s níž je pracovní místo spojeno.

291. Definice používané v Systému národních účtů (SNA) rozlišují tyto institucionální sektory:

- a) sektor obchodních společností (korporátní sektor): zahrnuje nefinanční a finanční podniky (např. společnosti zapsané do obchodních rejstříků, soukromé a veřejné společnosti, akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným, registrovaná družstva, sdružení s ručením omezeným atd.);
- b) vládní sektor: zahrnuje ústřední, státní a místní úřady a organizace spolu s fondy sociálního zabezpečení založenými nebo řízenými těmito orgány;

- c) neziskové organizace poskytující služby domácnostem zdarma nebo za ekonomicky nevýznamné ceny (např. církve, profesionální sdružení, sportovní a kulturní kluby, charitativní instituce a agentury);
- d) sektor domácností (včetně neregistrovaných závodů v majetku domácností).

292. Země, které zjišťují údaje o typu sektoru, se mohou informovat o dalších podrobnostech v publikaci UN Technical Report on the Collection of Economic Characteristics in Population Censuses.

293. Pokud má neformální sektor významný vliv na zaměstnanost a tvorbu příjmů, mohou některé země regionu EHK uvažovat o zjišťování počtu a charakteristik osob zaměstnaných v tomto sektoru³⁴. Protože problematika sběru údajů o neformálním sektoru je složitá, byla by ideálním způsobem pro získání těchto dat výběrová šetření. Pokud však je záměrem pokusit se získat údaje o tomto sektoru při sčítání lidu, je možno doporučit jako zdroj dalších užitečných informací publikaci UN Technical Report on the Collection of Economic Characteristics in Population Censuses.

Neformální zaměstnání (vedlejší téma)

294. V listopadu 2003 přijala 17. mezinárodní konference o statistice práce *Pokyny pro statistickou definici neformálního zaměstnání*. Na základě těchto pokynů zahrnuje "neformální zaměstnání" všechny neformální práce podle níže uvedené definice. Může se přitom jednat o práci ve formálním nebo neformálním podnikovém sektoru nebo v domácnosti během referenčního období.

295. Neformální zaměstnání zahrnuje tyto typy pracovních vztahů:

- a) osoby pracující na vlastní účet ve vlastním neformálním závodě (živnosti),
- b) zaměstnavatele pracující ve vlastním neformálním závodě,
- c) pomáhající rodinné příslušníky bez ohledu na to, zda pracují ve formálním nebo neformálním sektoru,
- d) členy neformálních výrobních družstev,
- e) zaměstnance v neformálním zaměstnání³⁵ (tj. zaměstnání, kde pracovní vztahy podle práva nebo podle praxe nejsou předmětem národního pracovního práva, zdanění příjmů, sociálního zabezpečení nebo neznamenají vznik nároku na určité zaměstnanecké výhody, jako ochranu před propuštěním z práce, na odstupné, placenou dovolenou, nemocenské dávky atd.) ve formálním, resp. neformálním sektoru obchodních společností nebo pracující jako placení domácí pracovníci zaměstnaní domácnostmi a
- f) osoby pracující na vlastní účet zabývající se výrobou zboží určeného výhradně pro vlastní spotřebu domácnosti, pokud jsou považováni za zaměstnané podle odstavce 239-245.

296. Družstva výrobců jsou považována za neformální, pokud nejsou formálně ustavena jako právnické osoby a pokud splňují ostatní kritéria pro neformální sektor specifikovaná v pozn. 31.

297. Neformální zaměstnání mimo formální sektor zahrnují tyto typy pracovních vztahů:

- a) zaměstnanci vykonávající neformální zaměstnání ve formálním sektoru nebo pracující jako placení domácí zaměstnanci zaměstnaní domácnostmi,
- b) pomáhající rodinní příslušníci pracující ve formálním podnikatelském sektoru a

³⁴ viz *Resolution concerning statistics of employment in the informal sector*, schválená 15. konferencí ICLS (1993), jež je k dispozici v *ILO: Current international recommendations on labour statistics, 2000 edition (Geneva, 2000)* a rovněž na <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/infsec.pdf>. Tyto rezoluce pokrývají řadu variant otázek spojených s vymezením neformálního sektoru, obsahem a prováděním výběrových šetření o neformálním sektoru. Význam těchto rezolucí překračuje rámec statistiky práce a jimi vymezené definice jsou přejaty do soustavy národních účtů (SNA 1993).

³⁵ Použitelná kritéria pro definování neformálního zaměstnání zaměstnanců by měla být vymezena podle národních podmínek a dosažitelnosti údajů.

- c) osoby pracující na vlastní účet, produkuje zboží výhradně pro vlastní spotřebu domácnosti, pokud jsou považovány za "zaměstnané". (nechal bych „samostatně činné –viz užívání tohoto termínu jinde)

298. Pokud nejsou zemědělské činnosti zahrnuty do statistiky neformálního sektoru, měly by být formulovány vhodné definice neformálního zaměstnání v zemědělství, zvláště s ohledem na zaměstnání osob pracujících na vlastní účet, zaměstnanců a členů výrobních družstev.

Místo pracoviště (základní téma)

299. Místem pracoviště je místo, kde osoba "v současné době zaměstnaná" vykonává své zaměstnání a kde osoba "obvykle zaměstnaná" vykonává v současnosti nebo kde vykonávala naposledy své zaměstnání. Je vhodné rozlišovat typ pracoviště od geografického umístění pracoviště. V informaci o typu pracoviště se rozlišuje práce vykonávaná doma, práce na stálém místě mimo domov a práce mimo domov bez stálého místa pracoviště. To je užitečné při analýze charakteristik zaměstnání (včetně neformálního sektoru). Informace o adrese pracoviště jsou využívány hlavně pro studie dopravy z místa obvyklého pobytu na pracoviště (viz odst. 196-197).

Typ pracoviště (vedlejší téma)

300. Typ pracoviště vypovídá o povaze pracovního místa a rozlišuje se mezi pracovištěm doma a ostatními pracovišti, ať už stálými nebo jinými.

301. Typy pracoviště se doporučuje klasifikovat do následujících kategorií nebo jejich národních modifikací :

- (1.0) Stálé pracoviště mimo domov: do této skupiny by měly být zařazeny také osoby, které nemají stálé pracoviště, ale které uvedly pevnou adresu nástupu do práce (např. řidiči autobusů, piloti a letušky, prodávači na tržištích ve stáncích, které nejsou na konci pracovního dne odstraňovány). Do této skupiny jsou také zahrnuty osoby, které pravidelně cestují do práce přes hranice do sousední země. Doporučuje se, aby volba této odpovědi (stálé pracoviště mimo domov) vedla k otázce na název zaměstnavatele a na adresu pracoviště, aby bylo možné údaj zkontrolovat a usnadnit kódování proměnné "odvětví" (i když to může být v některých zemích citlivá otázka).
- (2.0) Pracoviště doma: v této kategorii jsou zahrnuti zemědělci, kteří pracují a žijí na svých farmách, domácí pracovníci, samostatně činné osoby, které provozují ve svém domě obchod nebo dílnu atd. Do této kategorie patří také osoby, které žijí a pracují v pracovních táborech, kromě případů, kdy jsou tříděny jako zvláštní kategorie.
- (3.0) Bez stálého pracoviště: do této kategorii jsou zařazeny osoby, jejichž práce vyžaduje cestování do různých oblastí a které se osobně denně nehlásí na stálé adrese, např. obchodní cestující, taxikáři a řidiči kamiónů. Také sem patří pouliční prodávači v pojízdných prodejnách nebo prodejci ve stáncích, které se na konci pracovního dne demontují, stavební dělníci pracující během referenčního období na různých místech atd.

302. U osob, které mají stálé pracoviště mimo domov (viz odst. 301), může být informace o umístění pracoviště využita pro studie dojížděky do zaměstnání (viz odst. 196-197). Údaj o místě pracoviště může být využit ke zpracování územních analýz z hlediska zaměstnanosti a tzv. denního obyvatelstva (oproti demografickým analýzám vycházejícím z údajů o místě obvyklého bydliště). Doporučuje se propojení s názvem (a adresou, je-li poskytnuta) podniku nebo závodu zjišťovaným pro ukazatel "odvětví".

Obvyklá odpracovaná doba (vedlejší téma)

303. Obvyklá odpracovaná doba by měla odrážet dobu odpracovanou během typického dne nebo týdne a měla by být zjišťována za krátké referenční období, a to v hodinách. Jedná se o celkovou dobu skutečně strávenou při výrobě zboží a poskytování služeb v referenčním období, přijatém za základ pro stanovení ekonomické aktivity při sčítání, v řádné pracovní době a v obvyklém přesčase. Obvyklá pracovní doba by měla rovněž zahrnovat ty činnosti, které jsou také stanoveny jako část úkolů a povinností zaměstnání, přestože nevedou přímo k výrobě zboží nebo poskytování služeb. Patří sem doba strávená přípravou, opravou nebo udržováním pracovního místa nebo náradí. V praxi to také zahrnuje dobu čekání nebo prostojů nebo jiných krátkých přestávek. Delší přestávky na jídlo, čas strávený na cestě z a do práce, doba nemoci a zkrácení pracovní doby z důvodů ekonomických nebo technických (např. částečná nezaměstnanost) by neměly být do obvyklé pracovní doby zahrnuty.

304. U osob, které měly ve sledovaném období více než jedno zaměstnání, se doporučuje zjišťovat údaj o celkové odpracované době (jako součet hodin odpracovaných v různých zaměstnáních). Navíc by měla být také zjišťována obvyklá odpracovaná doba v hlavním zaměstnání.

305. Zařazení obvyklé pracovní doby jako tématu je zvláště významné pro země, které zvažují užitečnost použití kritéria jedné hodiny v definici zaměstnanosti při zjišťování současné aktivity. Jako alternativa může být použit při tabelaci výsledků sčítání vyšší časový limit v definici zaměstnanosti.

306. Aby byly minimalizovány chybné odpovědi, je třeba formulovat otázky a vysvětlivky ke zjišťování obvyklé pracovní doby tak, aby do odpovědí nebyly zahrnuty žádné obvyklé absence, ať už placené nebo neplacené, a aby byly započítány všechny přesčasy, placené i neplacené.

Podzaměstnanost (vedlejší téma)

307. O podzaměstnanost jde tehdy, je-li pracovní doba zaměstnané osoby kratší ve srovnání s jiným zaměstnáním, ve kterém je osoba ochotna a schopna pracovat³⁶.

308. Podzaměstnanost je vhodnější zjišťovat výběrovým šetřením pracovních sil. Pro země, které neprovádějí tato šetření, může být užitečné zahrnout podzaměstnanost do sčítání lidu.

309. Ke zjišťování podzaměstnanosti jsou nezbytné údaje o odpracované době ve všech zaměstnáních, odděleně pro současnou a obvyklou ekonomickou aktivitu (viz odst. 303). *Počet odpracovaných* hodin v současné práci zahrnuje veškerý čas odpracovaný v průběhu referenčního období, pokud byl tento čas přepočítán na obvyklou pracovní dobu a placené a neplacené přesčasy. Jsou zde zahrnuty přestávky na oddech, čas na přípravu práce, opravy a údržbu, čekání na materiál, prostoje vzniklé poruchami strojů nebo nehodami, nebo další placené prostoje. Ukazatel nezahrnuje placené, ale neodpracované doby, jako je dovolená, veřejné svátky, nemoc s platbou nemocenského, přestávky na jídlo a dobu strávenou na cestě do práce a z práce³⁷. Definice odpracované doby může být revidována 18. mezinárodní konferencí statistiků práce v roce 2008.

310. Za podzaměstnané (viz v odst. 239-246) se považují osoby, které v průběhu referenčního období splňují tato kritéria:

³⁶ *Resolution concerning the measurement of underemployment and inadequate employment situations*, přijatá 16. konferencí statistiků práce (1998). Viz *ILO: Current international recommendations on labour statistics, 2000 edition* (Geneva, 2000) a na <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/underemp.pdf>

³⁷ *Resolution concerning statistics of hours of work*, přijatá 10. mezinárodní konferencí statistiků práce (1962). Viz *ILO: Current international recommendations on labour statistics, 2000 edition* (Geneva, 2000) a na <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/hours.pdf>

- a) *Jsou ochotny pracovat delší dobu*, tj. přejí si další práci vedle svého nynějšího zaměstnání, aby dosáhli vyššího počtu odpracovaných hodin. Aby mohla být proměnná „ochota pracovat déle“ dána do vztahu s aktivitou, měly by být, podle národních podmínek, osoby, které aktivně hledají dodatečnou práci, odlišeny od těch, kteří tak nečiní. Aktivní hledání dodatečné práce musí být definováno v souladu s definicí hledání práce užívanou při zjišťování ekonomické aktivity a musí zahrnovat rovněž úsilí o prodloužení pracovní doby ve stávajícím zaměstnání.
- b) *Jsou připraveny pracovat delší dobu*, tj. jsou připraveny v určené krátké době (podle národních podmínek) tuto delší dobu pracovat.
- c) *Pracovaly dobu kratší, než je obvyklá pracovní doba*, tj. jejich odpracovaná doba (viz odst. 309) ve všech zaměstnáních byla během referenčního období kratší než dolní hranice podle národních podmínek. Tato dolní hranice může být definována například hranicí mezi plným a částečným pracovním úvazkem, mediánem, průměrem nebo právními předpisy stanovenou pracovní dobou, kolektivní smlouvou apod.

311. V kategorii podzaměstnaných osob mohou být rozlišeny dvě skupiny:

- a) osoby, které obvykle pracují na zkrácený úvazek a chtějí delší pracovní dobu,
- b) osoby, které během referenčního období pracovaly kratší dobu než obvykle a přejí si delší pracovní dobu.

Doba trvání nezaměstnanosti (vedlejší téma)

312. „Doba trvání nezaměstnanosti“ je časové období, během něhož byla osoba nezaměstnaná podle definice uvedené v odst. 247-248, ať už předtím byla zaměstnaná či ekonomicky neaktivní.

313. Doba trvání nezaměstnanosti je možno zjišťovat buď dotazem na dobu, kdy daná osoba začala zaměstnání hledat, nebo dotazem na období, po které osoba zaměstnání hledá, s předkódováním možností délky tohoto období. Je třeba poznamenat, že v případě zjišťování současné aktivity může sčítání poskytnout pouze neúplné údaje o době trvání nezaměstnanosti, tj. spadající do období před datem zjišťování. Na základě vnitřních potřeb a podmínek může být rozhodnuto, zda délka nezaměstnanosti bude měřena počtem dní, týdnů nebo jiných časových jednotek. Pro usnadnění mezinárodních srovnání se doporučuje, aby zjišťování umožnilo zpracovat údaje o délce nezaměstnanosti „šest měsíců nebo více“ a „jeden rok nebo více“.

Počet osob na pracovišti (doplňkové téma)

314. Jedná se o počet osob, které jsou obvykle zaměstnané v podniku, na pracovišti nebo v podobné jednotce, kde je pracovní místo zaměstnané osoby. Tyto informace jsou nezbytné, aby bylo možno správně kódovat některé kategorie v klasifikaci ISCO-88 (COM), což je verze ISCO-88 upravená pro Evropské společenství.

315. Doporučená klasifikace:

- (1.0) 1-4 osoby
- (2.0) 5-9 osob
- (3.0) 10-19 osob
- (4.0) 20-49 osob
- (5.0) 50 a více osob

V některých zemích může být potřebná detailnější klasifikace skupiny 4.

Hlavní zdroj obživy (vedlejší téma)

316. Hlavní zdroj obživy je základní zdroj příjmu, z něhož je financována spotřeba každé osoby během referenčního období. Doporučuje se dát přednost dlouhému referenčnímu období, jako je např. předcházejících 12 měsíců nebo kalendářní rok, aby mohly být vzaty v úvahu zdroje příjmů v pravidelných nebo sezónních intervalech (příjem ze sezónních aktivit, platby čtvrtletních penzí, roční platby stipendií nebo dividend, příjem z občasných vedlejších aktivit atd.). Měl by se brát v úvahu jak příjem v naturáliích, tak i v hotovosti.

317. Informace o hlavním zdroji obživy by měly být zjišťovány za všechny osoby, bez ohledu na to, zda jsou či nejsou ekonomicky aktivní, a nemusí se nezbytně shodovat s postavením osoby z hlediska hlavní ekonomické aktivity. Ačkoliv informace o hlavním zdroji obživy není vhodná pro měření ekonomické aktivity a nemůže být použita ani pro klasifikaci obyvatel podle ekonomické aktivity, je užitečná pro doplnění údajů o ekonomické aktivitě osob a o postavení v zaměstnání. Tato proměnná může být také velmi užitečná při kombinačním třídění s ekonomickou aktivitou. Mohou existovat skupiny osob klasifikovaných jako ekonomicky aktivní, jejichž hlavním zdrojem obživy však není ekonomická aktivita. Příkladem mohou být ty osoby, které pracují pouze krátkou část roku a jejich obživa je závislá na jiných zdrojích příjmů (jako je např. podpora v nezaměstnanosti) nebo na jiných osobách. Tato kategorie může být poměrně významná i v případě, kdy jsou údaje o typu aktivity sbírány na základě konceptu obvyklé činnosti, jako kritérium pro zařazení mezi ekonomicky aktivní osoby s částečným pracovním úvazkem není použit žádný časový limit nebo když je tento časový limit poměrně nízký.

318. Pokud je toto téma zařazeno do programu sčítání, doporučuje se zjišťovat údaje přímým dotazem, pokud možno formou uvedení seznamu možných zdrojů obživy. Tento seznam by měl být dostatečně podrobný, aby bylo zajištěno, že nedojde k vynechání některých možností (např. příspěvky sociální podpory, penze, renty).

319. Navrhuje se tato klasifikace obyvatelstva podle hlavního zdroje obživy:

- 1.0 zaměstnání
 - 1.1 placené zaměstnání
 - 1.2 sebezaměstnání
- 2.0 majetek a jiné investice
- 3.0 důchody všeho druhu
 - 3.1 vyplácené státem a ostatními veřejnými organizacemi
 - 3.2 vyplácené podniky, institucemi, družstvy a ostatními subjekty
- 4.0 jiné transfery
 - 4.1 dávky zdravotního pojištění a mateřský příspěvek
 - 4.2 dávky v nezaměstnanosti a jiné podpory
 - 4.3 stipendia
 - 4.4 podpory a pomoc jiné než uvedené v bodech 3.0, 4.1, 4.2 a 4.3
- 5.0 půjčky nebo snižování úspor nebo kapitálu
- 6.0 závislé osoby (na jiné osobě nebo osobách)
- 7.0 jiný zdroj obživy

320. Kategorie (5.0) (půjčky nebo snižování úspor nebo kapitálu) zahrnuje případy, kdy je hlavním zdrojem obživy výnos z prodeje majetku nebo čerpání z úspor nebo z půjček.

321. Kategorie (6.0) se skládá z osob, které jsou závislé na podpoře jiné osoby nebo osob. Závislá osoba může mít příjem ze zaměstnání nebo z jiných zdrojů, tento příjem však nestačí na to, aby tvořil hlavní zdroj obživy.

322. Nezávislé obyvatelstvo je tvořeno všemi osobami spadajícími do kategorií (1.0) až (5.0). Podporovatel (živitel) je osoba patřící do jakékoliv z těchto kategorií, na které je jedna nebo více osob závislých svým hlavním zdrojem obživy.

Příjem (vedlejší téma)

323. Příjem může být definován jako (a) příjem získaný každým členem domácnosti a z každého zdroje obživy (v souladu s klasifikací navrženou v odstavci 319, kromě skupiny (5.0), kde nejde o příjem) během předcházejících dvanácti měsíců nebo v uplynulém roce a (b) celkový roční příjem domácnosti v penězích a v naturáliích ze všech zdrojů.

324. Mohou být zjišťovány údaje o velikosti příjmu jednotlivých osob nebo domácností. Pokud je toto téma zařazeno do programu sčítání, doporučuje se, aby údaje byly zjišťovány u všech osob starších, než je určená věková hranice, bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou ekonomicky aktivní. Příjem by měl být zjišťován jak za osobu, tak za domácnost, které je osoba členem.

325. Potřebné údaje mohou být zjišťovány s ohledem na národní podmínky buď otázkou v dotazníku nebo přímým použitím administrativních záznamů. Problémy se zahrnutím otázky na příjem do dotazníku souvisí částečně s citlivostí této problematiky a částečně také s obtížemi, které mohou mnohé osoby mít s vyhledáním požadovaných údajů, popř. s tím, aby si na požadované informace vzpomněly.

326. Země, které zařadí otázku na příjem do programu sčítání, by měly využít zprávy Canberrské skupiny³⁸.

Socioekonomické skupiny (odvozené vedlejší téma)

327. Socioekonomické skupiny jsou definovány jako skupiny obyvatel, které jsou relativně homogenní, ale na druhou stranu zřetelně odlišené od jiných skupin z hlediska sociálních, ekonomických, demografických a kulturních podmínek a chování. Socioekonomické skupiny mohou být odvozeny z podrobných kategorií těchto klasifikací: odvětví, postavení v zaměstnání, zaměstnání a hlavní zdroj obživy.

328. Protože neexistuje žádná standardní mezinárodní klasifikace socioekonomických skupin, je nutné použít vlastní národní klasifikaci.

329. Nezaměstnané osoby, které již dříve pracovaly, by měly být zařazeny do kategorie podle své minulé pracovní aktivity.

³⁸ "Expert Group on Household Income Statistics (The Canberra Group), Final Report and Recommendations", Ottawa, 2001 (ISBN 0-9688524-0-8), viz <http://www.lisproject.org/links/canberra/finalreport.pdf>.

Kapitola VII CHARAKTERISTIKY VZDĚLÁNÍ

Úvod

330. Termínem vzdělání se rozumí veškerá záměrná, systematická a řízená činnost, jejímž cílem je osvojení vědomostí. Vzdělání je poskytováno školami a univerzitami (nebo institucemi postavenými jim na roveň), může však být poskytováno i mimo tyto instituce. Pro mezinárodní srovnatelnost se doporučuje, aby údaje byly tříděny podle poslední dostupné revize International Standard Classification of Education (ISCED)³⁹.

Nejvyšší dosažené vzdělání (základní téma)

331. Nejvyšší dosažené vzdělání udává nejvyšší úroveň úspěšně dokončeného vzdělání, dosaženou ve vzdělávacím systému země, ve které bylo vzdělání získáno. Pokud je to významné, může být vzato v úvahu i vzdělání poskytnuté mimo školy a univerzity.

332. Doporučuje se údaje o dosaženém vzdělání zjišťovat za všechny osoby ve věku 10 let a starší. Pro mezinárodní srovnatelnost se doporučuje, aby pokud není provedeno detailní třídění vzdělání podle věku, byly rozlišeny přinejmenším osoby mladší než 15 let a osoby ve věku 15 a více let.

333. Údaje by měly být zjišťovány podle nejvyšší úrovně úspěšně dokončeného vzdělání.

334. Je také možné zjišťovat informace o nedokončeném vzdělání. To může být zjištěno dotazy na to, zda osoba začala studovat určitý vyšší stupeň vzdělání a zda ho přerušila, nebo v něm pokračuje. Alternativně je možno zjišťovat stupeň nebo počet let nedokončeného vzdělání.

335. Získaná data je třeba v každém případě kódovat podle stupňů klasifikace ISCED. Je třeba rozlišovat tyto úrovně vzdělání:

- a) Úroveň ISCED 1. Primární (první stupeň základního vzdělání),
- b) Úroveň ISCED 2. Nižší sekundární (druhý stupeň základního vzdělání),
- c) Úroveň ISCED 3. (Vyšší) sekundární vzdělání,
- d) Úroveň ISCED 4. Post-sekundární (ne však terciární) vzdělání,
- e) Úroveň ISCED 5. První stupeň terciárního vzdělání,
- f) Úroveň ISCED 6. Druhý stupeň terciárního vzdělání.

336. Rozlišeny by měly být rovněž osoby, které nemají žádné formální vzdělání. Může být také zjišťována úroveň ISCED 0, tj. předškolní vzdělání⁴⁰.

337. Zvláštní pozornost je třeba věnovat správnému určení úrovně vzdělání u osob, které se vzdělávaly podle jiného školského systému nebo v zahraničí a v případech, kdy se vícekrát změnil vzdělávací systém. Je možné zvážit otázku na zemi, kde bylo vzdělání dosaženo.

338. Nezbytné odchylky od doporučených definic a klasifikací, které jsou způsobeny specifickým charakterem národního vzdělávacího systému, by měly být vysvětleny ve zprávě o sčítání a v popisu metadat. Pokud je pro vnitřní potřebu nezbytné zveřejnit výsledky v členění používaném pro školský systém v dané zemi, doporučuje se, aby byl vytvořen převodník, který by umožnil i mezinárodní srovnání. Země, které kódují dosažené vzdělání podle národní standardní klasifikace, mohou zajistit její převoditelnost na poslední verzi ISCED pomocí dvojího kódování nebo pomocí porovnání podrobného členění národní klasifikace a ISCED.

³⁹ Education at a Glance, 2004, OECD

⁴⁰ Viz <http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced-1997.htm>

339. Důležitou skutečností je, že za jistých podmínek osoba mohla určité úrovně vzdělání dosáhnout i přesto, že nesložila příslušné zkoušky. Doporučuje se proto, aby data o dosaženém vzdělání a data o kvalifikaci byla zjišťována zvlášť nebo klasifikována tak, aby bylo možné tento rozdíl zachytit. Pokud tomu tak není, je třeba to zřetelně deklarovat v publikacích dat sčítání.

Kvalifikace (vedlejší téma)

340. Kvalifikací se rozumí tituly, diplomy, certifikáty apod., které sčítané osobě udělily vzdělávací instituce, speciální zkušební či odborné instituce v domovské zemi či v zahraničí na základě úspěšného zakončení řádného nebo externího studia.

341. Doporučuje se, aby údaje o kvalifikaci byly zjišťovány alespoň za všechny osoby, které úspěšně zakončily studium na post-sekundárním stupni vzdělání. Údaje by měly zjišťovat titul, který přísluší nejvyššímu dosaženému stupni vzdělání, a název získaného diplomu nebo certifikátu s určením oblasti studia, pokud to není zřejmé z titulu.

Obor studia (vedlejší téma)

342. Obor studia definovaný klasifikací ISCED je předmět určitého vzdělávacího programu.

343. Informace o struktuře vzdělání podle oboru studia je důležité pro zkoumání vztahu mezi nabídkou a poptávkou po kvalifikovaných pracovních silách se specializovanou odborností. Je to rovněž významné pro plánování a regulování kapacit vzdělávacích institucí a učebních programů různých úrovní, typů a odvětví. Další významnou dimenzí dosažené kvalifikace je kromě dosaženého vzdělání i obor studia. Titul, stupeň, diplom a další školení, stejně jako zkušenost získaná prací, vytvářejí další součást kvalifikace.

344. Informace o oboru studia by měly být zjišťovány především u dospělých osob, které dosáhly sekundárního nebo vyššího vzdělání. To znamená, že tato otázka by měla být položena zejména osobám starším 15 let, které získaly úplné sekundární nebo vyšší vzdělání, nebo se zúčastnily jiného vzdělávacího nebo školicího programu na rovnocenné úrovni.

345. Problémy se mohou objevit při určování přesného studijního oboru osob s mezioborovou nebo víceoborovou specializací. V těchto případech by se mělo vycházet z určení hlavního studijního oboru. V závislosti na plánovaném využití této informace a kapacitě zpracování dat však může být specializace určena i jiným způsobem.

346. Nejčastěji se při sčítání u osob zjišťuje pouze jeden hlavní obor studia, což ale může vést ke ztrátám informací o jiných oborech. Jiným řešením je akceptovat více odpovědí na tuto otázku současně. V tom případě je třeba použít vhodné metody pro zpracování a tabulace více odpovědí. Je-li to nezbytné, je možné soubory zpracovat tak, aby bylo možné rozlišit hlavní a vedlejší obor studia. Další možné řešení je vytvoření samostatné kategorie pro každé víceoborové pole v rámci klasifikace.

347. Pokud je při kódování oboru studia používána národní standardní klasifikace, měla by být zajištěna mezinárodní srovnatelnost s poslední verzí ISCED, a to buď dvojitým kódováním nebo podrobným převodníkem kategorií národní klasifikace do systému ISCED. Podrobné příklady a

průvodce při klasifikaci vzdělávacích programů v systému ISCED jsou zpracovány v manuálu Eurostatu "Fields of Education and Training"⁴¹.

Školní docházka (vedlejší téma)

348. Školní docházka je definována jako pravidelná docházka do jakékoliv veřejné nebo soukromé akreditované vzdělávací instituce nebo programu se systematickým vyučováním na jakékoliv úrovni vzdělávání. Školení v určitých dovednostech, které není součástí oficiálního vzdělávacího systému v dané zemi (např. kvalifikační kurzy v továrnách) není pro účely sčítání považováno za školní docházku. Údaje o školní docházce by se měly vztahovat k době, kdy se sčítání koná. Pokud se sčítání koná během školních prázdnin, zjišťuje se školní docházka v období před prázdninami.

349. Pojem školní docházky je odlišný, ale komplementární k pojmu zápisu nebo přihlášky do školy, jak jej obvykle zachycuje statistika školství. Docházka znamená pravidelnou denní přítomnost ve vzdělávací instituci. Zápis je formální registrací účastníka na počátku kurzu, např. registrace žáka na počátku školního roku. Osoby mohou být zapsány, ale nemusí docházet, např. z důvodu nemoci. Osoba navštěvující výukový program nemusí být ve škole nebo vzdělávací instituci formálně zapsána.

350. Definice docházky jako každodenní přítomnosti ve vzdělávací instituci je nejvhodnější pro primární a sekundární vzdělání. Mohou existovat i případy, kdy je osoba zapsána a aktivně se účastní vzdělávacího kurzu, ale nenavštěvuje pravidelně žádnou instituci. Příkladem je studium po internetu, korespondenční kurzy a některé druhy terciárního vzdělávání vyžadující jen občasnou docházku.

351. Podle národních zvyklostí mohou být údaje o školní docházce omezeny jen na první a druhý stupeň vzdělání. V širším pohledu se údaje mohou vztahovat na všechny způsoby účasti ve všech stupních vzdělávání a dále mohou být získávány také údaje o aktivní účasti v kvalifikačních kurzech. Jednotlivé typy účasti ve vzdělávacím systému je v každém případě třeba rozlišovat a dále jednoznačně dokumentovat ve zprávách o sčítání a v popisu metadat.

352. Doporučuje se, aby údaje o školní docházce byly zjišťovány za obyvatelstvo v úředně uznávaném školním věku, který je obecně v rozmezí 5 až 29 let, ale v závislosti na národním vzdělávacím systému se různí. Věková hranice může být upravena podle potřeby v těch případech, kdy zjišťované údaje mají zahrnovat i účast v předškolním vzdělávání nebo v jiných systematických vzdělávacích a výukových programech organizovaných pro dospělé ve výrobních podnicích a službách, veřejných organizacích a jiných zařízeních, která nejsou přímo vzdělávacími institucemi. Je třeba si uvědomit, že mezi osoby v současné době neaktivní, které jsou zařazeny jako "studenti" (viz odst. 258), bude zahrnuta pouze část osob navštěvujících školu. Ostatní budou zařazeni jako "zaměstnaní" a nebo jako "nezaměstnaní" (viz odst. 239-248).

Gramotnost (vedlejší téma)

353. Gramotnost je definována jako schopnost číst i psát. Pokud je toto téma do programu sčítání zařazeno, měly by být odlišeny osoby, které jsou gramotné, od osob negramotných. Osoba, která je schopna s porozuměním přečíst a napsat krátké a jednoduché sdělení o svém každodenním životě, je gramotná. Osoba, která toho schopna není, se považuje za negramotnou. Za negramotné se dále považují osoby, které jsou schopné přečíst a napsat pouze číslice a své vlastní jméno, které umí číst, ale nikoliv psát nebo které mohou přečíst a napsat pouze nějaký obvyklý obrat, který se naučily zpaměti. Gramotnost je aplikovaná dovednost a je nejlépe zjištěna na konkrétním úkolu, jako je čtení novin nebo napsání dopisu. Zjišťování této proměnné vyžaduje přítomnost tazatele, a není proto vhodné při samostatném vyplňování dotazníku. Z důvodu zjednodušení otázek a zvýšení analytické hodnoty údajů může být čtení a psaní zjišťováno odděleně.

⁴¹ viz http://forum.europa.eu.int/Public/irc/dsis/edtcslibrary?l=/public/measuring_lifelong/classifications/isced97_fields

354. Statistické informace o gramotnosti získané ze sčítání by neměly být založeny na předpokladu vzájemné vazby mezi gramotností a školní docházkou či dosaženým vzděláním. Za jistých okolností mohou lidé ukončit školu pouze částečně gramotní, a pokud pravidelně nečtou a nepíší, mohou tyto dovednosti ztratit.

355. Jazyk nebo jazyky, v nichž je osoba schopna číst a psát, nejsou důležité pro určení gramotnosti a nemusí být součástí formuláře. V zemích s velkým počtem jazyků však může být údaj o schopnosti číst a psát v určitém jazyce důležitý pro stanovení vzdělávací politiky, a proto by mohl být užitečným doplňkovým předmětem šetření.

356. V otázkách testování gramotnosti je možno žádat pomoc regionálních expertů a UNESCO. Alternativou jsou jednoduché otázky na znalost čtení a psaní.

357. Doporučuje se, aby údaje o gramotnosti byly zjišťovány za všechny osoby ve věku 10 a více let. Aby bylo možné provádět mezinárodní porovnání dat o gramotnosti dospělých, měly by všechny tabulace, které nebudou detailně členěny podle věku, rozlišovat alespoň osoby mladší než 15 let a osoby ve věku 15 a více let.

Počítačová gramotnost (vedlejší téma)

358. Počítačová gramotnost je definována jako schopnost používat základní počítačové aplikace pro splnění běžných úloh. Je-li toto téma zahrnuto do programu sčítání, doporučuje se zjišťovat informace o schopnosti používat textový editor, tabulkový kalkulátor, elektronickou poštu a internetový prohlížeč.

Kapitola VIII ZAHRANIČNÍ A VNITŘNÍ MIGRACE

Úvod

359. Ve sčítání lidu mohou být zjišťovány dva různé aspekty, které jsou pro migraci významné:

- a) zjišťování počtu mezinárodních migrantů a ostatních skupin, jichž se zahraniční migrace týká, spolu s informacemi o časových a geografických aspektech jejich migrace a
- b) zjišťování počtu vnitřních migrantů spolu s informacemi o časových a geografických aspektech jejich migrace.

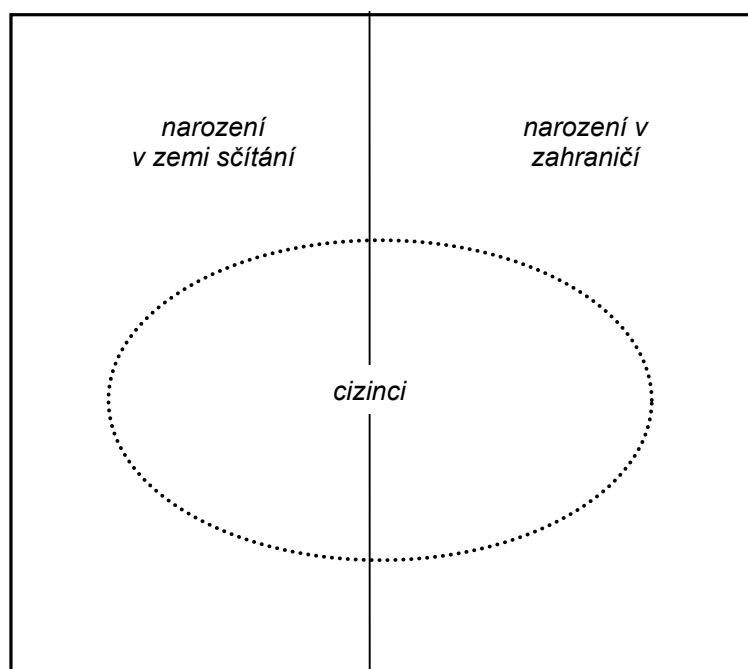
Skupiny obyvatelstva významné pro zahraniční migraci

360. Ve sčítání lidu se obvykle rozlišují dvě skupiny obyvatel významné pro zahraniční migraci: osoby narozené v zahraničí a cizinci.

361. *Osoby narozené v zahraničí*: osoby, které se narodily mimo zemi sčítání. Tato skupina odpovídá počtu mezinárodních migrantů, kteří se alespoň jednou v životě stěhovali přes hranice a v době sčítání žijí mimo zemi svého narození.

362. *Cizinci*: osoby, které nemají státní občanství země sčítání, bez ohledu na to, zda jsou narozeni v této zemi nebo v zahraničí. Osoby, které mají státní občanství země sčítání, jsou definováni jako státní příslušníci dané země.

Obr. 1: osoby narozené v zemi sčítání, v zahraničí a cizinci

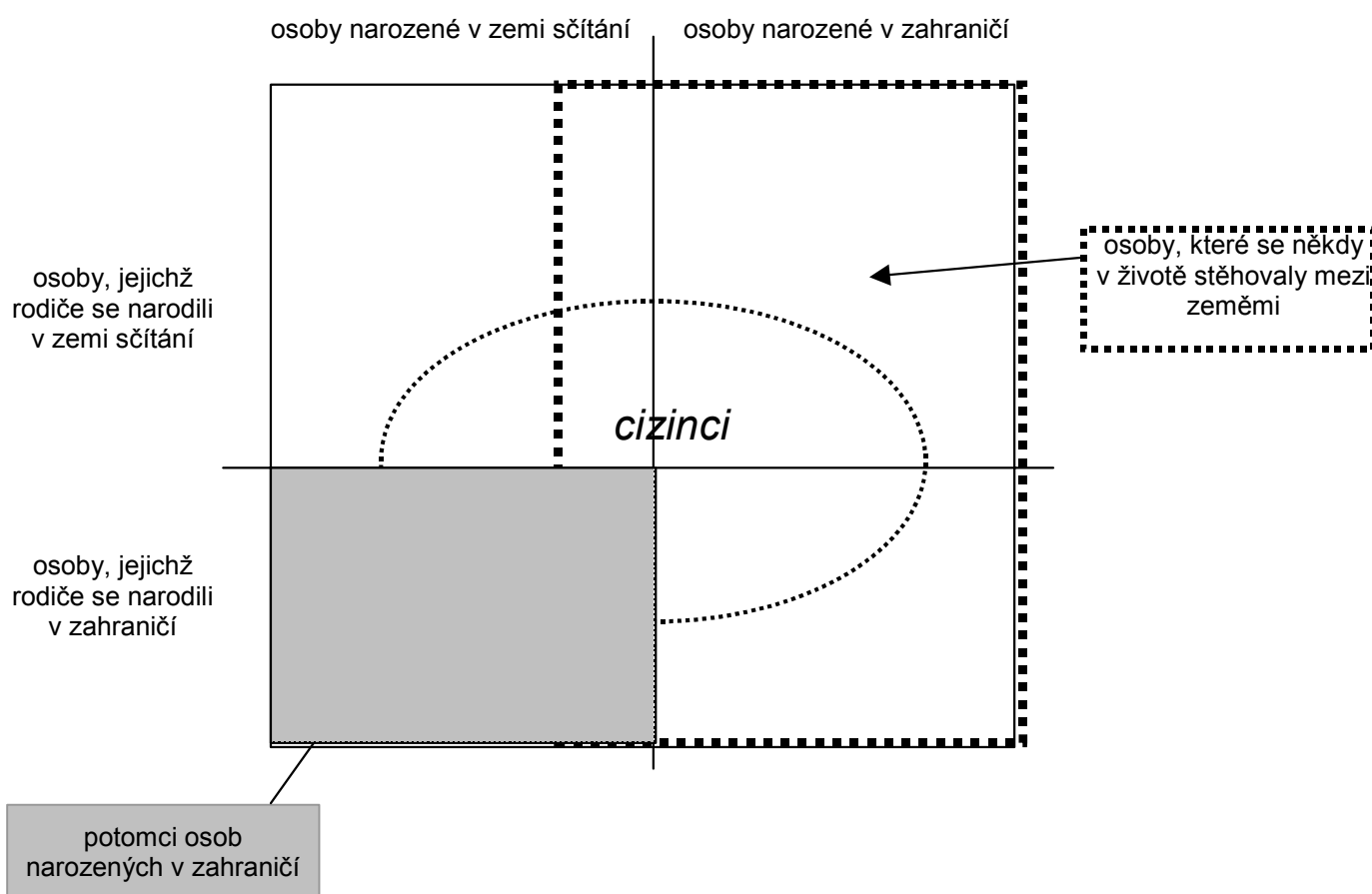

363. Na obr. 1 jsou znázorněny skupiny obyvatelstva klasifikované podle místa narození a podle státního občanství. Ačkoliv jsou tyto údaje velmi důležité, nejsou v mnoha zemích dostačující k tomu, aby mohly popisovat zahraniční migraci a umožnit její analýzu. Proto se doporučuje, aby byly při sčítání identifikovány další dvě skupiny obyvatel.

364. *Potomci osob narozených v zahraničí*: osoby narozené v zemi, kde jsou jejich rodiče cizinci. Může být rozlišeno i několik generací těchto potomků podle toho, zda se v zahraničí narodili jejich rodiče nebo prarodiče apod. Ve sčítání se pozornost obvykle soustřeďuje na osoby, jejichž rodiče se narodili v zahraničí (tzn. osoby tvořící “druhou generaci”).

365. *Osoby, které se někdy v životě stěhovaly mezi státy*: Doporučení ke statistice zahraniční migrace⁴² definují *zahraničního migranta* jako “každou osobu, která změnila stát obvyklého pobytu”. Podle této definice je počet osob, které se někdy v životě účastnily zahraniční migrace, zároveň souborem osob, které kdykoliv v minulosti změnily stát svého obvyklého pobytu. Tato skupina zahrnuje všechny osoby narozené v zahraničí plus ty osoby narozené v zemi sčítání, které někdy v minulosti žily v zahraničí⁴³.

Obr. 2. Osoby narozené v zemi sčítání, v zahraničí, cizí státní příslušníci, potomci osob narozených v zahraničí a zahraniční migranti

366. Výše definované skupiny se vzájemně nevyklučují a mohou se překrývat ve velkém rozsahu, jak ukazuje *obr. 2*. Každá skupina má samozřejmě význam pro jiný aspekt migrace a integračního procesu a představuje možný cíl různých programů a politik. Početnost každé skupiny se značně liší podle zemí, jejich legislativy a migrační historie.

367. Analytická klasifikace může vycházet z propojení údajů o místě narození, státním občanství a místě narození rodičů. Klasifikace užívající odděleně místo narození/státní občanství a místo

⁴² Recommendations on Statistics of International Migration – Revision 1, United Nations, 1998, ST/ESA/STAT/SER.M/58/Rev.1, paragraph 32.

⁴³ Předpokládá se, že všechny osoby narozené v zahraničí jsou mezinárodní migranti a že žily nebo zamýšlely žít v zemi svého narození nejméně jeden rok.

narození/místo narození rodičů/státní občanství jsou zvláště důležité, protože dovolují identifikaci různých skupin obyvatelstva, které jsou z hlediska zahraniční migrace významné. Úplné vysvětlení je podáno v odst. 398-405.

368. Zvláštním případem jsou osoby, u nichž je jeden z rodičů narozen v zemi sčítání a druhý v zahraničí. Skupina těchto osob může v některých zemích tvořit významný podíl obyvatelstva. Doporučuje se tuto skupinu klasifikovat samostatně (viz odst. 401).

369. Všechny otázky, které se vztahují ke státním hranicím (země narození, země narození rodičů, státní občanství, stát předchozího/nynějšího bydliště) musí být definovány na základě nynějších státních hranic. Tato definice může mít podstatný dopad ve státech, které vznikly rozdělením původního státu. Mnoho osob, které se stěhovaly uvnitř hranic původního státu, může nyní být, v závislosti na tom, kde se narodily nebo kde bylo místo jejich předchozího pobytu, považováno za zahraniční migranty. Z tohoto důvodu je tedy velmi důležité věnovat pozornost správné interpretaci údajů o zemi narození a předchozím bydlišti.

370. Ve všech zemích, kde taková situace nastala, by měly být vytříděny dodatkové tabulky počtu zahraničních migrantů s rozlišením, zda se jedná o migranty, kteří se stěhovali před rozdělením státu, nebo až po něm. Osoby, které se narodily na určitém území a jejichž země narození se změnila v důsledku změn hranic, by neměly být považovány za zahraniční migranty.

Vnitřní migranti

371. Vnitřní migranti jsou v širším smyslu definováni jako osoby, které mají místo obvyklého pobytu v určité geografické jednotce a které dříve žily v jiné geografické jednotce v tomtéž státě. V praxi je za geografickou jednotku považována správní jednotka nejnižší úrovně. *Vnitřními migranty* jsou tedy osoby, které mají v době sčítání místo obvyklého pobytu v jedné správní jednotce a dříve měly bydliště v jiné správní jednotce daného státu. Detailní klasifikace by měla umožnit rozlišení lokální, vnitroregionální a meziregionální migrace. Stěhování uvnitř nejmenších správních jednotek by nemělo být považováno za vnitřní migraci.

372. Osoby, které se přistěhovaly ze zahraničí (bez ohledu na zemi narození nebo státní občanství) mohou být považovány rovněž za vnitřní migranty, pokud kromě přistěhování ze zahraničí rovněž změnilo místo pobytu uvnitř státu.

Země/místo narození (základní téma)

373. Místo narození může být zjišťováno jak podle geografické jednotky, kde měla osoba při narození obvyklý pobyt, tak i podle místa obvyklého pobytu matky v době porodu. Místo narození může být zjišťováno podle definice, která lépe vyhovuje potřebám uživatelů výstupů v dané zemi. Některé země mohou publikovat výstupy za oba typy zjišťování. Za osoby narozené v zemi sčítání by zjišťování mělo být provedeno na úrovni nejmenších správních jednotek; za osoby narozené v zahraničí postačí zjištění země narození. Údaj o zemi narození slouží k rozlišení (obvykle) bydlicích osob narozených v zemi sčítání a v zahraničí.

374. Pro zachování mezinárodní srovnatelnosti, stejně jako pro vnitrostátní využití, mají být údaje o zemi narození definovány podle státních hranic platných k datu sčítání. Doporučuje se, aby tyto údaje byly kódovány s co největší podrobností. Země narození by měla být kódována podle trojmístné klasifikace vydané Statistickou divizí OSN⁴⁴.

⁴⁴ Standard Country or Area Codes for Statistical Use, ST/ESA/STAT/SER.M/49/Rev.4/ (<http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49.htm>)

Státní občanství (základní téma)

375. Státní občanství je definováno jako právní svazek mezi jednotlivcem a státem, jenž vzniká narozením, udělením státního občanství, prohlášením, volbou (opcí), vstupem do manželství nebo jiným postupem podle národní legislativy. Státní občanství se užívá k identifikaci bydlících cizích státních příslušníků, tj. bydlících osob, které nemají státní občanství země sčítání.

376. Státní občanství by mělo být zjišťováno u všech osob a mělo by být kódováno co nejpodrobněji podle citované trojmístné klasifikace vydané Statistickou divizí OSN. Tato klasifikace zemí a oblastí je užitečným nástrojem pro vytvoření klasifikace státních občanství, je však třeba mít na zřeteli, že závislá území, která mají v klasifikaci přiděleny vlastní kódy, nemusí mít své vlastní státní občanství.

377. Údaje o osobách bez státního občanství by měly být uvedeny samostatně.

378. Aby mohly být zpracovány údaje o dvojím nebo vícenásobném státním občanství, měla by být zjišťována všechna státní občanství dané osoby.

Osoby, které v minulosti žily v zahraničí, a rok jejich přistěhování do země sčítání (základní téma)

379. Toto téma se soustřeďuje na osoby, jež někdy v minulosti žily mimo stát, v němž mají nyní místo obvyklého pobytu bez ohledu na zemi narození nebo státní občanství a bez ohledu na případné změny místa obvyklého pobytu uvnitř státu. Měla by být položena otázka, zda osoba měla někdy v minulosti místo obvyklého pobytu v jiném státě. Údaj umožňuje rozlišit osoby, jež byly (kdykoliv v minulosti) mezinárodními migranty (viz odst. 365). U těchto osob by měl být zjišťován rok přistěhování do země sčítání.

380. Rokem přistěhování je rok, odkdy má osoba obvyklé bydliště v zemi sčítání. Cílem této otázky je zjistit délku pobytu mezinárodních migrantů v hostitelské zemi. Údaji o datu přistěhování se dává přednost před zjišťováním počtu let pobytu, protože je to přesnější⁴⁵. Podle potřeby může být zjišťován i měsíc přistěhování.

381. Doporučuje se zjišťovat rok posledního přistěhování namísto roku prvního přistěhování, jenž může přinést nejednoznačnou informaci. Zatímco údaj o roku prvního přistěhování neposkytuje informaci o předchozích pobytech v zahraničí, z roku posledního přistěhování může být odvozena informace o délce nepřerušného pobytu v zemi sčítání. Údaj o roku posledního přistěhování rovněž poskytuje informaci o současných migračních prouděch. Vzhledem k tomu, že u osob, které se do země sčítání přistěhovaly vícekrát, by mohlo dojít ke špatnému porozumění otázky, je třeba ve vysvětlivkách pro obyvatelstvo a v instrukcích pro tazatele zdůraznit, že se jedná pouze o poslední přistěhování.

Stát předchozího obvyklého pobytu (vedlejší téma)

382. Za osoby, které kdykoliv v minulosti žily v zahraničí, by měl být zjišťován stát předchozího pobytu. Z důvodu mezinárodní srovnatelnosti by měl být údaj o státu předchozího pobytu definován podle státních hranic platných k datu sčítání a kódován co nejpodrobněji podle citované trojmístné klasifikace vydané Statistickou divizí OSN.

⁴⁵ Pro ty osoby, jež se přistěhovaly v posledních letech, by měl být zjišťován kalendářní rok přistěhování, zatímco pro delší časové období postačí delší časový interval.

Celková doba pobytu v zemi sčítání (vedlejší téma)

383. Toto téma se týká celkové doby pobytu v zemi sčítání (viz odst. 365) u osob, které byly kdykoliv v minulosti mezinárodními migranty. Celková doba je definována jako celkový počet let, po které osoba bydlela v zemi sčítání, včetně trvání nynějšího pobytu. Toto téma poskytuje doplňující informaci k údajům o roku posledního přistěhování (viz odst. 380-381) za ty osoby, které měly v zemi sčítání bydliště více než jedenkrát.

Předchozí místo obvyklého pobytu a datum přistěhování na nynější místo (základní téma)

384. Toto téma poskytuje údaje o geografickém a časovém rozsahu mezinárodních migračních pohybů. Doporučuje se, aby místo předchozího pobytu bylo kódováno podle nejmenších správních jednotek.

385. V praxi je možné téma uchopit dvěma způsoby:

- (a) Rozšířený způsob: zjišťuje se rok a měsíc přistěhování a předchozí místo obvyklého pobytu a
- (b) Užší způsob: zjišťuje se místo obvyklého pobytu jeden rok před sčítáním.

Rok a měsíc přistěhování na místo nynějšího pobytu

386. Při použití rozšířeného způsobu se zjišťuje kalendářní rok a měsíc, kdy se osoba naposledy přistěhovala na místo svého nynějšího obvyklého pobytu. Aby se omezila zátěž respondentů, je možné zjišťovat měsíc stěhování pouze u těch osob, jež se přistěhovaly v kalendářním roce konání sčítání⁴⁶. Místo předchozího obvyklého bydliště by mělo být definováno na základě nejmenších správních jednotek. Při použití obou otázek je možné analyzovat rozsah a časování vnitřního stěhování. Pokud místo předchozího pobytu bylo v zahraničí, kóduje se stát vystěhování.

Místo obvyklého pobytu jeden rok před sčítáním

387. Užší zjišťování umožňuje studovat migrační proudy posledního období. Pokud místo předchozího pobytu bylo v zemi sčítání, mělo by být kódováno podle nejmenší správní jednotky.

388. Užší zjišťování poskytuje údaje o osobách, které se přistěhovaly během posledního roku, a tyto údaje mohou být porovnávány s obdobným údajem získaným rozšířeným zjišťováním. Rozšířený způsob však poskytuje důležité informace o stěhování, která se uskutečnila v minulých letech. Podle informačních potřeb je možné volit jeden, druhý nebo oba způsoby zjišťování. Pokud bylo místo předchozího pobytu v zahraničí, kóduje se stát vystěhování.

389. Oba způsoby zjišťování přinášejí pouze neúplné informace o zahraniční migraci, a proto se doporučuje rovněž zjišťovat, zda sčítaná osoba někdy v minulosti žila v zahraničí a rok přistěhování do země sčítání (viz odst. 379). Tyto informace umožní zpřesnit údaje o časovém průběhu zahraniční migrace.

Místo obvyklého pobytu pět let před sčítáním (vedlejší téma)

390. Pokud je zjišťována otázka na místo obvyklého pobytu jeden rok před sčítáním (tj. užší zjišťování), měla by být rovněž zařazena otázka na místo obvyklého pobytu pět let před sčítáním. Toto rozšíření časového období umožňuje zjistit údaje o vyšším počtu migračních pohybů, ale za cenu větší nepřesnosti údaje o době migrace. Pokud místo předchozího obvyklého pobytu bylo v zemi sčítání, mělo by být kódováno podle nejmenší správní jednotky. Pokud místo předchozího obvyklého pobytu bylo v zahraničí, kóduje se stát vystěhování.

⁴⁶ U osob, které se přistěhovaly před krátkou dobou by měl být použit podrobný kalendář, kdežto u osob, které se stěhovaly před delší dobou je možné použít delších časových intervalů.

Důvod migrace (vedlejší téma)

391. Toto téma vypovídá o hlavních důvodech posledního stěhování. Doporučuje se zjišťovat pouze hlavní důvod stěhování. Může být vhodnější zařadit toto téma jako podotázku k tématu pobytu osoby v zahraničí (viz odst. 382) nebo k tématu „předchozí místo obvyklého pobytu“ (viz odst. 384).

Země narození rodičů (vedlejší téma)

392. V zemích s významným počtem imigrantů může být požadavek na zjišťování údajů o zemi narození rodičů sčítané osoby. Otázka na zemi narození rodičů (otce a matky) by měla být zjišťována u všech bydlících obyvatel a mělo by se při ní postupovat stejně jako při zjišťování země narození respondenta. Zjištěné údaje umožňují identifikovat potomky osob narozených v zahraničí. Zvláštní pozornost by této otázce měla být věnována v zemích, jejichž hranice se významněji změnily (viz odst. 369).

393. Zařazení tohoto tématu se doporučuje proto, že identifikace potomků osob narozených v zahraničí je objektivní a spolehlivá. Údaje jsou cennou informací o integračních procesech imigrantů a jejich potomků.

394. Pokud jde o adoptované děti, údaje se vztahují k zákonným rodičům.

Získání státního občanství (vedlejší téma)

395. V zemích s významným počtem naturalizovaných osob je užitečné zjišťovat údaje o způsobu nabytí státního občanství, tj. narozením, udělením nebo jinými způsoby definovanými národními právními předpisy.

396. U naturalizovaných občanů může být rovněž užitečné sledovat rok získání státního občanství a způsob (sňatkem, povolením k pobytu atd.).

397. U států, které vznikly rozdělením dřívějších států, by měly být přidány zvláštní kategorie zahrnující ty osoby, které získaly státní občanství buď oficiálním uznáním nebo obdržely státní občanství při vzniku nového státu.

Osoby zahraničního a domácího původu (odvozené vedlejší téma)

398. Kategorie osob se zahraničním původem zahrnuje osoby, jejichž rodiče se narodili v zahraničí. Tyto osoby mohou, ale nemusejí být přímo zahraničními migranty.

399. Osoby, jejichž rodiče se narodili v zemi sčítání, tvoří kategorii osob domácího původu. Osoby, u nichž je jeden z rodičů narozen v zemi sčítání a druhý v zahraničí, tvoří kategorii osob smíšeného původu.

400. Pokud není položena otázka na zemi narození rodičů, ale pouze na získání státního občanství, měl by být zahraniční a domácí původ určen podle těchto pravidel:

- (a) osoby, jež mají státní občanství od narození, mají domácí původ,

- (b) osoby, jež státní občanství získaly udělením nebo jiným způsobem, mají zahraniční původ,
- (c) osoby bez státního občanství země sčítání, které jsou státními občany jiného státu, mají zahraniční původ.

401. Je-li k určení zahraničního nebo domácího původu užito údaje o získání státního občanství, měly by být vzaty v úvahu tyto skutečnosti:

- (a) osoby se zahraničním původem nemohou být určeny, pokud v době jejich narození získali jejich rodiče narození v zahraničí státní občanství země sčítání,
- (b) osoby se smíšenými původem nemohou být určeny vůbec.

402. Osoby se zahraničním/domácím původem nemohou být určeny na základě otázky získání státního občanství, pokud jim bylo občanství uděleno podle země jejich narození (tzv. Princip *jus soli*).

Skupiny obyvatel významné z hlediska zahraniční migrace (odvozené vedlejší téma)

403. Tyto skupiny mohou být klasifikovány na základě těchto témat:

- (a) kombinace místa narození a státního občanství a
- (b) kombinace místa narození, státního občanství a místa narození rodičů.

404. Podle dvou základních témat mohou být rozlišeny tyto skupiny obyvatel:

- (1.0) *Osoby cizí státní příslušnosti narozené v zahraničí*: osoby narozené v zahraničí, které nemají státní občanství země sčítání. Tato skupina bude zahrnovat imigranty narozené v zahraničí, kteří nezískali státní občanství hostitelské země.
- (2.0) *Osoby cizí státní příslušnosti narozené v zemi sčítání*: osoby narozené v zemi sčítání, které nemají státní občanství této země. Tato skupina bude z velké části tvořena potomky osob narozených v zahraničí, kteří nezískali státní občanství hostitelské země.
- (3.0) *Osoby státní příslušnosti země sčítání narozené v zahraničí*: osoby narozené v zahraničí, které mají státní občanství země sčítání. Tato skupina bude z velké části tvořena osobami domácího původu, které byly narozeny v zahraničí a osobami zahraničního původu, které případně získaly státní občanství hostitelské země.
- (4.0) *Osoby státní příslušnosti země sčítání narozené v zemi sčítání*: osoby narozené v zemi sčítání, které mají státní občanství této země. Tato skupina bude z velké části tvořena osobami domácího původu narozenými v zemi sčítání. Do této skupiny budou rovněž patřit potomci osob zahraničního původu, kteří získali státní občanství země sčítání

405. Na základě těchto dvou základních témat a vedlejšího tématu "země narození rodičů" mohou být odvozeny kategorie obyvatel uvedené v tabulce 1.

Tabulka 1: Klasifikace obyvatelstva podle země narození rodičů a země narození a státního občanství sčítané osoby

Místo narození rodičů	Místo narození	Státní občanství	Popis skupiny obyvatel		
v zemi sčítání	v zemi sčítání	země sčítání	1. <i>Státní občané země sčítání narození v této zemi, jejichž rodiče se rovněž narodili v zemi sčítání (osoby domácího původu):</i> tato skupina obvykle tvoří podstatnou většinu obyvatelstva.		
		jiné	2. <i>Občané jiných zemí narození v zemi sčítání, jejichž rodiče se rovněž narodili v zemi sčítání (osoby domácího původu):</i> jedná se o malou skupinu obyvatel. Může zahrnovat příslušníky tzv. třetí generace, osoby s dvojným státním občanstvím, které uvedly pouze cizí státní příslušnost, a některé zvláštní případy.		
	v zahraničí	země sčítání	3. <i>Státní občané země sčítání narození v jiné zemi, jejichž rodiče se narodili v zemi sčítání (osoby domácího původu):</i> tato skupina zpravidla zahrnuje děti emigrantů, kteří se navrátili do země narození svých rodičů. Tato skupina může být početná v zemích, kde byly v minulosti značné emigrační proudy. Patří sem i děti narozené v zahraničí a adoptované v zemi sčítání.		
		jiné	4. <i>Občané jiných zemí narození v zahraničí, jejichž rodiče se narodili v zemi sčítání (osoby domácího původu):</i> do této skupiny mohou být zahrnuti také děti dřívějších emigrantů, pokud nemají státní občanství země sčítání, sem také mohou patřit. Tato skupina je obvykle velmi málo početná.		
v zahraničí	v zemi sčítání	země sčítání	5. <i>Státní občané země sčítání narození v této zemi, jejichž rodiče se narodili v zahraničí (osoby zahraničního původu):</i> tato skupina zahrnuje děti mezinárodních imigrantů, které získaly státní občanství země sčítání, ať už narozením nebo udělením (naturalizací).	Tyto dvě skupiny představují potomky osob narozených v jiné zemi.	Tyto skupiny představují „osoby cizího původu“
		jiné	6. <i>Občané jiných zemí narození v zemi sčítání, jejichž rodiče se narodili v zahraničí (osoby zahraničního původu):</i> do této skupiny patří děti imigrantů, kteří nedostaly státní občanství hostitelské země.		
	v zahraničí	země sčítání	7. <i>Státní občané země sčítání narození v jiné zemi, jejichž rodiče se rovněž narodili v zahraničí (osoby zahraničního původu):</i> tato skupina zahrnuje imigranty narozené v zahraničí, kteří získali státní občanství země sčítání.	Tyto dvě skupiny představují osoby narozené v zahraničí, jež jsou „cizího původu“. Tato skupina je obvykle nazývána první generací imigrantů.	
		jiné	8. <i>Občané jiných zemí narození v zahraničí, jejichž rodiče se rovněž narodili v zahraničí (osoby zahraničního původu):</i> tato skupina zahrnuje imigranty narozené v zahraničí a žijící v hostitelské zemi, kteří si ponechali své původní státní občanství. V mnoha zemích je to nejpočetnější skupina osob s „cizím původem“.		

Obyvatelstvo s minulostí uprchlíků (odvozené vedlejší téma)

406. *Obyvatelstvo s minulostí uprchlíků* zahrnuje osoby, které byly “nucenými migranty”, a jejich nejbližší rodinné příslušníky. Tato skupina může být rozlišena pouze tehdy, je-li ve sčítání zařazena otázka na důvod migrace.

407. Počet uprchlíků (osob, jimž byl udělen azyl podle národních předpisů nebo mezinárodních konvencí) žijících v zemi sčítání je často obtížné stanovit z důvodu mobility těchto osob a protože se mění jejich postavení z administrativního pohledu (formální status uprchlíka apod.). Jednotlivé země mohou používat rozdílné definice statutu uprchlíka se specifickými právními a administrativními dopady. To, jak jednotlivci sami pociťují své postavení, nemusí být v souladu s jejich právním postavením. Na mezinárodní úrovni se doporučuje užít obecné definice “osoby mající zkušenost (přímou nebo nepřímou) s nucenou migrací”. Tyto údaje jsou užitečné pro mezinárodní a časové srovnání.

408. Podle užší definice do této skupiny patří:

A Osoby, které jako hlavní důvod migrace uvedly “nucená migrace”.

409. Podle širší definice do této skupiny navíc patří:

B Osoby narozené v jiné zemi, které prohlásily, že hlavním důvodem jejich migrace byla “rodina”, a patří do rodinného jádra osob klasifikovaných ve skupině A.

C Děti, které patří do rodinného jádra, kde oba rodiče jsou klasifikováni ve skupině A nebo jeden z rodičů ve skupině A a druhý ve skupině B.

410. Další podstatné údaje, jako jsou země narození, státní občanství nebo datum přistěhování do země sčítání, mohou být získány kombinačním tříděním obyvatelstva s minulostí uprchlíků podle dalších ukazatelů.

Vnitrostátně přesídlené osoby (odvozené vedlejší téma)

411. V zemích, kde nastaly masivní vnitrostátní migrace v důsledku dramatických událostí, jako jsou války, sociální nepokoje nebo přírodní pohromy, je důležité zjistit počet vnitrostátně přesídlených osob. V těchto zemích je proto důležité zařadit do programu sčítání otázku na důvod vnitřního stěhování. Do této skupiny patří osoby, které uvedly jako hlavní důvod stěhování „nucená migrace“, a také osoby, které jsou na nich závislé a žijí ve stejné domácnosti, včetně dětí narozených po datu nucené migrace. Důležitými údaji jsou datum přistěhování a místo předchozího pobytu.

Kapitola IX

NÁRODNOSTNĚ KULTURNÍ CHARAKTERISTIKY

Úvod

412. Údaje o národnostně kulturních charakteristikách obyvatelstva mají v zemích EHK v souvislosti s migrací, integrací obyvatelstva a uplatňováním politik pro minoritní skupiny narůstající význam.

413. Státy s kulturně rozmanitým obyvatelstvem mohou mít zájem zjišťovat informace o etnickém složení obyvatelstva, o mateřském jazyku, znalostech a používání jazyků a o skladbě církví a náboženských společností a denominací.

414. Pro lepší poznání kořenů obyvatelstva a integračních procesů může být také vhodné zjišťovat informace o národnostně kulturních charakteristikách rodičů a prarodičů.

415. Obecně mají národnostně kulturní charakteristiky subjektivní rozměr, mohou být politicky citlivé a populační skupiny, kterých se týkají, jsou často malé. Svobodné a otevřené prohlášení respondentů při zjišťování je proto velmi důležité. Členové některých minoritních skupin mohou být obzvláště snadno diskriminováni na základě národnosti nebo náboženství. Při provádění sčítání a přípravě výstupů je proto třeba etnickým skupinám věnovat zvláštní pozornost, tak aby bylo zřejmé, že jsou dodržována odpovídající opatření na ochranu důvěrnosti údajů.

416. Údaje obsažené v registrech mají pro toto téma jen omezený význam. Přinejlepším mohou pomoci v některých aspektech, jako je formální členství v církvi nebo náboženské společnosti nebo úřední jazyk pro komunikaci mezi státními orgány a domácnostmi v mnohojazyčném prostředí.

417. Doporučuje se, aby byla příprava sčítacího formuláře, sestavování klasifikací a způsob provádění sčítání v minoritních skupinách konzultována s představiteli etnických, jazykových a náboženských skupin. To pomůže zajistit transparentnost, správné pochopení otázek a plnou účast a spolupráci příslušníků minoritních skupin.

418. Aby byla garantována ochrana respondentů a jejich osobních údajů, je vhodné zajistit speciální monitorování sběru údajů týkajících se národnostně kulturních charakteristik.

Národnost, etnická skupina (vedlejší téma)

419. Pojem národnosti nebo příslušnosti k etnické skupině je založen na společném chápání historie a územního původu (regionálního, státního) a rovněž na význačných kulturních charakteristikách: jazyku, náboženství nebo specifických zvyčích a způsobu života.

420. Údaje o etnickém složení obyvatelstva nebo některé jeho podskupiny mohou být potřebné pro mnohonárodnostní státy s dlouho ustálenými menšinami nebo naopak s populací imigrantů přistěhovalých nedávno. Tyto údaje jsou důležité pro pochopení kulturní rozmanitosti obyvatelstva, postavení etnických skupin ve společnosti a pro nastavení a monitorování antidiskriminačních politik.

421. Příslušnost k určité etnické skupině se liší od příslušnosti k jazykové nebo náboženské skupině, i když se tyto charakteristiky často překrývají. Kombinované zjišťování a analýza dat týkajících se několika národnostně kulturních ukazatelů je obzvláště přínosná pro pochopení kulturní různorodosti.

422. V některých zemích souvisí národnost nebo etnická skupina také s fyzickými charakteristikami obyvatel (zejména barva pleti, např. bílá, černá). Údaje o fyzických vlastnostech jsou využitelné pro rozlišení tzv. "viditelných minorit".

423. Může být zváženo zjišťování údajů o předcích a etnickém původu rodičů a prarodičů.

424. Údaje o národnosti nebo etnické skupině by měly být rozlišovány od údajů o státním občanství nebo zemi narození. Nemělo by dojít k používání termínu národnost namísto státního občanství.

425. Národnost nebo etnický původ mají nezbytně subjektivní rozměr a některé etnické skupiny jsou velmi malé. Údaj o národnosti by vždy měl být založen na svobodném prohlášení sčítané osoby. Sčítací formuláře by měly obsahovat otevřené otázky a tazatelé by se měli zdržet napovídání odpovědí respondentům.

426. Respondenti by měli mít možnost označit více než jednu národnost nebo etnickou skupinu nebo jejich kombinaci, pokud si to přejí.

427. Aby byla zaručena svobodná deklaráce národnosti nebo etnické skupiny, měla by být také možnost označit volbu "žádná" a "není deklarována". V instrukcích pro sčítání by mělo být vysvětleno, jak má být určena národnost nebo etnická skupina u dětí ze smíšených rodin.

428. Základní kritéria a klasifikační postupy určení národnosti nebo etnické skupiny by měly být zdokumentovány a uživatelé dat informováni o vědeckých a sociálně politických konceptech, na kterých jsou tato kritéria založena.

429. Klasifikace národností a etnických skupin by měla být podrobná a na nejnižší úrovni by měla zahrnovat i regionální a lokální skupiny a rovněž ty skupiny, které obvykle za etnické skupiny nejsou považovány (např. náboženské skupiny, skupiny vymezené podle národnosti ve smyslu státního občanství apod.). Nejvyšší úroveň klasifikace záleží na národních podmínkách. Žádná mezinárodní srovnatelná klasifikace není doporučena.

Jazyk (vedlejší téma)

430. Vícejazyčné země a země s významným podílem imigrantů mohou zjišťovat údaje o jazycích používaných slovem a písmem. Podle potřeb lze zjišťovat :

- (a) *mateřský jazyk*, definovaný jako první jazyk mluvený, jímž sčítaná osoba v raném věku mluvila doma,
- (b) *hlavní jazyk*, definovaný jako jazyk, který sčítaná osoba umí nejlépe používat,
- (c) *jazyk(y) v současnosti nejvíce používaný(é)* doma a v práci,
- (d) *znalost jazyků* definovaná jako ovládnutí jednoho nebo více jazyků slovem a písmem.

431. Údaje pod (a) a (b) jsou důležité pro porozumění procesu změny jazyka a pro rozlišení jazykových regionů a skupin. Otázky se obvykle vztahují pouze k jednomu jazyku. Zjišťování více mateřských nebo hlavních jazyků může být požadováno u minoritních skupin.

432. Údaje pod (c) a (d) jsou důležité pro pochopení užívání a znalosti jazyků, včetně oficiálních jazyků a jazyků vyučovaných ve školách. Musí být možné zvolit více odpovědí.

433. Doporučuje se, aby byly zařazeny nejméně dvě otázky týkající se jazyků. Jedna by se měla vztahovat k tématům (a), (b) nebo (c) a druhá k tématu (d).

434. Vzhledem k tomu, že mnoho jazykových skupin je málo početných, doporučuje se, aby přinejmenším otázky pro skupiny (a) a (b) byly zařazeny jako otevřené.

435. V dokumentaci a ve zprávě o sčítání by měly být vysvětleny přijaté koncepty a definice a popsány postupy třídění otázek týkajících se jazyka.

436. Klasifikace by měla být dostatečně podrobná a na nejnižší úrovni by měla zahrnout jazykové skupiny, samostatné jazyky, regionální dialekty i znakové a umělé jazyky.

Náboženství (vedlejší téma)

437. Náboženství je obvykle považováno za systém víry a praktik, který obvykle zahrnuje existenci božské nebo vyšší bytosti, moci nebo principu, podle nichž lidé řídí své chování a způsob života v praktickém i morálním smyslu.

438. Údaje o náboženství je vhodné zjišťovat v zemích, kde se tradičně uplatňuje více vyznání nebo kde značný podíl obyvatel tvoří imigranti.

439. Podle okolností a potřeb informací je možné o náboženství sledovat tyto údaje:

- (a) formální členství v církvi nebo náboženské společnosti, komunitě,
- (b) ztotožnění se s určitou církví, náboženskou komunitou nebo vyznáním,
- (c) náboženská víra,
- (d) náboženství, vyznání, v němž byla osoba vychována, nebo
- (e) praktikování náboženství.

440. Ve všech případech by respondenti měli mít možnost zvolit odpověď "žádný/á/é". Z důvodu ochrany soukromí mohou být v některých zemích všechny tyto otázky kladeny jako dobrovolné.

441. Údaje by vždy měly být zjišťovány svobodným prohlášením sčítané osoby a sčítací formuláře by měly obsahovat otevřené otázky, aby se malé, odštěpené nebo lokální skupiny měly možnost identifikovat. V instrukcích pro sčítání by mělo být vysvětleno, jak má být určena náboženská víra u dětí ze smíšených rodin.

442. V dokumentaci a ve zprávě o sčítání by měly být vysvětleny přijaté koncepty a definice a popsány postupy třídění otázek týkajících se náboženství.

443. Klasifikace by měla být podrobná a na nejnižší úrovni by měla zahrnout skupiny náboženství, jednotlivá náboženství, skupiny církví, jednotlivé církve a jejich podsystémy, jako náboženské sekty, administrativní a organizační seskupení, odštěpené skupiny a rovněž systémy víry, které obvykle nejsou považovány za církve.

444. Pro zajištění srovnatelnosti údajů je na nejvyšší úrovni třídění doporučena tato klasifikace náboženství:

- (1.0) křesťanství
 - (1.1) katolické
 - (1.2) pravoslavné
 - (1.3) protestantské (včetně anglikánského, baptistického, bratrského, kalvínského, evangelického, luteránského, metodistického, letničního, pietistického, presbyteriánského, reformovaného a dalších protestantských vyznání)
 - (1.4) Svědkové Jehovovi
 - (1.5) východní křesťanské denominace
 - (1.6) jiné křesťanské denominace
- (2.0) islám
 - (2.1) alawité (Nusayris)
 - (2.2) ismailité (Seveners)
 - (2.3) Ithna'ashari (Twelvers)
 - (2.4) šíité
 - (2.5) sufité
 - (2.6) sunnité
 - (2.7) Zaydi (Fivers)
- (3.0) židovství
- (4.0) buddhismus
- (5.0) hinduismus

- (6.0) sikhismus
- (7.0) jiné náboženské skupiny
- (8.0) bez vyznání

Kapitola X ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ

(téma nebude zařazeno do programu sčítání 2011 v ČR)

Kapitola XI CHARAKTERISTIKY DOMÁCNOSTÍ A RODIN

Úvod

477. Složení domácností a rodin lze zkoumat z několika různých pohledů. Při úvahách o tématech spojených s domácnostmi a rodinami je důležité brát v úvahu dva rozdílné koncepty jejich definice. Těmito otázkami se zabývá následující kapitola. Řada problémů (například otázky bydlení) je zkoumána spíše na úrovni domácností a rodin než na úrovni jednotlivců. V mnoha zemích se model rodiny a domácnosti mění a je tedy důležité zjišťovat vývoj probíhajících strukturálních změn.

Definice

478. Doporučuje se, aby základem pro určení příslušnosti k domácnosti bylo místo obvyklého pobytu, jak je uvedeno v odstavcích 158-166. Pokud je k dispozici pouze údaj o místě pobytu *de jure* (např. z registru), tzn. že není k dispozici žádná informace o místě obvyklého pobytu, může být tento údaj použit (samotný nebo v kombinaci s dalšími údaji) za předpokladu, že o obvyklém pobytu vypovídá dostatečně přesně.

Pojetí domácnosti

479. Soukromá domácnost je buď:

- a) jednočlenná domácnost (domácnost jednotlivce) - tj. osoba, která žije sama v bytě nebo obydlí nebo která obývá jako podnájemník samostatnou místnost (nebo místnosti) bytu, ale nevytváří s jinými obyvateli bytu vícečlennou domácnost podle níže uvedené definice, nebo
- b) vícečlenná domácnost - tj. skupina dvou nebo více osob, které společně obývají celý byt nebo jeho část a společně si zaopatřují stravu a ostatní základní životní potřeby. Členové domácnosti mohou ve větším či menším rozsahu sdružovat své příjmy.

480. Tento koncept soukromé domácnosti je nazýván konceptem hospodařící domácnosti. Nelze však předpokládat, že počet soukromých domácností je totožný s počtem bytů a jiných obydlí. Je třeba rovněž vysvětlit rozdíl mezi "strávníky" a "podnájemníky". Strávníci se stravují s domácností, obvykle mohou používat vybavení domácnosti a jsou považováni za členy domácnosti (viz odst. 479). Podnájemníci jsou osoby, které si pronajaly část bytu pro své výhradní používání a tvoří samostatnou domácnost.

481. Je-li sčítání založeno na registrech, není možné zjišťovat údaje o společném hospodaření. Mnohdy je proto užíván odlišný koncept soukromé domácnosti, tzv. koncept bytové domácnosti, kterou tvoří všechny osoby žijící v bytě. Počet bytových domácností je tedy totožný s počtem obydlených bytů.

482. Volba konceptu soukromé domácnosti nemá zásadní vliv na jejich celkový počet. Může však ovlivnit počet domácností určitého typu, například domácností jednotlivců. Pro mezinárodní srovnatelnost se doporučuje, aby země, které použijí koncept hospodařící domácnosti, uvedly ve zprávě o sčítání odhad celkového počtu bytových domácností, a celkový počet domácností se doporučuje opravit.

483. Ve zprávě o sčítání by mělo být uvedeno, který koncept soukromé domácnosti byl při sčítání použit.

484. Institucionální domácnost zahrnuje osoby, jejichž potřeba přístřeší a obživy je uspokojována nějakou institucí, tj. zařízením. Pod pojmem zařízení se rozumí právnická osoba zajišťující dlouhodobé ubytování a poskytování služeb skupině osob. Zařízení obvykle mají společné vybavení sdílené ubytovanými osobami (koupelny, jídelny, ložnice atd.). Většina zařízení patří do některé z

těchto kategorií:

- (1.0) ubytovny (koleje) pro studenty,
- (2.0) nemocnice, léčebny pro dlouhodobě nemocné, ústavy pro zdravotně postižené, psychiatrické léčebny, domovy pro staré lidi, sanatoria,
- (3.0) domovy s pečovatelskou službou, veřejně prospěšné instituce včetně těch, jež jsou určeny pro bezdomovce,
- (4.0) vojenské ubytovny (kasárna),
- (5.0) nápravné ústavy a trestnice,
- (6.0) náboženské instituce,
- (7.0) zaměstnanecké ubytovny.

485. Místo obvyklého pobytu členů institucionálních domácností je v dané instituci. Osoby, které jsou obvykle členy soukromé domácnosti, ale které žijí v některém z výše uvedených zařízení, jsou považovány za členy těchto institucionálních domácností jen v případě, že jejich nepřítomnost (nebo očekávaná nepřítomnost) v jejich soukromé domácnosti překročí dobu jednoho roku.

486. Mělo by být rozlišováno mezi členy institucionální domácnosti a osobami, jež jsou součástí soukromé domácnosti ubytované v instituci. Například zaměstnanci zařízení, kteří žijí sami nebo se svou rodinou v tomto zařízení, mají být považováni za členy soukromé domácnosti.

487. Zařízení by měla být identifikována před sčítáním. Krátký dotazník by měl zjistit (kromě jiného) charakter zařízení, potenciální přítomnost soukromých domácností v zařízení nebo zda jsou v zařízení poskytovány služby pro bezdomovce.

488. Pokud jde o stanovení hranice mezi obyvatelstvem žijícím v soukromých domácnostech a mezi obyvatelstvem žijícím v institucionálních či jiných domácnostech, existují mezi jednotlivými zeměmi určité rozdíly. Použité definice by proto měly být jasně vysvětleny ve zprávách o sčítání a všem rozdílům mezi národní praxí a těmito doporučeními by měla být věnována pozornost.

489. Existují osoby, které nežijí ani v soukromých, ani v institucionálních domácnostech.

Bezdomovci bez místa obvyklého pobytu

490. Definice bezdomovectví se mohou v jednotlivých zemích lišit, protože bezdomovectví je v zásadě kulturní definice založená na pojmech „přiměřené bydlení“, „minimální standard bydlení“ nebo „právo na bydlení“, jež mohou být chápány rozdílně. Pro určité sociálně politické účely mohou být některé osoby žijící v zařízeních považovány za bezdomovce.

491. Osoby, jež nežijí ani v soukromých domácnostech, ani v zařízeních, tvoří tyto dvě kategorie bezdomovců:

- (1.0) Primární bezdomovci (nebo osoby bez přístřeší): tato kategorie zahrnuje osoby žijící na ulicích bez přístřeší, které by mohlo být považováno za některý druh ubytování (viz odst. 592-594).
- (2.0) Sekundární bezdomovci: tato kategorie může zahrnovat osoby bez místa obvyklého pobytu, které rychle mění různé druhy ubytování (včetně bytů, nouzových přístřeší, zařízení pro bezdomovce apod.). Tato kategorie rovněž zahrnuje osoby bydlicí v bytech, které však ve sčítacím formuláři uvedli, že jsou „bez místa obvyklého pobytu“.

492. Tato definice připouští, že některé byty mohou být označeny jako přístřeší a nikoli jako soukromé byty (viz Kapitola XIII – Charakteristiky bydlení).

Pojetí rodiny

493. Rodinným jádrem se v užším smyslu rozumí dvě nebo více osob žijících v jedné domácnosti, které jsou ve vzájemném vztahu jako manželé, společně žijící pár, registrovaní partneři (manželé) stejného pohlaví nebo jako rodič a dítě. Rodinné jádro tedy tvoří buď pár bez dětí, nebo pár s jedním nebo více dětmi anebo osamělý rodič s jedním nebo více dětmi.

494. Toto pojetí rodiny omezuje vztah mezi rodiči a dětmi na přímý vztah (vztah prvního stupně). V některých zemích se berou v úvahu rovněž rodiny prarodičů s vnoučaty, v nichž chybí generace rodičů dítěte (dětí). Tento typ rodin je možné klasifikovat shodně jako rodinná jádra. Ve zprávě o sčítání a v popisu metadat by mělo být uvedeno, jak jsou tyto rodiny klasifikovány.

495. Dítě je definováno jako pokrevní, nevlastní, osvojený/á nebo adoptovaný/á syn nebo dcera (nezávisle na věku a rodinném stavu), který/á má místo obvyklého pobytu společně nejméně s jedním z rodičů a které nemá vlastní dítě v této domácnosti. Do této skupiny mohou patřit rovněž pravnoučata, která mají místo obvyklého pobytu v domácnosti, kde žije alespoň jeden z jejich prarodičů, a jejichž rodiče zároveň nejsou členy této domácnosti. Děti v pěstounské péči by do této skupiny neměly být zahrnuty. Děti nebo vnuci žijící s manželem, registrovaným partnerem, druhem, družkou nebo s jedním nebo více vlastními dětmi se nepovažují za „dětí“. Dítě, které žije střídavě ve dvou domácnostech (např. po rozvodu rodičů) by mělo být členem domácnosti, kde tráví většinu času. Pokud je tento čas stejný, mělo by být dítě započteno v domácnosti, kde bylo přítomné k datu sčítání.

496. „Párem“ se rozumí manželský pár, registrovaní partneři a pár, který žije v nesezdaném (konsenzuálním) svazku. Dvojice osob se považuje za partnery v nesezdaném svazku (konsenzuálním, faktickým manželství), pokud mají společné místo obvyklého pobytu a tvoří společnou domácnost, neuzavřely spolu manželství a jejich vztah je podobný manželství.

497. Třígenerační domácnost tvoří dvě nebo více samostatných rodinných jader nebo jedno rodinné jádro a další člen(ové) domácnosti nejméně tří různých generací. Dvě nejmladší generace vždy tvoří rodinné jádro. Například žena, která žije v domácnosti se svým vlastním dítětem (dětmi), a rodičem (rodiči), by měla být považována za člena téhož rodinného jádra jako její dítě (dětí), a to i tehdy, když nebyla nikdy vdaná.

498. Rekonstituovaná rodina je tvořena manželským párem, nesezdaným párem nebo registrovanými partnery (manžely) stejného pohlaví a jedním nebo více dětmi, kdy nejméně jedno dítě je dítětem pouze jednoho z partnerů. V případě, že druhý partner toto dítě adoptuje, rodina přestává být „rekonstituovanou rodinou“.

499. Určitý počet rodinných jader žije v domácnostech v zařízeních, např. starší páry žijící v domech pro staré lidi. Jejich počet je však ve většině zemí regionu EHK velmi malý a často bývá obtížné je identifikovat. Rozsah základních dat zpracovávaných o rodinných jádrech se proto omezuje na rodinná jádra v soukromých domácnostech. Pokud jsou zahrnuta i rodinná jádra v institucionálních domácnostech, měla by být, pokud je to možné, uváděna zvlášť.

500. Rodinné jádro je obvykle odvozeno při zpracování dat na základě de facto rodinného stavu, pohlaví a vztahu k referenční osobě. V případě domácností tvořených více rodinami však tyto údaje často nejsou dostačující ke spolehlivému přiřazení osob do jednotlivých rodinných jader. Členové rodinného jádra mohou být určeni na základě zjišťování jmenného seznamu členů každé rodiny, nebo jiným způsobem.

501. Pro účely sčítání se navrhuje definovat rozšířenou rodinu jako skupinu dvou nebo více osob, které žijí ve společné domácnosti, netvoří rodinné jádro, ale jsou navzájem příbuzné (až do určeného stupně) na základě pokrevních, manželských nebo adoptivních vztahů. Data odvozená na tomto základě mohou mít určitý význam při studiu ekonomických vztahů v rodinách nebo příbuzenských domácnostech jako spotřebitelských jednotkách. Jsou rovněž přínosné pro studium a klasifikaci rodin z demografického hlediska. Pokud budou údaje o rozšířených rodinách odvozovány, měla by být využita navržená klasifikace uvedená u doplňkových témat "postavení v rozšířené rodině" (viz odst. 530-532) a "typ rozšířené rodiny" (viz odst. 543 a 544).

Partnerství osob stejného pohlaví (odvozené vedlejší téma)

502. Někdy je požadováno zpracování údajů o partnerství osob stejného pohlaví. Národní legislativa v některých zemích obsahuje ustanovení o registrovaném partnerství takových osob. V jiných zemích je takové partnerství postaveno na roveň manželství. Potřeba údajů může být vyvolána častějším právním uznáváním takových svazků nebo významným počtem partnerství osob stejného pohlaví, které neuzavřely registrované partnerství. V těchto případech mohou být údaje získány rozšířením klasifikace o kategorii „partneři stejného pohlaví“ v otázce na vztah k referenční osobě (viz odst. 506) nebo v matici vztahů v domácnosti (viz odst. 507).

503. Pro zjišťování údajů o sezdaných a nesezdaných partnerstvích se doporučuje tato klasifikace:

- (1.0) manžel/ka
- (2.0) partner stejného pohlaví v registrovaném partnerství (nebo manželství osob stejného pohlaví)
- (3.0) partner opačného pohlaví v nesezdaném soužití
- (4.0) partner stejného pohlaví v nesezdaném soužití

504. Pokud jsou zjišťovány údaje o partnerství osob stejného pohlaví, měly by být zahrnuty do zpracování výsledků za rodiny. Tato partnerství mohou tvořit rodiny (s dětmi nebo bez dětí), ale měly by být odděleny od rodin párů opačného pohlaví. Stejně by mělo být postupováno při zpracování údajů o postavení jednotlivců v rodině.

Charakteristiky osob v domácnosti a v rodině

Vztahy mezi členy domácnosti (základní téma)

505. Údaje o všech osobách, které žijí v soukromých domácnostech, by měly být zjišťovány na základě jejich vztahu k ostatním členům domácnosti. Tyto údaje jsou nezbytné pro (i) určení domácností a rodinných jader a pro (ii) odvození postavení jednotlivých osob v rodině a v domácnosti.

506. Při předchozích sčítáních bylo pro zjišťování skladby rodin a domácností doporučováno vybrat jednu referenční osobu, ke které ostatní členové domácnosti deklarovali svůj vztah. Pokud je tato osoba vybrána pečlivě, poskytuje tato metoda přesnou informaci o většině typů rodin a domácností. V některých případech, například u domácností tvořených více rodinami, však tato metoda vždy nepřináší požadované informace. Proto byla vyvinuta dokonalejší metoda, která je známa jako „metoda matice vztahů v domácnosti“. Tato matice umožňuje popsat vztahy mezi všemi členy domácnosti.

507. V některých zemích jsou s využitím metody matice vztahů v domácnosti při sčítání dobré zkušenosti. V jiných zemích byly naopak zaznamenány problémy s její aplikací způsobené složitostí tohoto přístupu. Doporučuje se proto, aby bylo využití matice vztahů zváženo jako jedna z možných metod zjišťování skladby domácností a testovat její použitelnost při zkušebním sčítání. Pokud je výsledek kladný, doporučuje se metodu využít v plném rozsahu. Jinak se doporučuje aplikovat metodu určení referenční osoby. Je třeba podotknout, že užití matice vztahů může být omezeno na některé členy domácnosti, například na dospělé osoby nebo na děti.

508. Klasifikace typů vztahů k jednomu (je-li užitá metoda referenční osoby) nebo více členům domácnosti (je-li užitá metoda matice vztahů) je popsána v odst. 515, resp. 509.

509. Je-li při sčítání použita matice vztahů, doporučuje se tato klasifikace vztahů mezi členy soukromé domácnosti (doporučená na úrovni jednomístných a volitelná na úrovni dvoumístných kódů):

- (1.0) manžel/ka jiného člena domácnosti
- (2.0) partner jiného člena domácnosti v nesezdaném soužití
 - (2.1) opačného pohlaví
 - (2.2) stejného pohlaví
- (3.0) dítě jiného člena domácnosti
- (4.0) rodič jiného člena domácnosti
- (5.0) jiný příbuzný jiného člena domácnosti
- (6.0) nepříbuzná osoba jiného člena domácnosti
 - (6.1) dítě v pěstounské péči
 - (6.2) strážník
 - (6.3) domácí zaměstnanec
 - (6.4) jiná osoba

510. Rozlišení kategorií (2.1) a (2.2) je volitelné. Použití takového rozlišení dovoluje zjišťování údajů o partnerství osob stejného pohlaví bez spoléhání na otázku na pohlaví. V závislosti na potřebě údajů a národní legislativě mohou být údaje zjišťovány za manželství (registrovaná partnerství) a/nebo nesezdaná (de facto) partnerství osob stejného pohlaví. Doporučuje se, aby před zařazením do programu sčítání byla tato citlivá otázka pečlivě testována.

511. Kategorie (3.0) může být podrobněji rozdělena podle věkových skupin. Je rovněž možné doporučit, aby jiní než domácí zaměstnanci, kteří jsou členy domácnosti (např. ošetřovatelky (pečovatelky), chůvy, zemědělní dělníci), byli zařazeni do kategorie (6.4). Pokud je census založen na konceptu bytové domácnosti, je rovněž nutné zařadit samostatné matice za případnou domácnost podnájemníka.

512. Pokud jsou zjišťovány rodiny prarodičů a vnučat, doporučuje se rozšířit klasifikaci o tyto dvě kategorie.

513. Výběr referenční osoby (osoby, k níž se zjišťují vztahy ostatních členů domácnosti) musí být proveden pečlivě. V minulosti byla referenční osoba ztotožňována s „hlavou domácnosti“. Tento koncept již neodpovídá potřebám využití výsledků censu. Bylo rovněž navrhováno, aby referenční osobou byl nejstarší člen domácnosti nebo ten, kdo přispívá do rozpočtu domácnosti nejvyšším podílem. Protože hlavním důvodem k zařazení této otázky je přiřazení charakteristiky postavení v rodině jednotlivým osobám a jejich začlenění do určité rodiny, mají oba tyto přístupy slabiny. Automatický výběr nejstarší osoby může být nepřijatelný, protože ve vícegenerační rodině může být nejširší spektrum příbuzenských vztahů zjištěno pouze pokud je referenční osoba vybrána ze střední generace. Podobně osoba s největším příjmem nemusí být osobou, jež má nejširší příbuzenské vazby na ostatní členy. Existují důkazy podporující návrh následujících kritérií pro výběr referenční osoby, jež zajistí identifikaci nejvíce využitelných vztahů:

- a) kterýkoliv z manželů žijících v domácnosti (ve vícegenerační domácnosti přednostně ze střední generace),
- b) kterýkoliv z partnerů v nesezdaném soužití v domácnosti, kde není žádný manželský pár,
- c) rodič, pokud v domácnosti žije jeden z rodičů s dítětem nebo dětmi jakéhokoliv věku,
- d) pokud nejde o žádný z výše uvedených případů, může být vybrán kterýkoliv dospělý člen domácnosti.

514. Tato kritéria jsou příkladem výběru dospělé osoby v domácnosti, k níž budou definovány vztahy ostatních osob. Mohou být rovněž využita v těch případech, kdy je ve sčítání přijat koncept „hlavy domácnosti“.

515. K usnadnění vymezení rodinných jader a domácností se doporučuje následující klasifikace osob žijících v soukromých domácnostech a jejich vztahů k referenční osobě (doporučená na úrovni jednomístných a volitelná na úrovni dvoumístných kódů):

- (1.0) referenční osoba
- (2.0) manžel/ka referenční osoby
 - (2.1) manžel/ka (de jure)

- (2.2) registrovaný/á partner/ka
- (3.0) partner/ka referenční osoby v nesezdaném soužití
 - (3.1) opačného pohlaví
 - (3.2) stejného pohlaví
- (4.0) dítě referenční osoby a jeho manžela/ky nebo partnera/ky v nesezdaném soužití
 - (4.1) dítě pouze referenční osoby
 - (4.2) dítě pouze manžela/ky nebo partnera/ky referenční osoby v nesezdaném soužití
 - (4.3) dítě obou
- (5.0) manžel/ka nebo partner/ka dítěte referenční osoby
- (6.0) rodič referenční osoby, jeho manžela/ky nebo partnera/ky
- (7.0) jiný příbuzný referenční osoby, jeho manžela/ky nebo partnera/ky
- (8.0) osoba nepříbuzná referenční osobě
 - (8.1) dítě v pěstounské péči
 - (8.2) strážník
 - (8.3) domácí zaměstnanec
 - (8.4) jiná osoba

516. Pokud jsou rodiny prarodičů a vnoučat definovány jako rodinná jádra, doporučuje se přidat do klasifikace tyto dvě kategorie.

517. Kategorie (3.1) a (3.2) jsou volitelné v závislosti na tom, zda je zamýšleno, předpokládáno zpracování údajů o partnerství osob stejného pohlaví.

518. Kategorie (4.1), (4.2) a (4.3) jsou volitelné a umožňují zjištění údajů o rekonstituovaných rodinách v soukromých domácnostech, pokud je osoba v čele domácnosti jedním z rodičů v rekonstituované rodině.

519. Kategorie (4.1), (4.2) a (4.3) mohou být dále rozděleny podle věku dětí. Je rovněž možné doporučit, aby jiní zaměstnanci, než domácí zaměstnanci, kteří jsou členy domácnosti (jako např. chůvy, zemědělní dělníci) byli zařazeni do kategorie (8.4). Pokud je census založen na konceptu bytové domácnosti, je nutné rovněž zařadit samostatnou matici za případnou domácnost podnájemníka.

Postavení v domácnosti (odvozené základní téma)

520. Údaj o postavení v domácnosti by měl být odvozen pro všechny osoby v soukromých domácnostech nezávisle na tom, zda žijí samy, v domácnosti tvořené rodinným jádrem nebo s jinými osobami.

521. Pro postavení osoby v domácnosti se doporučuje tato klasifikace:

- (1.0) osoba v soukromé domácnosti
 - (1.1) osoba v domácnosti tvořené rodinným jádrem
 - (1.1.1) manžel
 - (1.1.2) manželka
 - (1.1.3) partner v nesezdaném svazku
 - (1.1.4) partnerka v nesezdaném svazku
 - (1.1.5) osamělý otec
 - (1.1.6) osamělá matka
 - (1.1.7) dítě mladší 25 let
 - (1.1.8) syn nebo dcera starší 25 let
 - (1.1.9) ostatní osoby, jež nejsou členy rodinného jádra, ale žijí s rodinným jádrem v jedné domácnosti
 - (1.2) osoba v jiné soukromé domácnosti
 - (1.2.1) jednotlivec
 - (1.2.2) žijící s příbuznými

- (1.2.3) žijící s nepříbuznými osobami
- (2.0) osoby nežijící v soukromé domácnosti
 - (2.1) osoba v zařízení
 - (2.2) primární bezdomovec
 - (2.3) jiná osoba

522. Tato klasifikace je doporučena na úrovni trojmístných kódů. V závislosti na národní legislativě a potřebách může být starší z registrovaných partnerů (event. manželů) stejného pohlaví klasifikován v kategorii (1.1.1) a mladší v kategorii (1.1.2).

523. Pokud jsou zjišťovány rodiny prarodičů a vnoučat, doporučuje se rozšířit klasifikaci v bodu (1.1) o tyto dvě kategorie.

524. Je třeba si uvědomit, že z údaje o postavení v domácnosti může být odvozen i *faktický rodinný stav*. Například osoba, jež není legálně sezdaná, žije s partnerem v nesezdaném soužití nebo osoba legálně sezdaná žije bez partnera.

Postavení v rodině (odvozené základní téma)

525. Údaj o postavení v rodině by měl být odvozen pro všechny osoby. Postavení v rodině je zjišťováno na základě údaje o partnerovi, osamělém rodiči nebo dětech.

526. Pro postavení v rodině se navrhuje tato klasifikace:

- (1.0) partner
 - (1.1) manžel v manželském páru
 - (1.2) manželka v manželském páru
 - (1.3) partner v nesezdaném soužití
 - (1.4) partnerka v nesezdaném soužití
- (2.0) osamělý rodič
 - (2.1) osamělý otec
 - (2.2) osamělá matka
- (3.0) dítě
 - (3.1) dítě mladší 25 let
 - (3.1.1) dítě obou partnerů
 - (3.1.2) dítě pouze mužského partnera
 - (3.1.3) dítě pouze ženského partnera
 - (3.1.4) dítě osamělého otce
 - (3.1.5) dítě osamělé matky
 - (3.2) syn nebo dcera ve věku 25 let a více
 - (3.2.1) syn nebo dcera obou partnerů
 - (3.2.2) syn nebo dcera pouze mužského partnera
 - (3.2.3) syn nebo dcera pouze ženského partnera
 - (3.2.4) syn nebo dcera osamělého otce
 - (3.2.5) syn nebo dcera osamělé matky

527. Tato klasifikace je doporučena na úrovni dvojmístných kódů. Může být rozšířena o podrobnější třídění podle věku nejmladšího dítěte, např. do 18 let, 18-24, 25-29 a 30 a více let. V závislosti na národní legislativě a potřebách může být starší z registrovaných partnerů (manželů) stejného pohlaví klasifikován v kategorii (1.1) a mladší v kategorii (1.2).

528. Pokud jsou zjišťovány rodiny prarodičů a vnoučat, doporučuje se rozšířit klasifikaci o tři kategorie: (3.3) vnuk, vnučka mladší 25 let, (3.4) vnuk, vnučka starší 25 let a (4.0) prarodič.

529. Zvláštní pozornost by měla být věnována klasifikaci dětí v rekonstituovaných rodinách. Děti musí být klasifikovány podle vztahu k oběma rodičům. Pokud bylo dítě adoptováno novým partnerem,

mělo by být klasifikováno v kategorii (3.1.1) nebo (3.2.1) a rodina není považována za rekonstituovanou rodinu (ledaže by novým partnerem nebyly adoptovány všechny děti), viz odst. 498. Pokud tomu tak není, patří děti do kategorií (3.1.2) nebo (3.1.3), případně (3.2.2) nebo (3.2.3).

Postavení v rozšířené rodině (odvozené vedlejší téma)

530. Pokud jsou zjišťovány údaje o rozšířených rodinách, doporučuje se klasifikovat osoby v soukromých domácnostech podle jejich postavení v rozšířené rodině.

531. Podle vztahu k referenční osobě se doporučuje tato klasifikace:

- (1.0) referenční osoba v rozšířené rodině
- (2.0) manžel/ka, registrovaný/á partner/ka, partner/ka v nesezdaném svazku s referenční osobou
- (3.0) dítě referenční osoby
- (4.0) jiný příbuzný referenční osoby
- (5.0) osoba, jež není členem rozšířené rodiny

532. Kategorie (4.0) může být podle potřeby rozčleněna podrobněji.

Charakteristiky rodinných jader

Typ rodinného jádra (odvozené základní téma)

533. Rodinné jádro je definováno v odst. 493. Rodinná jádra by měla být klasifikována podle typů.

534. Doporučuje se tato klasifikace typů rodinných jader:

- (1.0) rodina manželů, nerekonstituovaná
 - (1.1) bez spolubydlících dětí
 - (1.2) s nejméně jedním spolubydlícím dítětem do 25 let
 - (1.3) nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let a více
- (2.0) pár v nesezdaném soužití, nerekonstituovaná rodina
 - (2.1) bez spolubydlících dětí
 - (2.2) s nejméně jedním spolubydlícím dítětem do 25 let
 - (2.3) nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let a více
- (3.0) osamělý otec
 - (3.1) s nejméně jedním spolubydlícím dítětem do 25 let
 - (3.3) nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let a více
- (4.0) osamělá matka
 - (4.1) s nejméně jedním spolubydlícím dítětem do 25 let
 - (4.2) nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let a více
- (5.0) rekonstituovaná rodina
 - (5.1) s nejméně jedním spolubydlícím dítětem do 25 let
 - (5.2) nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let a více

535. Tato klasifikace je doporučena na úrovni dvojmístných kódů s výjimkou kategorie (5.0) a podkategorií (5.1) a (5.2). Pokud nebudou rekonstituované rodiny klasifikovány jako zvláštní typ rodinných jader, mohou být zařazeny v kategoriích (1.0) nebo (2.0) a kategorie (5.0) pak bude nazvána „ostatní typy rodinného jádra“ bez dalšího členění. V závislosti na národní legislativě a potřebách mohou být do kategorie (1.0) zahrnuti „registrovaní partneři stejného pohlaví“.

536. Pokud jsou zjišťovány rodiny prarodičů a vnuků, doporučuje se rozšířit klasifikaci o kategorií (6.0) „rodina prarodičů a vnuků“.

537. Navrhuje se, aby v případě podrobnějšího členění podle věku ženského partnera (v rodinách tvořených párem,) nebo osamělého otce/matky byly použity alespoň tyto věkové skupiny: do 35 let, 35-54 a 55 a více let. Tyto věkové skupiny se navrhují, protože charakterizují důležité fáze životního cyklu rodin. Doplňkové členění podle věku dětí je rovněž doporučováno.

Typ rekonstituované rodiny (odvozené vedlejší téma)

538. Rekonstituovaná rodina je definována v odst. 498. Rekonstituované rodiny mohou, ale nemusí zahrnovat jedno nebo více dětí obou partnerů, musí zde však být alespoň jedno dítě, které společné není. Údaje o rekonstituovaných rodinách by měly být zjišťovány podle počtu společných dětí a podle počtu dětí pouze jednoho z partnerů.

539. Doporučuje se tato klasifikace rekonstituovaných rodin:

- (1.0) rekonstituovaná rodina, jedno dítě pouze jednoho z partnerů
 - (1.1) a žádné společné dítě partnerů
 - (1.2) a jedno společné dítě partnerů
 - (1.3) a dvě nebo více společných dětí partnerů
- (2.0) rekonstituovaná rodina, dvě děti, jež nejsou společnými dětmi partnerů
 - (2.1) a žádné společné dítě partnerů
 - (2.2) a jedno společné dítě partnerů
 - (2.3) a dvě nebo více společných dětí partnerů
- (3.0) rekonstituovaná rodina, tři děti, jež nejsou společnými dětmi partnerů
 - (3.1) a žádné společné dítě partnerů
 - (3.2) a jedno společné dítě partnerů
 - (3.3) a dvě nebo více společných dětí partnerů
- (4.0) rekonstituovaná rodina, čtyři nebo více dětí, jež nejsou společnými dětmi partnerů
 - (4.1) a žádné společné dítě partnerů
 - (4.2) a jedno společné dítě partnerů
 - (4.3) a dvě nebo více společných dětí partnerů

540. Může být přidáno podrobnější členění rodin tvořených sezdanými nebo nesezdanými páry podle věku dětí nebo podle toho, zda jde o děti pouze ženského nebo pouze mužského partnera nebo děti z předchozího vztahu muže nebo ženy.

Jak rozpoznat rekonstituované rodiny

541. Identifikace rekonstituovaných rodin vyžaduje zvláštní pozornost. Dále je popsáno několik přístupů, které k tomu lze použít.

- a) matice vztahů mezi členy domácnosti
Rekonstituovaná rodina může být identifikována, pokud je pro každé dítě uveden vztah ke každé dospělé osobě a vyskytne se některá z těchto kategorií:
 - (1.0) dítě dospělé osoby a jejího partnera/ky
 - (2.0) dítě pouze jedné dospělé osoby
 - (3.0) nejde o dítě žádné z dospělých osob v domácnosti

U kategorie (1.0) se předpokládá, že partner dospělé osoby je členem téže soukromé domácnosti.

- b) neúplná matice vztahů mezi členy domácnosti
Matice vztahů popsaná v bodě a) zachycuje vztahy mezi všemi členy domácnosti. Pro účely identifikace rekonstituované rodiny postačuje použít pouze část této matice, tj. tu část, kde jsou uvedeny vztahy dětí k dospělým osobám.
- c) vztah k referenční osobě

V těch případech, kde je referenční osoba zároveň rodičem v rekonstituované rodině, může být rekonstituovaná rodina identifikována, pokud vztah k referenční osobě zahrnuje některou z těchto kategorií:

- (1.0) dítě referenční osoby a jejího manžela/ky resp. partnera/ky
- (2.0) dítě pouze referenční osoby
- (3.0) dítě pouze manžela/ky resp. partnera/ky referenční osoby

d) data narození

Pokud se sčítání provádí na základě registrů, doporučuje se identifikovat rekonstituované rodiny na základě dat narození dětí. Identifikaci rekonstituované rodiny usnadní, když se data narození všech vlastních dětí každého dospělého člena domácnosti porovnají s daty narození všech dětí přítomných v domácnosti.

542. Pokud se sčítání provádí na základě registrů, se doporučuje použít možnost d). Ostatním zemím se v případě, že je možné využít maticí vztahů mezi členy domácnosti, doporučuje použít první nebo druhý způsob. Třetí způsob může být použit v případě, že je pečlivě vybrána referenční osoba.

Typ rozšířené rodiny (odvozené vedlejší téma)

543. Rozšířená rodina je definována v odst. 501. V některých zemích může být požadavek na odvození údaje o typu rozšířené rodiny.

544. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) rozšířená rodina složená z jednoho páru
 - (1.1) jeden pár a další pouze příbuzné osoby
 - (1.2) jeden pár s dětmi a další pouze příbuzné osoby
- (2.0) rozšířená rodina složená ze dvou párů
 - (2.1) pouze dva páry
 - (2.2) dva páry s dětmi bez dalších příbuzných osob
 - (2.2.1) oba páry s dětmi
 - (2.2.2) jeden pár s dětmi a druhý bez dětí
 - (2.3) dva páry bez dětí s dalšími pouze příbuznými osobami
 - (2.4) dva páry s dětmi a dalšími příbuznými osobami
 - (2.4.1) oba páry s dětmi s dalšími pouze příbuznými osobami
 - (2.4.2) jeden pár s dětmi a druhý bez dětí s dalšími pouze příbuznými osobami
- (3.0) ostatní rozšířené rodiny

Velikost (počet členů) rodinného jádra (odvozené základní téma)

545. Rodinná jádra definovaná v odst. 493 by měla být klasifikována podle počtu bydlících členů rodiny.

546. Rodinná jádra by měla být rovněž klasifikována podle celkového počtu dětí bydlících s rodinou.

Charakteristiky soukromých domácností

Typ soukromé domácnosti (odvozené základní téma)

547. Soukromé domácnosti jsou definovány v odst. 479. Měly by být zjištěny údaje o různých typech soukromých domácností.

548. Klasifikace typů soukromých domácností se doporučuje na úrovni trojmístných kódů:

- (1.0) nerodinné domácnosti
 - (1.1) domácnosti jednotlivců
 - (1.2) vícečlenné nerodinné domácnosti
- (2.0) domácnosti složené z jedné rodiny
 - (2.1) manželské páry bez spolubydlících dětí
 - (2.1.1) bez dalších osob
 - (2.1.2) s dalšími osobami
 - (2.2) manželské páry s nejméně jedním spolubydlícím dítětem mladším 25 let
 - (2.2.1) bez dalších osob
 - (2.2.2) s dalšími osobami
 - (2.3) manželské páry, nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let nebo starší
 - (2.3.1) bez dalších osob
 - (2.3.2) s dalšími osobami
 - (2.4) nesezdané páry bez spolubydlících dětí
 - (2.4.1) bez dalších osob
 - (2.4.2) s dalšími osobami
 - (2.5) nesezdané páry s nejméně jedním spolubydlícím dítětem mladším 25 let
 - (2.5.1) bez dalších osob
 - (2.5.2) s dalšími osobami
 - (2.6) nesezdané páry, nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let nebo starší
 - (2.6.1) bez dalších osob
 - (2.6.2) s dalšími osobami
 - (2.7) osamělý otec s nejméně jedním spolubydlícím dítětem mladším 25 let
 - (2.7.1) bez dalších osob
 - (2.7.2) s dalšími osobami
 - (2.8) osamělý otec, nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let nebo starší
 - (2.8.1) bez dalších osob
 - (2.8.2) s dalšími osobami
 - (2.9) osamělá matka s nejméně jedním spolubydlícím dítětem mladším 25 let
 - (2.9.1) bez dalších osob
 - (2.9.2) s dalšími osobami
 - (2.10) osamělá matka, nejmladší spolubydlící syn/dcera ve věku 25 let nebo starší
 - (2.10.1) bez dalších osob
 - (2.10.2) s dalšími osobami
- (3.0) domácnosti tvořené dvěma nebo více rodinami

549. V závislosti na národní legislativě a potřebě údajů mohou být zahrnuta registrovaná partnerství (nebo manželství) osob stejného pohlaví do kategorií (2.1), (2.2.1) nebo (2.3).

550. Pokud jsou zjišťovány rodiny prarodičů a vnuků, doporučuje se rozšířit klasifikaci o jednu nebo více podkategorií pod bodem (2.0).

551. Doporučuje se, aby byly domácnosti jednotlivců klasifikovány podle pohlaví a pětiletých věkových skupin. Podrobnější třídění je volitelné.

Další klasifikace domácností

552. Vzhledem k tomu, že klasifikace založená na pojmu rodiny doporučená v odstavci 548 vyžaduje nákladné a časově náročné zpracování dat, je v některých zemích užívána pouze pro zpracování údajů o vzorku domácností, což omezuje její využití. V dřívějších censech byla v některých zemích užívána doplňková klasifikace typů soukromých domácností, která byla založena na struktuře podle pohlaví, věku a velikosti domácnosti. Tato klasifikace je pro všechny domácnosti odvoditelná snadno a rychle hned v první fázi zpracování dat, a může proto být použita i pro malé územní jednotky. Zkušenosti ukazují, že oba přístupy se navzájem doplňují a doplňková klasifikace poskytuje užitečné a zajímavé výsledky. Proto se doporučuje jako volitelná tato doplňková klasifikace:

- (1.0) jeden dospělý člen domácnosti mladší než je důchodový věk, bez dětí
- (2.0) jeden dospělý člen domácnosti důchodového věku, bez dětí
- (3.0) dva dospělí členové domácnosti, oba mladší než je důchodový věk, bez dětí
- (4.0) dva dospělí členové domácnosti, oba důchodového věku, bez dětí
- (5.0) jeden dospělý člen domácnosti s jedním nebo více dětmi
 - (5.1) žena s jedním nebo více dětmi
 - (5.2) muž s jedním nebo více dětmi
- (6.0) dva dospělí členové domácnosti s jedním dítětem
- (7.0) dva dospělí členové domácnosti se dvěma dětmi
- (8.0) dva dospělí členové domácnosti se třemi dětmi
- (9.0) dva dospělí členové domácnosti se čtyřmi nebo více dětmi
- (10.0) tři nebo více dospělých členů domácnosti s jedním nebo více dětmi
- (11.0) tři nebo více dospělých členů domácnosti bez dětí

553. Pokud je zákonný důchodový věk vymezen určitým rozpětím (např. 63-68 let), může být použita pro kategorie (1.0) až (4.0) nejvyšší zákonná věková hranice (tj. 68 let v předchozím příkladě).

Generační skladba soukromé domácnosti (odvozené vedlejší téma)

554. Jako doplněk odvození typu soukromé domácnosti je užitečné odvodit i jejich generační skladbu, zvláště pokud je v populaci obvyklé soužití vícegeneračních domácností.

Velikost (počet členů) soukromé domácnosti (odvozené základní téma)

555. Soukromé domácnosti by měly být klasifikovány podle počtu společně bydlících členů.

Právní důvod užívání bytu (obydlí) soukromou domácností (základní téma)

556. Toto téma se týká podmínek, za jakých domácnost obývá byt (obydlí) nebo jeho část.

557. Soukromé domácnosti by měly být podle právního důvodu užívání byt (obydlí) rozlišovány na:

- (1.0) domácnosti, jejichž některý člen je vlastníkem bytu (obydlí)
- (2.0) domácnosti, jejichž některý člen je nájemcem bytu (obydlí) nebo jeho části
 - (2.1) domácnosti, jejichž některý člen je hlavním nájemcem bytu (obydlí) nebo jeho části
 - (2.2) domácnosti, jejichž některý člen je podnájemníkem vlastníka nebo hlavního nájemce bytu (obydlí)
- (3.0) domácnosti, které bydlí v bytě (obydlí) nebo jeho části z jiného právního důvodu

558. Tato klasifikace je doporučena na úrovni jednomístných kódů a volitelná na úrovni dvoumístných kódů.

559. Podrobné definice jednotlivých kategorií by měly být uvedeny ve zprávě o sčítání a v popisu metadat. Tyto definice by měly specifikovat, pokud to přichází v úvahu, jak byly klasifikovány domácnosti, které žijí v bytech (obydlích) (a) různých typů bytových družstev, (b) pronajatých od zaměstnavatele po dobu trvání pracovního poměru některého člena domácnosti a (c) bydlení je poskytnuto některému členu domácnosti zaměstnavatelem nebo jinou osobou bezplatně. Klasifikace může být podle potřeby rozšířena. Domácnosti, které platí hypotéku nebo na byt (obydlí) mají jinou půjčku, by měly být klasifikovány pod bodem (1.0).

Samostatné nebo sdílené bydlení (vedlejší téma)

560. Pokud je ve sčítání použit koncept hospodařící domácnosti, může být toto téma zjišťováno přímou otázkou. Jinak je možné údaj odvodit z vedlejšího tématu „počet soukromých domácností v bytě“ (viz odst. 642-643).

561. Pokud je použit koncept společně hospodařících domácností, doporučuje se tato klasifikace soukromých domácností bydlících v bytě:

- (1.0) domácnosti bydlící v bytě samostatně
- (2.0) domácnosti sdílející byt s jednou nebo více dalšími domácnostmi

562. Kategorie (2.0) může být dále rozdělena podle počtu společně bydlících domácností. Rovněž může být zjišťováno, pokud je to možné, zda je spolubydlení více domácností dobrovolné nebo nedobrovolné. Klasifikace nemůže být použita, pokud je sčítání založeno na konceptu bytové domácnosti, protože všechny domácnosti by spadaly do kategorie (1.0).

563. Zvyšuje se zastoupení forem bydlení, které jsou určeny speciálně pro starší osoby, zdravotně postižené nebo jiné specifické skupiny obyvatel a které jsou na rozhraní mezi pojmy institucionální a soukromá domácnost, kde je možnost využití společné jídelny a zároveň možnost individuální přípravy jídla v domácnosti. Doporučuje se, aby pokud si alespoň polovina ubytovaných osob připravuje jídlo sama, byly tyto osoby považovány za žijící v soukromé domácnosti a jejich počet byl pokud možno vyčíslen samostatně.

Nájemné (vedlejší téma)

564. Nájemné je částka placená za užívání určité plochy domácností za stanovené období. V některých případech rovněž zahrnuje místní poplatky nebo pozemkovou rentu. Platby za používání nábytku, za elektřinu, plyn a vodu a platby za poskytování zvláštních služeb, jako je praní, vaření apod., do nájemného nepatří.

565. U plateb za vytápění a teplou vodu je praxe různá. V některých zemích je platba za vytápění a teplou vodu součástí nájemného, jinde nikoli a v některých zemích jsou zastoupeny oba způsoby. Je důležité, aby země, které otázku na nájemné do sčítání zahrnou, jasně popsaly, zda jsou platby za topení a teplou vodu do nájemného započteny či ne. Doporučuje se platby za topení a teplou vodu do nájemného nezahrnovat. Ideálním řešením je zjišťovat nájemné bez těchto plateb a jejich výši vykázat odděleně.

566. Nominální výše nájemného nemusí správně vypovídat o skutečných cenových relacích. Například pokud je majitelem domu nebo bytu veřejný sektor, který vyměřuje nájemné se slevou (dotované, regulované nájemné), měla by být sledována plná cena nájemného. Aby mohla být stanovena skutečná cena nájemného, mělo by být rovněž zjišťováno, zda je nájemník příbuzný nebo zaměstnanec majitele domu (bytu) nebo zda vykonává nějakou funkci jako součást nájemného apod.

567. Pokud je do programu sčítání nájemné zařazeno, mělo by být spíše zjišťováno v určitém rozmezí než jako přesná placená částka.

Zboží dlouhodobé spotřeby užívané domácností (vedlejší téma)

568. K získání některých kvalitativních charakteristik životní úrovně domácností může být do programu sčítání zařazena otázka na zboží dlouhodobé spotřeby. Příklad takového zboží jsou pračky, chladničky, mrazničky, trouby, televizory, faxy nebo osobní počítače. Měla by být zjišťována spíše možnost užívání tohoto zboží než jeho vlastnictví.

Počet automobilů užívaných domácností (vedlejší téma)

569. Navrhuje se, aby toto téma zahrnovalo počet osobních automobilů a dodávek nebo mikrobusů, včetně vozů poskytovaných zaměstnavatelem, pokud jsou domácnosti k dispozici, užívaných členy domácnosti. Dodávky používané pouze k přepravě zboží by zahrnuté být neměly.

570. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) bez automobilu
- (2.0) jeden automobil
- (3.0) dva nebo více automobilů

Možnost parkování (vedlejší téma)

571. Doporučuje se, aby toto téma zahrnovalo možnosti parkování pro členy rodiny. Tyto možnosti jsou pro sčítání vymezeny fyzickým prostorem k výlučnému využití domácností, ať už je ve vlastnictví některého člena domácnosti nebo je poskytnut na základě psané nebo ústní dohody s vlastníkem.

572. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) Bez možnosti parkování
- (2.0) Parkování pro jeden automobil
- (3.0) Parkování pro dva nebo více automobilů
- (4.0) Otázka nepřichází v úvahu

Telefon a internetové připojení (vedlejší téma)

573. Údaje o telefonu a internetovém připojení vypovídají využití technologií k možnosti komunikace domácnosti s ostatní společností.

574. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) Pevná telefonní linka v bytě (obydlí)
- (2.0) Mobilní telefon(y)
- (3.0) Pevná linka i mobilní telefon(y)
- (4.0) Bez telefonu

575. Doporučuje se rovněž zjišťovat možnost internetového připojení v bytě (obydlí).

Kapitola XII ZEMĚDĚLSTVÍ

(Tato témata nebudou ve sčítání 2011 zjišťována.)

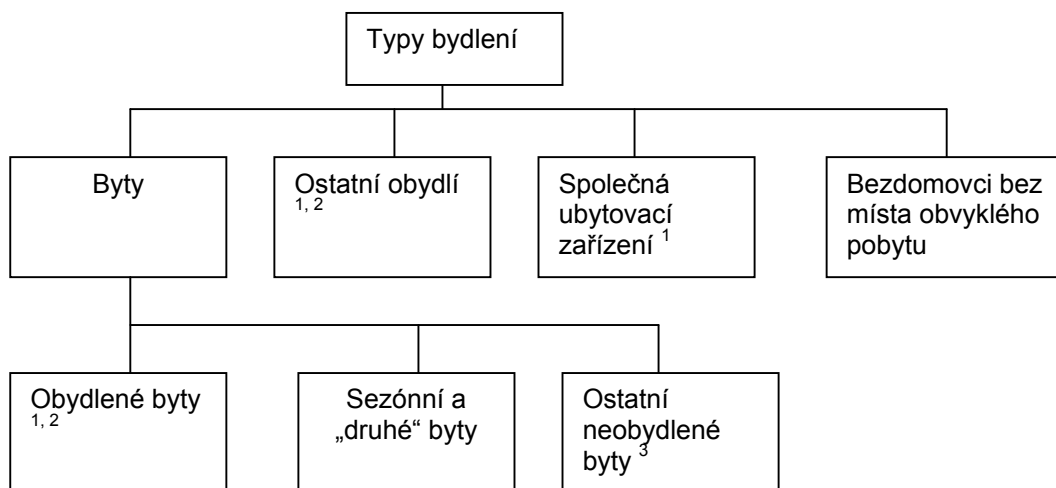
ČÁST 3: TÉMATA BYDLENÍ

Kapitola XIII DOMY, BYTY A ZPŮSOB BYDLENÍ

Úvod

589. Tato kapitola se soustřeďuje na témata bydlení a na vztah mezi obyvatelstvem a domy a byty. Témata bydlení mohou být definována jako charakteristiky obytných domů a jiných obydlí, jež jsou zjišťovány sčítáním. Je třeba poznamenat, že některá témata bydlení (např. základní téma „právní důvod užívání bytu“ v odst. 556-559 a vedlejší témata „samostatné nebo sdílené bydlení“ a „nájemné“) jsou zařazena mezi charakteristiky soukromých domácností z toho důvodu, že základní jednotkou zjišťování při sčítání je domácnost. Pro zjišťování charakteristik bydlení uvedených v této kapitole jsou vymezeny dvě základní jednotky: byty a ostatní obydlí. Výjimkou je téma „způsob bydlení“, jež popisuje vztah mezi obyvatelstvem a obydlími a může být zjišťováno jak u jednotlivců, tak u domácností. Další výjimkou je téma „možnosti domácností užívat neobydlené byty“. Obrázek 4 představuje všechny typy bydlení pro veškeré obyvatelstvo.

Obrázek 4 Typy bydlení

¹ Obydlené byty, ostatní obydlí a ubytovací zařízení se souhrnně nazývají „obydlené prostory“.

² Souhrn obydlí a ostatních obydlí tvoří „obydlí“.

³ Tato skupina může rovněž zahrnovat byty obydlené osobami, které nepodléhají sčítání (např. dočasně přítomní cizinci).

590. Ne všechna témata jsou použitelná pro charakteristiku všech typů bydlení. Obrázek 5 znázorňuje, která témata jsou základní a vedlejší a která nepřicházejí v úvahu pro zjišťování daných typů bydlení při sčítání. Důvody, proč nelze některá témata zjišťovat, jsou různé. Příkladem jsou bezdomovci, u nichž nelze řadu témat zjišťovat vůbec. V jiných případech je obtížné téma zjišťovat metodou sčítání, například u bytů, které jsou při sčítání neobydlené. Pro některé typy bydlení také nemusí být konkrétní téma přiměřené nebo nezbytné, to se týká například zjišťování vybavenosti v ubytovacích zařízeních.

591. V této kapitole jsou témata popisována jako základní nebo vedlejší ve vztahu k obydlím bytům. Pro jiné typy ubytování je nutné zohlednit níže uvedenou tabulku, která stanoví závaznost témat pro konkrétní typ bydlení.

Obrázek 5 *Přehled témat týkajících se bydlení*

Téma	jednotka zjišťování	Typ a způsob bydlení					
		Bez-domovci ¹	společná ubytovací zařízení	ostatní obydlí	obydlené byty	sezónní a "druhé" byty	ne-obydlené byty
						(BYTY)	
(OBYVANÉ PROSTORY)							
Způsob bydlení	J,D	Z	Z	Z	Z	●	●
Typ obydlí	OP	●	Z	Z	Z	●	●
Lokalita obydlí	OP	●	Z	Z	Z	○	○
Obydlenost bytu	B	●	●	●	Z	Z	Z
Možnost sezónního nebo "druhé" bydlení	D,B	●	●	●	●	V	V
Typ vlastnictví	B	●	●	?	Z	○	○
Počet domácností	O	●	●	V	V	●	●
Počet bydlících osob	OP	●	Z	Z	Z	●	●
Užitná plocha a počet obytných místností	O	●	?	Z	Z	○	○
Zalidnění bytů	B	●	?	Z	Z	●	●
Typy obytných místností	O	●	●	V	V	○	○
Vodovod	O	●	?	Z	Z	○	○
Záchod	O	●	?	Z	Z	○	○
Koupelna	O	●	?	Z	Z	○	○
Teplá voda	O	●	?	V	V	○	○
Kanalizace	O	●	?	V	V	○	○
Kuchyň	O	●	?	V	V	○	○
Kuchyňské vybavení	O	●	●	V	V	○	○
Způsob vytápění	O	●	?	Z	Z	○	○
Druh energie užívané pro vytápění	O	●	?	V	V	○	○
Elektřina	O	●	?	V	V	○	○
Plyn	O	●	?	V	V	○	○
Klimatizace	O	●	?	V	V	○	○
Poloha bytu v domě	B	●	●	?	V	○	○
Přístupnost k bytu	O	●	●	V	V	○	○
Výtah	B	●	?	?	V	○	○
Druh domu	B	●	●	●	Z	○	○
Období výstavby	B	●	?	?	Z	○	○
Počet podlaží domu	B	●	?	?	V	○	○
Materiál domu	B	●	?	?	V	○	○
Potřeba oprav domu	B	●	?	?	V	○	○

V Vedlejší téma

Z Základní téma

● Nezjišťuje se nebo nepřípadá v úvahu

○ Může být obtížné zjišťovat při sčítání. Údaje o sezónních a "druhých" bytech a o neobydlených bytech by měly být uvedeny odděleně.

? Ačkoli téma může být relativně snadno zjišťováno, do sčítání ho zařadí jen některé státy. Pokud je údaj zjišťován, měl by být zpracován odděleně podle druhu obydlí a za společná ubytovací zařízení.

¹ Včetně všech osob, které nemají místo obvyklého pobytu v žádné kategorii obývaných prostor (viz odst. 593).

² Jednotky zjišťování: B = byty, D = domácnosti, J = jednotlivci, O = obydlí, OP = obývané prostory

Definice

Obydlené prostory

592. Obydlené prostory jsou takové formy bydlení, v nichž má obvyklý pobyt alespoň jedna osoba. Koncept obydlých prostor je dán jejich rozdělením na hlavní kategorie.

593. Hlavními typy obydlých prostor jsou:

(1.0) obydlé byty

(2.0) ostatní obydlí (chaty, boudy, sruby, obytné vozy, houseboats, stodoly, mlýny, jeskyně nebo jiná přístřeší, v nichž někdo přenocoval v den sčítání)

(3.0) společná ubytovací zařízení (např. hotely, ústavy, tábory apod.)

594. Tato definice obydlých prostor je odlišná od definice uvedené v Doporučeních pro sčítání 2000 v regionu EHK⁴⁷, kde byly neobydlé byty započítávány rovněž mezi obydlé prostory.

Obydlí

595. Obydlí je samostatné oddělené místo určené k bydlení jedné domácnosti, nebo které není určeno k bydlení, ale v době sčítání je místem obvyklého pobytu nějaké domácnosti. Obydlí zahrnují obydlé byty a ostatní obydlí. Pro mezinárodní srovnatelnost se doporučuje zpracovávat údaje za obydlé byty samostatně. Pokud je to uskutečnitelné, je vhodné zjišťovat údaje i za ostatní obydlí, tyto údaje by ale měly být odděleny od údajů za obydlé byty.

Byty

596. Byty jsou samostatné a vzájemně oddělené stavební jednotky, které jsou určeny k trvalému bydlení a v době sčítání nejsou celé užívány k jiným účelům než k bydlení.

597. Byt je oddělený, je-li vymezen stěnami a má strop, takže osoba nebo skupina osob je pro účely spaní, přípravy a konzumace jídla, nebo ochrany před vlivy klimatu a životního prostředí oddělena od ostatních osob. Byt je samostatný, má-li přímý vstup z ulice nebo schodiště, průchodu, galerie nebo pozemku, tedy mohou-li bydlící osoby vstupovat do bytu bez toho, aby procházeli prostorem, v němž žijí jiné osoby.

598. Byt je definován jako obytná místnost nebo soubor obytných místností a jejich příslušenství (např. haly, chodby) ve stálé budově nebo její stavebně oddělené části, které jsou postaveny, přestavěny nebo upraveny jinou stavební změnou k celoročnímu bydlení jedné domácnosti. Byt nemusí mít koupelnu nebo záchod, jež by byly užívány výhradně osobami bydlícími v bytě. Pro tyto účely se „stálou budovou“ rozumí budova postavená tak, aby byla stabilní po dobu nejméně 10 let. V některých zemích je dáována přednost definici stálé stavby druhem její konstrukce nebo použitého stavebního materiálu. Oddělené obytné místnosti, např. pokoje nad oddělenou garáží, jsou součástí bytu.

599. Byty mohou být klasifikovány jako obydlé, sezónní, byty pro „druhé bydlení“ a ostatní neobydlé byty. Byt je obydlý, pokud je místem obvyklého pobytu jedné nebo více osob. Bydlící osoba je osoba, která má v bytě místo obvyklého pobytu.

600. Sčítání zjišťuje všechny byty bez ohledu na to, zda jsou obydlé, většina témat se však týká pouze obydlých bytů.

601. Byty jsou tříděny rovněž podle obydlenosti a podle druhu domu. Je však možné byty třídit také podrobněji podle základního vybavení (např. kuchyň, vodovod, záchod, koupelna a způsob vytápění).

⁴⁷ Recommendations for the 2000 Censuses of Population and Housing in the ECE Region, United Nations, New York and Geneva, 1998, ISBN 92-1-116685-3.

Ostatní obydlí

602. Některá obydlí nesplňují kritéria bytu, protože jde o mobilní obydlí, dočasná nebo improvizovaná obydlí, prostory, které nejsou určeny k bydlení, ale které přesto byly v době sčítání místem obvyklého pobytu jedné nebo více osob, které tvořily jednu nebo více soukromých domácností. Všechny tyto formy bydlení jsou shrnuty pod pojem „ostatní obydlí“. Některá témata sčítání se k nim nevztahují. V citovaných doporučeních ke sčítání 2000 pro ně byl užíván termín „nekonvenční (netradiční) byty (ubytování)“.

603. Dále jsou uvedeny definice, které se vztahují k ostatním obydlím:

- a) Mobilní obydlí je jakýkoliv typ obydlí, které je přenosné (např. stan) nebo pohyblivé (např. loď, jachta, člun nebo karavan), je určeno pro ubytování a v době sčítání je obydlené, tj. nejméně jedna osoba zde má místo obvyklého pobytu. Patří sem i tábory kočovníků. Lodní kabiny pro cestující, železniční vagóny a letadla nejsou považovány za obydlí a cestující, kteří v době sčítání cestují, nejsou považováni za osoby bydlící v těchto dopravních prostředcích.
- b) Dočasné (nouzové) obydlí je samostatná jednotka (např. chata, bouda), která je postavena z hrubých materiálů, jako jsou prkna, nepálené cihly, je určena pro bydlení jedné soukromé domácnosti a v době sčítání je místem obvyklého pobytu nejméně jedné osoby. Tato obydlí mají očekávanou životnost pouze po omezenou dobu, i když někdy mohou existovat i delší období.
- c) Ostatní obydlí určená k bydlení zahrnují samostatná nouzová přístřeší, jako jsou chatrče nebo kůlny postavené z odpadního materiálu, v nichž měla v době sčítání místo obvyklého pobytu alespoň jedna osoba.
- d) Ostatní obydlí neurčená k bydlení zahrnují provozovny ve stálých nebo dočasných budovách, jako jsou stáje, stodoly, mlýny, garáže, sklady, kanceláře atd., jež nebyly postaveny, přestavěny, změněny nebo přizpůsobeny k bydlení nebo ubytování, ale v nichž měla v době sčítání místo obvyklého pobytu alespoň jedna osoba. Tato kategorie zahrnuje rovněž přírodní přístřeší (např. jeskyně).

604. Provozní budovy, které původně nebyly určeny k bydlení nebo ubytování, ale byly k tomuto účelu přestavěny, takže naplňují definici bytu, nepatří do této kategorie a měly by být klasifikovány jako byty.

Společná ubytovací zařízení

605. Tato kategorie zahrnuje zařízení, jež jsou určena pro bydlení nebo ubytování velkých skupin lidí nebo několika domácností, které zde v době sčítání měly místo obvyklého pobytu. Do této kategorie spadají (a) hotely, penziony a ostatní ubytovny, (b) zařízení a (c) tábory. Rovněž pro tuto kategorii není možné aplikovat celou širší témat o bydlení.

606. Definice, které se vztahují ke společným ubytovacím zařízením:

- a) Hotel je samostatný a oddělený soubor prostor tvořících část nebo celou stálou budovu nebo soubor budov postavených, přestavěných nebo upravených k tomu, aby v nich bylo poskytováno placené ubytování a kde má v době sčítání místo obvyklého pobytu alespoň jedna osoba. Patří sem motely, ubytovací hostince, ubytovny, penziony a jiná ubytovací zařízení. Pokud způsob ubytování soukromé domácnosti v hotelu nebo podobném zařízení splňuje definici bytu, mělo by být toto ubytování považováno za byt. V opačném případě jde o společné ubytování. Hotely a podobná zařízení mohou tvořit samostatnou kategorii.
- b) Zařízení je samostatný a oddělený soubor prostor tvořících část nebo celou stálou budovu nebo soubor budov postavených, přestavěných nebo upravených k tomu, aby v nich bylo poskytováno ubytování velké skupině osob, a kde má v době sčítání místo obvyklého bydliště alespoň jedna osoba. Společná ubytovací zařízení obvykle mají společné vybavení jako kuchyň, sociální zařízení, koupelny, haly nebo ložnice. Tato kategorie zahrnuje např. domy s pečovatelskou službou, studentské koleje a internáty, nemocnice, sanatoria a doléčovací ústavy, dobročinné instituce, kláštery, konventy, vojenská a policejní kasárna, vězení a nápravná zařízení.

- c) Tábor je samostatný a oddělený soubor prostor tvořících část nebo celé zařízení sestávající z dočasných ubytovacích prostor určených ke krátkodobému ubytování skupin lidí se společnými zájmy nebo aktivitami a kde má v době sčítání místo obvyklého pobytu alespoň jedna osoba. Takové obytné prostory obvykle mají společné vybavení jako kuchyň, sociální zařízení, koupelny, haly nebo ložnice. Tato kategorie zahrnuje vojenské tábory, uprchlické tábory, táborové ubytovny pro zemědělské a lesní dělníky, horníky, stavbaře apod.

607. Pokud obydlí splňuje kritéria pro byt, je umístěno uvnitř objektu, který je hotelem, ústavem nebo táborem, nebo stojí na jeho pozemku, je považováno za byt.

Bezdomovectví

608. Bezdomovec může být v širším smyslu definován jako osoba, která nikde nebydlí a v důsledku toho nemá jinou možnost spaní, než:

- a) venku nebo v budovách, jež nejsou určeny k bydlení,
- b) ve střediscích nouzové pomoci nebo noclehárnách,
- c) v nouzovém ubytování v hotelech, ubytovnách nebo zařízeních poskytujících nocleh a snídani,
- d) v nemocnicích kvůli nedostatku přiměřeného přístřeší,
- e) dočasně u přátel nebo příbuzných z důvodu, že nemá stálé místo pobytu.

609. V praxi je nesnadné bezdomovce identifikovat, a tedy i zjišťovat o nich údaje. Jejich počet je někdy možné přesněji odhadnout na základě jiných zdrojů dat, jako je kapacita nouzových ubytovacích míst a informace ze žádostí o sociální bydlení.

610. Bezdomovectví je podrobněji charakterizováno v kapitole o rodinách a domácnostech (viz odst. 490-492), kde jsou vymezeny tyto skupiny:

- (1.0) Primární bezdomovci (osoby bez přístřeší); tato kategorie zahrnuje osoby žijící na ulici a bez přístřeší, které by bylo možno považovat za obydlí (viz odst. 592-593).
- (2.0) Sekundární bezdomovci; tato kategorie zahrnuje osoby bez místa obvyklého pobytu, které často mění různé typy ubytování (včetně bytů, nouzových obydlí, zařízení pro bezdomovce nebo jiných obytných prostor). Tato kategorie zahrnuje i osoby bydlící v bytech, které však ve sčítacím formuláři uvedly, že nemají žádné místo obvyklého pobytu.

611. Ve vztahu ke sčítání mohou být do obou těchto kategorií zahrnuty pouze osoby, které nemají místo obvyklého pobytu v bytě, jiném obydlí ani ve společném ubytovacím zařízení. Většina těchto osob by měla být považována za bezdomovce.

612. Je důležité si uvědomit, že výše popsany přístup nevyhovuje definici bezdomovectví úplně (srovnej odst. 490 a 491).

Témata bydlení

613. Většina témat v této kapitole se týká charakteristik a vybavení obydlí, tj. obydlených bytů a ostatních obydlí. Několik témat se vztahuje k obydleným prostorům, jež zahrnují obydlí a společná ubytovací zařízení. Jedno téma se týká podmínek bydlení jednotlivců a domácností.

614. Někdy jsou vybraná témata zjišťována i za neobydlené byty, včetně sezónních a „druhých“ bytů (viz odst. 632-637). Získat tyto údaje však může být obtížné, protože tyto byty nebývají uvedeny na seznamech poštovních adres nebo nejsou obydleny trvale a v době sčítání nebyl nikdo přítomen. Pokud jsou údaje o neobydlených bytech zjišťovány, doporučuje se použít stejných nebo zjednodušených klasifikací jako pro byty obydlené.

615. Některé údaje mohou být zjišťovány rovněž za společná ubytovací zařízení. Vzhledem k odlišné povaze ubytovacích zařízení však tyto údaje nemohou být zjišťovány a prezentovány stejným způsobem jako u bytů. Např. údaje o koupelně nebo záchodu vypovídají o tom, kolik lidí je v průměru užívá společně.

616. Údaje o obydlených bytech by vždy měly být prioritou a měly by být uváděny samostatně. Pokud jsou údaje získány rovněž za ostatní typy bydlení, měly by být uváděny odděleně. Tak je možné hodnotit úroveň bydlení podle typu ubytování. Pokud jsou zjišťovány údaje za společná ubytovací zařízení, měly by být prezentovány samostatně pro jednotlivé typy těchto zařízení.

Způsob bydlení (základní téma)

617. Způsob bydlení se týká veškerého obyvatelstva a je definován jako typ bydlení obvykle bydlící osoby v době sčítání. To znamená, že se týká všech obvykle bydlících osob, všech osob bez obvyklého bydliště dočasně přebývajících v různých obydlených prostorách a také osob, které jsou bez přístřeší a byly sečteny v různých zařízeních a nouzových obydlích.

618. „Způsob bydlení“ je zařazen jako základní téma, aby bylo zajištěno, že bude klasifikováno veškeré obyvatelstvo včetně bezdomovců.

619. Doporučuje se tato klasifikace způsobů bydlení:

- (1.0) osoby s obvyklým pobytem v bytech,
- (2.0) osoby s obvyklým pobytem v ostatních obydlích – chatách, boudách, kůlnách, karavanech, stodolách, mlýnech, jeskyních nebo jiných přístřešcích,
- (3.0) osoby s obvyklým pobytem ve společných ubytovacích zařízeních – hotelech, ústavech, táborech atd.,
- (4.0) bezdomovci nebo osoby často měnící dočasné bydliště, které nemají místo obvyklého pobytu v žádné z předchozích kategorií obytných prostor.

620. Tato klasifikace by měla být užívána na úrovni jednotlivců a domácností.

621. Počet bydlících osob v prvních třech kategoriích představuje počet osob, které mají nějaké místo obvyklého pobytu, včetně osob dočasně nepřítomných v době sčítání, ale bez osob dočasně přítomných, které mají místo obvyklého pobytu jinde (viz definice místa obvyklého pobytu v odst. 158-159). Protože způsoby bydlení v kategoriích (2.0) a (3.0) mají odlišný charakter, mohou být tyto kategorie rozčleněny podrobněji (viz odst. 622-625).

Typy obydlených prostor (základní téma)

622. Obydlené prostory jsou definovány v odst. 592. Jejich typologie se týká obydlených bytů, ostatních obydlí a společných ubytovacích zařízení.

623. Doporučuje se tato klasifikace obydlených prostor:

- (1.0) obydlené byty
- (2.0) ostatní obydlí
 - (2.1) mobilní obydlí
 - (2.2) dočasná obydlí
 - (2.3) jiné prostory určené k bydlení
 - (2.4) jiné prostory, které nejsou určeny k bydlení
- (3.0) společná ubytovací zařízení
 - (3.1) hotely, ubytovny apod.
 - (3.2) zařízení
 - (3.3) tábory

Tato klasifikace je doporučena na úrovni jednomístných kódů a je volitelná na úrovni dvojmístných kódů.

624. Aby mohly být byty a ostatní obydlí zařazeny mezi obydlené prostory, musí zde mít místo obvyklého pobytu alespoň jedna osoba.

625. Vzhledem k tomu, že zařízení a jiná ubytovací zařízení mohou mít různé formy, může být kategorie (3.2) rozdělena podrobněji. V této souvislosti by měla být věnována pozornost kategoriím institucionálních domácností (viz odst. 484) a typům zařízení (viz odst. 606b).

Lokalita obydlených prostor (základní téma)

626. U obydlených prostor s výjimkou mobilních obydlí je možné velmi podrobně klasifikovat geografickou jednotku, kde se nacházejí. Řád této jednotky je určen požadavky dané země na statistiku za lokality a nejmenší správní jednotky. Měly by být použity definice a klasifikace uvedené v odst. 181-188 v podrobnosti, jaká byla použita pro klasifikaci lokality místa obvyklého pobytu.

Obydlenost bytů (základní téma)

627. Téma zjišťuje, zda v době sčítání měla v bytě nějaká osoba místo obvyklého pobytu. U neobydlených bytů a bytů užívaných jako druhé bydlení nebo sezónně se zjišťuje důvod neobydlenosti.

628. Doporučuje se byty třídit podle toho, zda jsou obvykle obydlené. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) obydlené byty s jednou nebo více obvykle bydlícími osobami
- (2.0) byty bez obvykle bydlících osob v době sčítání
 - (2.1) byty užívané sezónně nebo pro druhé bydlení
 - (2.2) neobydlené byty
 - (2.2.1) z důvodu prodeje
 - (2.2.2) z důvodu pronájmu
 - (2.2.3) určené k demolici
 - (2.2.4) z jiného nebo neznámého důvodu

629. Klasifikace je doporučena na úrovni jednomístných a dvoumístných kódů a volitelná na úrovni trojmístných kódů. Kategorie (2.2.1) a (2.2.2) mohou být dále rozděleny podle doby, po kterou jsou byty neobydlené.

630. Byty, které jsou užívány během pracovního týdne pouze osobami, které mají bydliště v jiném bytě spolu se svojí rodinou, by měly být klasifikovány v kategorii (2.0), tj. jako „byty bez obvykle bydlících osob v době sčítání“.

631. Zjišťování údajů o bytech, které nejsou v době sčítání obydleny nebo jsou užívány jako druhé byty, může působit obtíže. Možným řešením je zjišťovat údaje od domácností vlastníků nebo nájemců.

Užívání druhých, sezónních a neobydlených bytů a jejich charakteristiky (vedlejší téma)

632. Toto téma se váže k tomu, zda má domácnost k dispozici druhý, sezónní nebo neobydlený byt. Údaj slouží k popisu některých charakteristik neobydlených bytů. Typy a počet zjišťovaných charakteristik jsou určeny potřebami každé země.

633. Většina témat této kapitoly se týká obydlených bytů. Některé údaje však může být potřebné zjišťovat o všech bytech. Pojem „všechny byty“ je vymezen v základním tématu „Obydlenost bytů“ a zahrnuje jak obydlené byty, tak byty užívané sezónně nebo jako druhé byty a rovněž byty neobydlené.

Aby byly k dispozici údaje o bytovém fondu úhrnem, mohou některé země zjišťovat rovněž údaje o bytech, které neslouží k bydlení.

634. V rámci tohoto tématu se zjišťují údaje o možnostech domácností užívat druhý, sezónní nebo neobydlený byt. Mohou být zjišťovány různé charakteristiky těchto bytů, jako je např. počet obytných místností, obytná plocha, vybavení (vodovod, záchod, koupelna, teplá voda, kanalizace, topení, elektřina) a druh domu. Doporučuje se užít stejné nebo zjednodušené klasifikace jako u obydlí (viz odst. 659-719). Tyto údaje by měly být zpracovány odděleně od údajů za obydlí a ostatní obydlí.

635. Aby bylo možné získat celkový přehled o podmínkách bydlení domácností, může být užitečné propojit údaje o druhých a sezónních bytech s údaji o obvyklém bydlišti. V této souvislosti může být zjišťována i vzdálenost a doba trvání dojíždky z místa obvyklého pobytu.

636. Jako doplněk informací o bytech určených k celoročnímu bydlení mohou být zjišťovány i údaje o obydlích, která tuto podmínku nesplňují (chaty na horách, jednoduché chatky apod.). Musí však být zajištěno, aby údaje o těchto obydlích byly spolehlivě odlišeny od údajů o bytech a aby tato obydlí nespadała pod pojem „bytový fond“.

637. Metadata musí jasně vypovídat o tom, jaké údaje jsou zjišťovány. Základní pojetí je takové, že údaje o sezónních a druhých bytech zahrnují byty, které má celoročně k dispozici jedna domácnost. V případě, že jeden takový byt užívá více než jedna domácnost, musí být vyloučeno duplicitní sečtení.

Typ vlastnictví (základní téma)

638. Toto téma vypovídat o typech vlastnictví bytů, nikoliv pozemků, na nichž byty stojí. V případě bytů obydlí jejich vlastníkem je typ vlastnictví shodný s právním důvodem užívání bytu.

639. Doporučuje se následující klasifikace:

- (1.0) byty obydlí vlastníkem
- (2.0) byty v družstevním vlastnictví
- (3.0) nájemní byty
 - (3.1) v soukromém vlastnictví
 - (3.2) ve vlastnictví místních nebo ústředních orgánů nebo neziskových organizací
 - (3.4) ve smíšeném vlastnictví
- (4.0) jiné typy vlastnictví

640. Tato klasifikace je doporučena pro obydlí na úrovni jednomístných kódů a volitelná na úrovni dvojmístných kódů.

641. Pokud budou kategorie (1.0) nebo (2.0) pro národní účely dále členěny, musí být definice podkategorií v dokumentaci sčítání jasně vymezeny.

Počet soukromých domácností (vedlejší téma)

642. Toto téma zjišťuje počet domácností bydlicích v obydlí. Používá se pouze tehdy, pokud je sčítání založeno na konceptu společně hospodařících domácností (viz odst. 480).

643. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) obydlí obydlí jednou domácností

- (2.0) obydlení obydlená dvěma domácnostmi
- (3.0) obydlení obydlená třemi nebo více domácnostmi

Počet bydlících osob (základní téma)

644. Počet osob bydlících v obydlených prostorách je počet osob, které zde mají místo obvyklého pobytu. Obydlené prostory by měly být klasifikovány podle typu (obydlené byty, ostatní obydlení a společná ubytovací zařízení) a podle počtu bydlících osob (jedna osoba, dvě osoby atd.). Měl by být rovněž vypočten průměrný počet bydlících osob.

Užitná podlahová plocha a/nebo počet obytných místností (základní téma)

645. Definice užitné podlahové plochy pro účely sčítání by měla být shodná s definicí doporučenou v publikaci Programme of Current Housing and Building Statistics for Countries in the UNECE Region (Statistical Standards and Studies No.43). V této publikaci je užitná podlahová plocha definována jako plocha měřená uvnitř obvodových stěn kromě neobyvatelných sklepů a půd a u vícebytových domů kromě všech společných prostor. Ve výše citované publikaci je rovněž použita ještě odlišná definice, která definuje obytnou podlahovou plochu jako úhrnnou plochu všech obytných místností (viz odst. 648). Pokud je ve sčítání použita tato druhá definice, musí to být jasně uvedeno, aby při mezinárodním srovnávání nedošlo k omylům. Pokud je to možné, preferuje se plocha před počtem obytných místností.

646. Spolu s údaji o užitné ploše by měly být uvedeny i údaje o průměrné užitné ploše obydlení. Údaje jsou užívány rovněž k výpočtu ukazatelů zalidnění bytů a obydlení.

647. Doporučuje se tato klasifikace obydlení podle podlahové plochy:

- (1.0) méně než 30 m²
- (2.0) 30 – 39,9 m²
- (3.0) 40 – 49,9 m²
- (4.0) 50 – 59,9 m²
- (5.0) 60 – 79,9 m²
- (6.0) 80 – 99,9 m²
- (7.0) 100 – 119,9 m²
- (8.0) 120 – 149,9 m²
- (9.0) 150 m² a více

648. „Obytná místnost“ je definována jako prostor v obydlení uzavřený stěnami dosahujícími od podlahy ke stropu nebo střeše, o výšce nejméně 2 metry pod převažující částí stropu a s plochou postačující pro spaní jedné dospělé osoby (nejméně 4 m²). Běžné ložnice, jídelny, obývací pokoje, obytné suterény a podkroví, pokoje pro služebnictvo, kuchyně a jiné oddělené prostory užívané nebo určené pro bydlení jsou tedy považovány za obytné místnosti, pokud vyhovují výše uvedené definici. Kuchyňský kout (tj. kuchyň menší než 4 m²), verandy, kotelny, prádelny a předsíně nejsou považovány za obytné místnosti, stejně jako koupelny a záchody (ani když mají plochu větší než 4 m²). Místnosti bez oken, například sklepy (jakkoliv velké) nejsou obecně považovány za obytné místnosti, pokud nejsou užívané pro určité domácí účely – např. velké chodby a haly s psacími stoly nebo ložnice bez oken.

649. Výsledky sčítání by měly uvádět počet obytných místností a jejich průměrný počet na jeden byt nebo obydlení. Pokud je užívána klasifikace podle počtu obytných místností, pak by poslední kategorie

neměla tvořit více než 10 % všech případů, většinou jde o kategorii „10 a více obytných místností“. Klasifikace se doporučuje pro obydlené byty, aby bylo možné vypočítat ukazatele zalidnění bytů. Pro ostatní obydlí je volitelná.

650. Místnosti užívané pro podnikání by měly být vykázány zvlášť. Je vhodné je zahrnout do celkového počtu obývaných místností v bytě, ale měly by být vyloučeny např. z kalkulace počtu osob na jednu obytnou místnost. Dokumentace sčítání a popis metadat by měly obsahovat informaci o tom, jakým způsobem byly obývané místnosti definovány a zahrnuty do výpočtů. V případě obydlí nižší kvality, která patří do kategorie „ostatních obydlí“ mohou nastat potíže s definicí obývané místnosti a obytné plochy. Měl by být proto uveden počet obydlí, za něž nebyly údaje zjištěny. Tato obydlí musí být vyňata z propočtů ukazatelů zalidnění. Údaje za byty by měly být uvedeny vždy samostatně.

Charakteristiky zalidnění (odvozené základní téma)

651. Vzhledem k tomu, že velikost obytných místností je značně rozdílná, je užitná podlahová plocha v m² dělená počtem bydlících osob obecně považována za lepší ukazatel zalidnění než počet obytných místností dělený počtem bydlících osob. Protože však respondenti někdy neznají údaj o užitné podlahové ploše s potřebnou přesností, je pro účely srovnávání lepší zjišťovat počet obytných místností na osobu a celkovou podlahovou plochu na osobu jen v případě, že je to možné.

652. Ukazatele zalidnění mohou být stanoveny kombinační tabulkou počtu bydlících osob v obydlí (tj. obydlené prostory a jednou, dvěma, třemi atd. bydlícími osobami) a obydlených jednotek podle počtu obytných místností (jedno-, dvou-, tří- atd. pokojové byty nebo obydlí) nebo podle počtu ložnic. Navíc by měla být kalkulována průměrná užitná podlahová plocha na osobu zvlášť za obydlí s jednou, dvěma, třemi atd. bydlícími osobami.

653. Pro ukazatel celkové podlahové plochy na osobu je doporučena tato klasifikace:

- (1.0) méně než 10 m²
- (2.0) 10,0 – 14,9 m²
- (3.0) 15,0 – 19,9 m²
- (4.0) 20,0 – 29,9 m²
- (5.0) 30,0 – 39,9 m²
- (6.0) 40,0 – 59,9 m²
- (7.0) 60,0 – 79,9 m²
- (8.0) 80,0 a více m²

654. Pro ukazatel počtu obytných místností na osobu je doporučena tato klasifikace:

- (1.0) méně než 0,5 obytné místnosti na osobu
- (2.0) 0,50 – 0,99
- (3.0) 1,00 – 1,24
- (4.0) 1,25 – 1,49
- (5.0) 1,50 – 1,99
- (6.0) 2,00 – 2,49
- (7.0) 2,50 – 2,99
- (8.0) 3,00 a více

655. Pokud je údaj kromě obydlených bytů zjišťován také za ostatní obydlí nebo za společná ubytovací zařízení, měly by být údaje za byty, ostatní obydlí a společná ubytovací zařízení uvedeny odděleně.

Typ obytné místnosti (vedlejší téma)

656. Pokud je zjišťován typ obytné místnosti, je možné poskytnout podrobnější údaje o zalidnění obydlí.

657. Někdy se uvádí, že počet ložnic na jednu bydlící osobu je přesnějším ukazatelem zalidnění, zvláště pokud jsou k dispozici údaje o počtu bydlících osob podle pohlaví, věku a o vztazích mezi osobami v domácnosti. Místnosti, které jsou užívány všemi členy domácnosti, nejsou do počtu ložnic zahrnuty.

658. Doporučuje se toto dělení obytných místností podle typů:

- (1.0) Příjímací a obývací pokoje
- (2.0) Ložnice

Vodovod (základní téma)

659. Údaj o vodovodu za obydlené byty by měl být zjišťován vždy. Může však být zjišťován i za ostatní obydlí.

660. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) vodovod v bytě (obydlí)
 - (1.1) z veřejné sítě
 - (1.2) ze soukromého zdroje
- (2.0) bez vodovodu v bytě (obydlí)
 - (2.1) vodovod v domě mimo byt (obydlí)
 - (2.2.1) z veřejné sítě
 - (2.2.2) ze soukromého zdroje
 - (2.2) vodovod mimo dům
 - (2.2.1) z veřejné sítě
 - (2.2.2) ze soukromého zdroje
 - (2.3) bez vodovodu

661. Klasifikace je doporučena na úrovni jednomístných kódů a volitelná na úrovni dvoj- a trojmístných kódů.

662. Veřejná síť je definována jako síť, která je pod dohledem a kontrolou veřejných orgánů. Obecně vodovodní síť provozují tyto orgány, v některých případech jsou však sítě provozovány družstevní nebo soukromoprávní organizací.

Záchod (základní téma)

663. Údaj o záchodu za obydlené byty by měl být zjišťován vždy. Může však být zjišťován i za ostatní obydlí.

664. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) splachovací záchod v bytě (obydlí)
- (2.0) bez splachovacího záchodu v bytě (obydlí)
 - (2.1) záchod jiného typu v bytě (obydlí)
 - (2.2) splachovací záchod v domě mimo byt (obydlí)
 - (2.2.1) vlastní (tj. výhradně pro obyvatele bytu/obydlí)
 - (2.2.2) společný (tj. užívaný společně s obyvateli dalších bytů/obydlí)
 - (2.3) splachovací záchod mimo dům
 - (2.3.1) vlastní
 - (2.3.2) společný

- (2.4) Záchod jiného typu v domě mimo byt (obydlí)
 - (2.4.1) vlastní
 - (2.4.2) společný
- (2.5) Záchod jiného typu mimo dům
 - (2.5.1) vlastní
 - (2.5.2) společný

665. Tato klasifikace je doporučena na úrovni jednomístných kódů a volitelná na úrovni dvoj- a trojmístných kódů.

Koupelna (základní téma)

666. Údaj o koupelně za obydlené byty by měl být zjišťován vždy. Může však být zjišťován i za ostatní obydlí.

667. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) koupelna nebo sprchový kout v bytě (obydlí)
- (2.0) bez koupelny nebo sprchového koutu v bytě (obydlí)
 - (2.1) koupelna nebo sprchový kout v domě mimo byt (obydlí)
 - (2.1.1) vlastní
 - (2.1.2) společná
 - (2.2) koupelna nebo sprchový kout mimo dům
 - (2.2.1) vlastní
 - (2.2.2) společná
 - (2.3) bez koupelny nebo sprchového koutu

668. Tato klasifikace je doporučena na úrovni jednomístných kódů a volitelná na úrovni dvoj- a trojmístných kódů.

Teplá voda (vedlejší téma)

669. Údaj by měl být uveden zvlášť za obydlené byty a pokud je to možné za ostatní obydlí. Měla by být uvedena definice pojmu „teplá voda“.

670. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) teplá voda v bytě (obydlí)
- (2.0) bez teplé vody v bytě (obydlí)
 - (2.1) teplá voda v domě mimo byt (obydlí)
 - (2.2) teplá voda mimo dům
 - (2.3) bez teplé vody

Způsob odvádění odpadní vody (vedlejší téma)

671. Upřednostňuje se, aby byl zjišťován způsob odvádění odpadních vod u obydlených bytů a tyto údaje byly za obydlené byty uváděny odděleně. Doporučuje se, aby pokud je jednotkou zjišťování dům, byl způsob odvádění odpadní vody zjišťován na úrovni domu, a dále se doporučuje třídit obydlí podle typu záchodu na úrovni jednomístných nebo dvojmístných kódů v kombinaci se způsobem odvádění odpadní vody.

672. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) odpadní vody svedené do veřejné sítě
- (2.0) odpadní vody svedené do neveřejné kanalizace (např. septik vybudovaný pro jednotlivé obydlí nebo malou skupinu bytů)
- (3.0) ostatní případy (např. svedení odpadních vod do otevřené jámy, příkopu, žumpy, řeky, moře apod.)
- (4.0) bez odvodu odpadních vod

Kuchyň (vedlejší téma)

673. Doporučuje se, aby pokud jsou obydlené byty tříděny podle počtu obytných místností, byly rovněž tříděny podle toho, zda mají kuchyň. Kuchyň je místnost (část místnosti) s plochou nejméně 4 m² nebo dva metry široká, jež je určena a vybavena pro přípravu hlavních jídel a je pro tento účel užívána, bez ohledu na to, zda je rovněž využívána ke konzumaci jídel, spaní nebo jako obývací pokoj.

674. Kuchyň se v těchto Doporučeních považuje za obytnou místnost (viz odst. 648 a 675). Pokud některé země používají jiný koncept obytné místnosti, je důležité, aby bylo pro mezinárodní srovnání možné vyčíslit počet obytných místností bez kuchyně a včetně kuchyně.

675. Definice kuchyně použitá při sčítání musí být detailně popsána v dokumentaci sčítání a v popisu metadat s důrazem na objasnění rozdílů od obecné definice uvedené výše. Zvláště by mělo být uvedeno, jak jsou klasifikovány byty, kde se jídlo připravuje v místnosti určené rovněž pro jiné účely.

676. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) byt s kuchyní
- (2.0) byt s kuchyňským koutem (tj. odděleným místem s plochou méně než 4 m² nebo užší než dva metry)
- (3.0) byt bez kuchyně nebo kuchyňského koutu
- (4.0) kuchyňské zařízení je umístěno v jiném typu místnosti

Vybavení kuchyně (vedlejší téma)

677. Téma „Kuchyň“ vypovídá pouze o tom, zda je kuchyň nebo kuchyňský kout v bytě k dispozici. Kromě toho může být užitečné také zjišťovat, jaké druhy vybavení jsou užívány pro přípravu jídel (např. kamna, vařič, krb, apod.), jaké další vybavení je k dispozici (např. dřez atd.) a zda se k vaření užívá elektřina, plyn, topný olej, uhlí, dřevo nebo jiné palivo. Některé tyto údaje se vztahují k vybavení bytu a jiné k vybavení domácnosti.

Způsob vytápění (základní téma)

678. Způsob vytápění by měl být vždy uveden odděleně za obydlené byty.

679. Navrhuje se tato klasifikace obydlených bytů a ostatních obydlí podle způsobu vytápění

- (1.0) ústřední topení
 - (1.1) zdroj tepla v domě nebo v bytě (obydlí)
 - (1.2) zdroj tepla z komunální výtopy
- (2.0) bez ústředního topení

- (2.1) zdroje tepla v bytě (obydlí)
 - (2.1.1) kamna
 - (2.1.2) krb
 - (2.1.3) přenosný elektrický zdroj tepla
 - (2.1.4) jiné
- (2.2) bez možnosti vytápění

Tato klasifikace je doporučena na úrovni jednomístných kódů a volitelná na úrovni dvojmístných kódů.

680. Byt nebo obydlí se považují za ústředně vytápěné tehdy, pokud je zdrojem tepla buď komunální systém nebo zdroj tepla umístěný v domě nebo v bytě (obydlí), bez ohledu na druh energie používané k vytápění. K získání informací pro energetické plánování může být užitečné vyčlenit z klasifikace další podkategorie (viz též vedlejší téma „Hlavní zdroj energie používané k vytápění“).

Hlavní zdroj energie používané k vytápění (vedlejší téma)

681. Jako doplnění hlavního tématu „způsob vytápění“ jsou v některých zemích zjišťovány údaje o hlavním (převládajícím) zdroji (druhu) energie užívaném k vytápění. Tyto údaje by měly být uváděny odděleně za obydlené byty a za ostatní obydlí.

682. Doporučuje se tato klasifikace hlavního zdroje energie používané k vytápění v obydlených bytech a ostatních obydlích:

- (1.0) pevná paliva
 - (1.1) uhlí, lignit a výrobky z uhlí a lignitu
 - (1.2) dřevo a jiné obnovitelné produkty na bázi dřeva
 - (1.3) jiné
- (2.0) topný olej
- (3.0) plynná paliva
 - (3.1) přírodní plyn
 - (3.2) ostatní (včetně zkapalněných plynů)
- (4.0) elektřina
- (5.0) jiné druhy energie
 - (5.1) solární energie
 - (5.2) větrná energie
 - (5.3) geotermální energie
 - (5.4) jiné

683. V dokumentaci sčítání a popisu metadat by mělo být uvedeno, jak byl vybrán hlavní zdroj energie používané k vytápění u bytů (obydlí), kde jsou používány dva zdroje energie stejným dílem.

Elektřina (vedlejší téma)

684. Pokud je zavedení elektřiny zjišťováno, měly by být uvedeny odděleně údaje za obydlené byty a za ostatní obydlí.

685. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) elektřina zavedena
- (2.0) elektřina nezavedena

Plyn ze sítě (vedlejší téma)

686. Plynem ze sítě se rozumí přírodní nebo průmyslově vyrobený plyn, který je distribuován plynovodem a jehož spotřeba je měřena plynoměrem. Údaje za obydlené byty a za ostatní obydlí by měly být uvedeny odděleně.

687. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) plyn ze sítě zaveden do bytu (obydlí)
 - (1.1) k vytápění
 - (1.2) k vaření
- (2.0) plyn není zaveden

Klimatizace (vedlejší téma)

688. Klimatizace může být zjišťována jako měřítko kvality bydlení, ale využití a význam tohoto tématu je v různých zemích odlišný. Pokud je údaj zjišťován, měly by být údaje za obydlené byty a za ostatní obydlí uvedeny odděleně.

689. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) klimatizace v bytě nebo obydlí
 - (1.1) ústřední klimatizace ze zdroje v domě nebo v bytě (obydlí)
 - (1.2) samostatná klimatizační jednotka (jednotky) v bytě (obydlí)
- (2.0) byt (obydlí) bez klimatizace

Poloha bytu v domě (vedlejší téma)

690. Údaj o poloze bytu v domě může být využit jako ukazatel přístupu k bytům, popřípadě může být použit ve spojení s vedlejším tématem „Přístup k bytu“. Údaje by měly být uvedeny odděleně za obydlené byty.

691. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) jednopodlažní byty
 - (1.1) byt v přízemí nebo pod úrovní terénu
 - (1.2) byt v 1. nebo 2. patře
 - (1.3) byt ve 3. nebo 4. patře
 - (1.4) byt v 5. nebo vyšším patře
- (2.0) dvou- a vícepodlažní byty
 - (2.1) byt v přízemí nebo pod úrovní terénu
 - (2.2) byt v 1. nebo 2. patře
 - (2.3) byt ve 3. nebo 4. patře
 - (2.4) byt v 5. nebo vyšším patře

692. U dvou- a vícepodlažních bytů se zjišťuje údaj o nižším podlaží bytu.

Přístupnost bytu (vedlejší téma)

693. V některých případech je zjišťována přístupnost bytů pro osoby se zdravotním postižením. Údaj by měl být uveden odděleně za obydlené byty a za ostatní obydlí.

694. Doporučuje se tato klasifikace založená na tom, zda je byt dostupný po rampě, po schodech nebo s využitím výtahu:

- (1.0) přístup bez schodů a bez rampy
- (2.0) přístup přes rampu
- (3.0) přístup možný pomocí schodišťového výtahu (plošiny) pro vozíčkáře
- (4.0) přístup možný pouze výtahem
- (5.0) přístup možný pouze po schodech
- (6.0) přístup možný pouze s použitím schodů i výtahu

Poznámka: Tyto kategorie se vzájemně nevylučují.

Výtah (vedlejší téma)

695. Doporučuje se, aby byl u vícepodlažních domů zjišťován výtah. Údaje za obydlené byty by měly být uvedeny odděleně. Zjišťování by nemělo být omezeno jen na existenci výtahu, ale zároveň by mělo vypovídat o tom, zda je výtah funkční a řádně udržovaný. Může být užitečné zjišťovat rovněž velikost výtahu (zda vyhovuje pro postižené a pro zdravotnickou službu) a to, zda je zaveden do přízemí domu.

696. Může být rovněž zjišťován údaj o výtahu ve vztahu k jednotlivým bytům v domě. V takovém případě by mělo být zjišťováno, zda výtah zastavuje ve stejném podlaží, kde je umístěn byt.

Charakteristiky domů s byty

697. Při sčítání je dům důležitou jednotkou, protože údaje o druhu domu a období výstavby jsou významné pro formulaci programů bydlení. Témata zařazená do tohoto oddílu vypovídají o obydlených bytech jakožto jednotkách zjišťování. Cílem tedy není zjistit charakteristiky domu jako takového, ale zjistit počet bytů v domech s určitými charakteristikami.

698. Tato doporučení se týkají domů s obydlenými byty. Dům je v tomto smyslu definován jako samostatná stavba obsahující jeden nebo více bytů, obytných místností nebo jiných prostor krytých střechou a obklopených vnějšími nebo oddělovacími stěnami od základů až po střechu. Dům může být určen pro bydlení nebo pro zemědělské, komerční, výrobní nebo kulturní účely nebo pro poskytování služeb. Dům může být samostatně stojící budova, apartmánový dům, továrna, obchod, sklad, garáž, stodola apod.

Byty podle typu domu (základní téma)

699. Byty mohou být tříděny podle typu domu, v němž jsou umístěny. Údaje za obydlené byty by měly být uvedeny odděleně.

700. Doporučuje se tato klasifikace:

701. Počet bytů :

- (1.0) obytné domy
 - (1.1) samostatně stojící (které se nedotýkají jiných budov)
 - (1.1.1) s jedním bytem
 - (1.1.2) se dvěma byty (nad sebou)
 - (1.2) dvojdomy (dva vzájemně se dotýkající byty nad sebou nebo vedle sebe)
 - (1.3) řadové nebo terasové domy (nejméně tři vzájemně se dotýkající nebo propojené byty, každý se samostatným vstupem zvnějšku)
 - (1.4) bytové domy
 - (1.4.1) se 3 až 9 byty
 - (1.4.2) s 10 a více byty
 - (1.5) ostatní obytné domy
- (2.0) ostatní budovy

702. Pro některé účely může být užitečné třídit domy podle počtu bytů v domě. Vztah mezi klasifikací uvedenou v odst. 701 a klasifikací domů podle počtu bytů je následující:

- a) byty domech s jedním bytem: (1.1.1)
- b) byty v domech se dvěma byty: součet (1.1.2) a (1.2)
- c) byty v domech se třemi a více byty: součet (1.3) a (1.4)

703. Pokud není k dispozici údaj umožňující třídění podle odst. 701, mohou být domy tříděny na základě přímého zjišťování počtu bytů při sčítání.

Byty podle období výstavby domu (základní téma)

704. Období výstavby je určeno datem, kdy byl dům dostavěn. Údaje za obydlené byty by měly být uvedeny odděleně.

705. Doporučuje se tato klasifikace bytů podle období výstavby domu:

- (1.0) před rokem 1919
- (2.0) 1919 – 1945
- (3.0) 1945 – 1960
- (4.0) 1961 – 1970
- (5.0) 1971 – 1980
- (6.0) 1981 – 1990
- (7.0) 1991 – 2000
- (8.0) 2001 – 2005
- (9.0) 2006 a později
 - (9.1) 2006
 - (9.2) 2007
 - (9.3) 2008
 - (9.4) 2009
 - (9.5) 2010
 - (9.6) 2011

706. Tato klasifikace je doporučena na úrovni jednomístných kódů a volitelná na úrovni dvojmístných kódů.

707. Měla by být posouzena možnost zadání otevřené otázky. Pokud není odpověď přesná, je třeba se domácnosti dotázat na přibližný rok výstavby domu a následně údaje třídit podle uvedené klasifikace. Byty v domech, jež prošly rekonstrukcí, mohou být podle národních požadavků klasifikovány podle období výstavby původního domu, nebo podle období poslední rekonstrukce. Každá země by měla v dokumentaci ke sčítání a v popisu metadat uvést, jak byly takové domy klasifikovány.

Byty podle počtu podlaží domu (vedlejší téma)

708. Počet podlaží se počítá od přízemí nahoru. Údaje o počtu podlaží by měly být za obydlené byty uvedeny odděleně.

709. Navrhuje se tato klasifikace počtu podlaží počínaje přízemím:

710. Počet bytů v domech, které mají tento počet podlaží:

- (1.0) 1 podlaží
- (2.0) 2 podlaží
- (3.0) 3 podlaží
- (4.0) 4 podlaží
- (5.0) 5 – 9 podlaží
- (6.0) 10 – 19 podlaží
- (7.0) 20 a více podlaží

Byty podle materiálu konstrukce domu (vedlejší téma)

711. Pro posouzení kvality bytů mohou být využity údaje o materiálech konstrukcí domů s byty ve spojení s údaji za jiná témata. Může být zjišťován materiál vnějších zdí, stropů, střechy atd. Údaje by měly být zjištěny za všechny bytové jednotky, za obydlené byty by však měly být uvedeny odděleně.

712. Navrhuje se tato klasifikace bytů podle hlavního konstrukčního materiálu vnějších zdí domu:

- (1.0) dřevo
- (2.0) nepálená hlína (může být vynecháno v zemích, kde tento materiál není významný)
- (3.0) pálená hlína (cihly, bloky, panely atd.), kámen, beton (litý na místě, bloky, panely, atd.) nebo ocelová konstrukce (skelet)
- (4.0) prefabrikované díly – zpravidla díly vyrobené v továrně, přivezené na místo stavby a zde smontované
- (5.0) jiný materiál (specifikovat)
- (6.0) kombinace materiálů

713. Je-li tato klasifikace kombinována s klasifikací podle období výstavby domu, vznikne klasifikace kvality bytů. Vzhledem k tomu, že mnoho nájemníků a ostatních osob není schopno tuto otázku zodpovědět přesně, může být v některých zemích tato otázka položena pouze osobám, které bydlí ve vlastních bytech.

Byty podle potřeby oprav domu (vedlejší téma)

714. Toto téma se týká otázky, zda dům vyžaduje opravu, popřípadě jakého druhu. Pokud je údaj zjišťován, měly by být údaje za obydlené byty a za ostatní obydlí uvedeny odděleně.

715. Doporučuje se tato klasifikace:

- (1.0) oprava není potřeba
- (2.0) potřeba opravy
 - (2.1) malé
 - (2.2) střední
 - (2.3) velké
- (3.0) neopravitelný dům

716. Malé opravy se týkají většinou údržby domu a jeho částí, jako rozbitých oken, nefunkčního zámku nebo čištění pomalované fasády apod.

717. Za střední opravu se považuje odstranění závad, jako jsou např. chybějící okapy (pokud jsou obvykle užívány), velké kusy chybějící omítky nebo schodiště bez zábradlí.

718. Velké opravy jsou potřebné v případě vážných závad, jako je např. chybějící krytina, trhliny a otvory ve vnějších zdech nebo chybějící schodiště.

719. „Neopravitelný“ je dům, který má více závažných strukturálních závad; je považováno za vhodnější dům zbourat než opravit. Patří sem rovněž domy, jež mají pouze skelet bez úplných vnějších stěn a střechy, oken, dveří apod.

Příloha 1: Seznam základních a vedlejších témat pro sčítání kolem roku 2010 v zemích regionu EHK

Core topics, non-core topics	Základní témata, vedlejší témata
Population to be enumerated	Sčítání lidu
Place of usual residence	Místo obvyklého pobytu
Total population (derived)	Celkový počet obyvatel (odvozené)
Geographic characteristics	Geografické charakteristiky
Locality (derived)	Lokalita (odvozené)
<i>Urban and rural areas (derived)</i>	<i>Městské a venkovské oblasti (odvozené)</i>
Location of place of work	Místo pracoviště
<i>Location of school, college or university</i>	<i>Místo školy</i>
<i>Mode of transport to work</i>	<i>Způsob dopravy do zaměstnání</i>
<i>Mode of transport to school, college or university</i>	<i>Způsob dopravy do školy</i>
<i>Distance travelled to work and time taken</i>	<i>Vzdálenost cesty do zaměstnání a doba strávená na cestě</i>
<i>Distance travelled to school, college or university and time taken</i>	<i>Vzdálenost cesty do školy a doba strávená na cestě</i>
Demographic characteristics	Demografické charakteristiky
Sex	Pohlaví
Age	Věk
Legal marital status	Rodinný stav de jure
<i>De facto marital status</i>	<i>De facto rodinný stav</i>
<i>Total number of children born alive</i>	<i>Celkový počet živě narozených dětí</i>
<i>Date(s) of legal marriage(s) of ever married women: (i) first marriage and (ii) current marriage</i>	<i>Datum (data) sňatku(ů) vdaných žen: (i) první manželství, (ii) současné manželství</i>
<i>Date(s) of the beginning of the consensual union(s) of women having ever been in consensual union: (i) first consensual union and (ii) current consensual union</i>	<i>Datum (data) počátku/ů nesezdaného soužití v životě žen: (i) první soužití, (ii) současné soužití</i>
Economic characteristics	Ekonomické charakteristiky
Current activity status	Typ současné ekonomické aktivity
<i>Usual activity status</i>	<i>Obvyklá ekonomická aktivita</i>
<i>Providers of unpaid services, volunteers</i>	<i>Poskytovatelé neplacených služeb, dobrovolní pracovníci</i>
Occupation	Zaměstnání
Industry (branch of economic activity)	Odvětví (obor ekonomické činnosti)
Status in employment	Postavení v zaměstnání
<i>Type of sector (institutional unit)</i>	<i>Typ sektoru</i>
<i>Informal employment</i>	<i>Neformální zaměstnání</i>
<i>Type of place of work</i>	<i>Typ pracoviště</i>
<i>Time usually worked</i>	<i>Obvyklá odpracovaná doba</i>

Core topics, non-core topics	Základní témata, vedlejší témata
<i>Time related underemployment</i>	<i>Podzaměstnanost</i>
<i>Duration of unemployment</i>	<i>Doba trvání nezaměstnanosti</i>
<i>Number of persons working in the local unit of the establishment</i>	<i>Počet osob na pracovišti</i>
<i>Main source of livelihood</i>	<i>Hlavní zdroj obživy</i>
<i>Income</i>	<i>Příjem</i>
<i>Socio economic groups (derived)</i>	<i>Socioekonomické skupiny (odvozené)</i>
Educational characteristics	Charakteristiky vzdělání
Educational attainment	Nejvyšší dosažené vzdělání
<i>Educational qualifications</i>	<i>Kvalifikace</i>
<i>Field of study</i>	<i>Obor studia</i>
<i>School attendance</i>	<i>Školní docházka</i>
<i>Literacy</i>	<i>Gramotnost</i>
<i>Computer literacy</i>	<i>Počítačová gramotnost</i>
International and internal migration	Zahraniční a vnitřní migrace
Country/place of birth	Země/místo narození
Country of citizenship	Státní občanství
Ever resided abroad and year of arrival in the country	Osoby, které v minulosti žily v zahraničí, a rok jejich přistěhování do země sčítání
<i>Country of previous usual residence abroad</i>	<i>Stát předchozího obvyklého pobytu</i>
<i>Total duration of residence in the country</i>	<i>Celková doba pobytu v zemi sčítání</i>
Previous place of usual residence and date of arrival in the current place	Předchozí místo obvyklého pobytu a datum přistěhování na nynější místo
<i>Place of usual residence five years prior to the census</i>	<i>Místo obvyklého pobytu pět let před sčítáním</i>
<i>Reason for migration</i>	<i>Důvod migrace</i>
<i>Country of birth of parents</i>	<i>Země narození rodičů</i>
<i>Citizenship acquisition</i>	<i>Získání státního občanství</i>
<i>Persons with foreign/national background (derived)</i>	<i>Osoby zahraničního a domácího původu (odvozené)</i>
<i>Population groups relevant to international migration (derived)</i>	<i>Skupiny obyvatel významné z hlediska zahraniční migrace (odvozené)</i>
<i>Population with refugee background (derived)</i>	<i>Obyvatelstvo s minulostí uprchlíků (odvozené)</i>
<i>Internally displaced persons</i>	<i>Vnitrostátně přesídlené osoby (odvozené)</i>
Ethno-cultural characteristics	Národnostně kulturní charakteristiky
<i>Ethnicity</i>	<i>Národnost, etnická skupina</i>
<i>Language</i>	<i>Jazyk</i>
<i>Religion</i>	<i>Náboženství</i>
Disability	Zdravotní postižení
<i>Disability status</i>	<i>Zdravotní postižení</i>
Household and family characteristics	Charakteristiky domácností a rodin
<i>Same-sex partnerships (derived)</i>	<i>Partnerství osob stejného pohlaví (odvozené)</i>
Relationship between household members	Vztahy mezi členy domácnosti

Core topics, non-core topics	Základní témata, vedlejší témata
Household status (derived)	Postavení v domácnosti (odvozené)
Family status (derived)	Postavení v rodině (odvozené)
<i>Extended family status (derived)</i>	<i>Postavení v rozšířené rodině (odvozené)</i>
Type of family nucleus (derived)	Typ rodinného jádra (odvozené)
<i>Type of reconstituted family (derived)</i>	<i>Typ rekonstituované rodiny (odvozené)</i>
<i>Type of extended family (derived)</i>	<i>Typ rozšířené rodiny (odvozené)</i>
Size of family nucleus (derived)	Velikost (počet členů) rodinného jádra (odvozené)
Type of private household (derived)	Typ soukromé domácnosti (odvozené)
<i>Generational composition of private households (derived)</i>	<i>Generační skladba soukromé domácnosti (odvozené)</i>
Size of private household (derived)	Velikost (počet členů) soukromé domácnosti (odvozené)
Tenure status of household	Právní důvod užívání bytu (obydlí) soukromou domácností
<i>Single or shared occupancy</i>	<i>Samostatné nebo sdílené bydlení</i>
<i>Rent</i>	<i>Nájemné</i>
<i>Durable consumer goods possessed by the household</i>	<i>Zboží dlouhodobé spotřeby užívané domácností</i>
<i>Number of cars available for the use of the household</i>	<i>Počet automobilů užívaných domácností</i>
<i>Availability of car parking</i>	<i>Možnost parkování</i>
<i>Telephone and internet connection</i>	<i>Telefon a internetové připojení</i>
Agriculture	Zemědělství
<i>Own-account agricultural production (household level)</i>	<i>Vlastní zemědělská produkce domácnosti (zjišťování na úrovni domácnosti)</i>
<i>Characteristics of all agricultural jobs during the last year (individual level)</i>	<i>Charakteristiky všech zemědělských činností vykonávaných během posledního roku jednotlivými osobami</i>
Living quarters, dwellings and housing arrangements	Domy, byty a způsob bydlení
Housing arrangements	Způsob bydlení
Type of living quarters	Typy obydlí
Location of living quarters	Lokalita obydlí
Occupancy status of conventional dwellings	Obydlenost bytů
<i>Availability and characteristics of secondary, seasonal and vacant dwellings</i>	<i>Užívání druhých, sezónních a neobydlí bytů a jejich charakteristiky</i>
Type of ownership	Typ vlastnictví
<i>Occupancy by number of private households</i>	<i>Počet soukromých domácností</i>
Number of occupants	Počet bydlících osob
Useful floor space and/or number of rooms of housing units	Užitná podlahová plocha a/nebo počet obytných místností
Density standard (derived)	Charakteristiky zalidnění (odvozené)
<i>Type of rooms</i>	<i>Typ obytné místnosti</i>

Core topics, non-core topics	Základní témata, vedlejší témata
Water supply system	Vodovod
Toilet facilities	Záchod
Bathing facilities	Koupelna
<i>Hot water</i>	<i>Teplá voda</i>
<i>Type of sewage disposal system</i>	<i>Způsob odvádění odpadní vody</i>
<i>Kitchen</i>	<i>Kuchyň</i>
<i>Cooking facilities</i>	<i>Vybavení kuchyně</i>
Type of heating	Způsob vytápění
<i>Main type of energy used for heating</i>	<i>Hlavní zdroj energie používané k vytápění</i>
<i>Electricity</i>	<i>Elektřina</i>
<i>Piped gas</i>	<i>Plyn ze sítě</i>
<i>Air-conditioning</i>	<i>Klimatizace</i>
<i>Position of dwelling in the building</i>	<i>Poloha bytu v domě</i>
<i>Accessibility to dwelling</i>	<i>Přístupnost bytu</i>
<i>Lift</i>	<i>Výtah</i>
Dwellings by type of building	Byty podle typu domu
Dwellings by period of construction	Byty podle období výstavby domu
<i>Dwellings by number of floors in the building</i>	<i>Byty podle počtu podlaží domu</i>
<i>Dwellings by materials of which specific parts of the building are constructed</i>	<i>Byty podle materiálu konstrukce domu</i>
<i>Dwellings by state of repair of the building</i>	<i>Byty podle potřeby oprav domu</i>